

దా॥ ఛంపాబిష్ణువు గాకయున్న, గుణసంస్కారంబు లేకున్నవా
 గ్నానంబుల సరిపోవకున్న, మరియేయేలోపమున్న మహా
 నందంబాప్తుల వీంగులార ! దయతో నాతప్పులందెల్పండి
 కంఠశ్లేషవనించుకొనుచుతులక గావించుకొనుకొన నా ! ॥

శ్రీకృష్ణార్జునసంగ్రహాధ్యాయమున తండు । జగతిలకృతినెఱచంగజూనినట్లు ।
 భావనలచటంబుబూసనమానవుండు । దప్పుగ నెఱుఁచునె. తటియొప్పునైన॥

తాకినాడ } ఇట్లు పండితవిధేయుఁడు,
 ఏ 20 మేషియల్ ఆ 1899 సం॥ } తురగా వేంకటాచలము. .

ఈ నాటకమునందు వచ్చెడు పాత్రములు.

పురుషులు.

చంద్రసేనుఁడు—కథా నాయకుఁడు.

చంద్రసేనుఁడు—చంద్రసేనుని తండ్రియు వంగదేశమహారాజును.

వీరసేనుఁడు—చంద్రసేనుని సోదరుఁడు

చిత్రకేతుఁడు—పూర్వము కళింగదేశమహారాజును నిపుడు విపినవాసీయు మంత్ర
 వేత్తయును.

వృషకేతుఁడు—చిత్రకేతుని సోదరుఁడును చంద్రసేనుని యాప్తుఁడును.

సుమంత్ర—చంద్రసేనునికి నిష్పతిమంత్ర సుఁబూర్వము చిత్రకేతునిమంత్రీయు.

మైత్రేయుఁడు—చంద్రసేనుని యాశ్రితుఁడగు నొకబ్రాహ్మణుఁడు.

మైత్రేయుఁడు } —చంద్రసేనునిభటులు.
 విలంబుఁడు }

సుముఖుఁడు—చిత్రకేతునివిధేయుఁడగుశిష్యుఁడు.

దుర్ముఖుఁడు—చిత్రకేతునకవిధేయుఁడగు శిష్యుఁడు.

స్త్రీలు.

మాలతి—కథానాయిక

కళావతి } —మాలతి చెలికత్తెలు.
 మనోరమ }

మూల తీవ్ర సంతము.

ప్రస్తావన

నాంది

చ॥ తూరాజిల్లరుషోరుదృష్టి సుతునిజేపట్టి మృద్యోజితై
 రేహా : యంచ యశోద దన్నదుగం దల్లి ! నీవెటున్ నమ్మితి
 నోమండ్రాడుమటంచు సర్వభువనానూనానుభావంబులన్
 గాదాభంబుగంజూపు కృష్ణుండిడు గాతన్ మీకుం గత్యాణమలన్

నూత్రిధారుండు — (నాందిముగియుతోడనే తెరవైపుజూచి) పేయనీ ! అలంకర
 ణమైనచో విలిబులొకమారు రమ్మ.

నటి— (నృత్యముతోఁబ్రేకించి భర్తవంకఁదిరిగి) నాథా ! ఏల నన్నుం బిలిచితిరి ?
 నూత్రి— సఖీ ! అటుజూడుము. విద్యత్కవివరేణ్య ప్రవేశప్రాశస్త్యంబగు నీస
 భానివేశంబు జూడ నిన్నేలం బిలిచితిన్ నీకే గోచరముకాగలదు.

చ॥ అలరు మొగంబులున్ వినెడు నాసల సూచనజేయు పీనులున్,
 నబువయిశ్రద్ధవోపు నయనంబులునున్ వరమానవృత్తియున్
 గలిగిన యీ సభాసదులఁగావ్యరసజ్ఞులం గాంచుతోనె నేం
 డెలిపెడిదేమి నీకు సుదతీ ! నవనాటక సంప్రయోగమున్॥

నటి— (హర్షముగా) అట్లుయినచో నీమహామహుల సభవీర్యత మనోరథులనుగూడ
 జేయఁదగు నాటకముఖ్యమెద్దియో తెలిపి యనుగ్రహింపుఁడు దానిని ప్రయో
 గింతముగాక.

నూత్రి— ప్రియా ! మొనమొన్న శ్రీమాలతీ వసంతమను నొక నూతనాలంకార
 మంగభవధూరి నలంకరించెననుట వింటివా !

నటి — (సానండుముగా) నాథా! వివేకమి. అదియే నాస్ఫురణకును వచ్చినది.
అనూతనాలంకృతిచే నాంధ్రచక్రమామణిని సంస్కరించినవారవ్వరు?

సూత్ర — సభ!

చ॥ విలసితకీర్తికాముండగు వేంకటమూర్తికి సూరమాంబుకా
గలిగెను బుత్రపక్కుమిలక గన్నులపండువానర్చి; వారిలొక
జెలకెను బట్టుమున్నడని బేర్పొందునై యలరారి పేక్షలూ
చలకవిసూరిపగకముం బ్రబంధనియించెడు సాధువత్కానన్॥

నటి — నాథా! ఈకవివంశములో నెవ్వరైన విద్యత్కపులు వెలసిరా?

సూత్ర — షణ్మహారిణి! నీవు వివేకదా!

ఉ॥ అశుకవిత్వ సంతత నిరంకుశ వేగవినిజితాధ్వని
వ్యాకుగ సత్వగుండుం బృథులంభ్రవధూ ప్రియవల్లభుండు బా
పాశుగపన్నగుండు తురగావ్యయ వార్ధినుధాకరుండు న
రేవేక కృపామరకి విహరించె జగంబున రామనాముండై॥

నటి — నాథా! అవును నేనే మరచితిని.

సూత్ర — కావున. గీ॥ ఈతండాతనివంశ సంజాతుండగుట
నబ్బడే తేజమైన సదాంధ్రచన!
శుభ్రరసఫలపూరిత చూతమహిమ
యెక్కడే! యంటు మామిడి మొక్కలకును॥

నటి — ప్రాణేశ్వరా! నిశ్చయము. ఈకవి జన్మధూమియొక్కడ!

సూత్ర — సభ!

ఉ॥ సారమహాగూర్ధ గుణసంభృతమై వరగౌతమీ నదీ
తీరవిరాజమానమయి దివ్యవినాయక రాజధానియై
సూరివరేణ్య సంజనన శోభితమై సిరికిల్లుగాంగ నా
ప్పారెడు నైనవల్లియై నివాసము నీతనికి కా శుభాననా!

నటి— నాథా ! అట్లయినచో నీకవి చరిత్ర నాకు మనో హరముగానున్నది. ఇంక
నీసభాస్తారుల మెప్పించుటెంతకార్యము !

సూత్ర— శభి ! ఆవును.

గీ॥ సన్నబియ్యంబులును న్వచ్చ శాకములును
బవనమొనరింపంగల మంచి పాకినికిని
నెటులమనసొప్పు బరులకు నిడంగ వాని
దనకె యాస్వాదనీయమై తనుపకున్న !

ఇంక నాలగ్యమేల ! ఈమహాజనముల మనములనటికట్టునట్లు మంగళ ఋతు
గాన వినోదము నెఱపుము.

నటి— నాథా ! ఏముతువును గూర్చి !

సూత్ర— ప్రేయసీ ! ఈనాటక నామము నీవు మరువనిచో నన్నట్టులడుగవు.

నటి— సఖా ! పాత్రాలంకరణకృత్యమునందు మనసు దగిలియుండుటచే నిట్లుడిగితిని
గాని మీరు నెలవీయనక్కరలేకనే నేను వ్రారంభించెదను.

సూత్ర— ఏదీ ! చూతము.

నటి— నీ॥ రాజితప్రసవమరంద పానాసక్తనవ్యాళిరవము సో నాయుగాంగ
పక్వఘామీరుహాఫల భోజ్యమాన సద్విజహక్తిద్విజహక్తివృత్తిగాంగ
శ్రేణీప్రవర్ధిత చిత్రావనరుహ పత్రాళి తోరణ పజ్జిగాంగ
సతతకేళికత సంతోషితస్వాంత జంతుసంతతి బంధుసమితిగాంగ

గీ॥ పత్తనోపాంతసీమా విభాసమాన
నవ్యకుసుమాకరంబులు నయనపర్వ
దీప్తిరాజిల్ల శ్రీమాలతీవసంత
పరిణయోత్సవమెల్లడ జరగునపుడు॥

సూత్ర— శభి ! నీగాన కళా ప్రభావముచే నభాసదుల మనంబులనగళముగా
సరికట్టుబడినవని తలంచెదను.

నీ! సుందరీ! నీదుమ్మయగాన శోభచేతఁ
 జూడుగడుఁజొక్కియన్నారు ప్రోతశైలఁ
 బిత్రకేతుని మంత్రవిశేషములకుఁ
 జంప్రసేనాది వైరిసంచయముబోలె॥

గాన నీవింకఁబోయి యలంకృతమైన పాత్రలచే పీఠల నానందింపుము.
 నట— చిత్తము.

ఇది ప్రస్తావన.

మూల తీర్థ సంతము.

ప్రథమాంక చా.

రంగము — చిత్రకేతుని యాశ్రమారణ్యము.

(చంద్రసేనుడు, వీరసేనుడు, వృషకేతుడు, సుమంత్ర, వసంతుడు మరియు కొందఱు భటులును బ్రవేశించుచున్నారు).

చంద్ర — (సహర్షముతో) సుమంత్ర! ఇటునాయెదుట గన్నడువారిని దప్ప దక్కిన విజయసేనను మనరాజధానికిఁ బొమ్మంటివా!

సుమం — రాజోత్తమా! పౌరులు సంగ్రామఫలితమునకై నిరీక్షించుచుందురని యట్లుచేసివాడను.

చంద్ర — సుమంత్ర! మంచిపనిచేసితివి. కావున,

మ॥ భుజదుర్దాంత నిశేషనిక్రమ కల్పాపుణ్యంబునన్ శత్రుది
గ్విజయానాపి వహించి యంచిత మహావిఖ్యాతధౌరేయతఁ
గఁగరాజాశ్వరథాజులంబులను నాకషిణించి నీప్రాపుచే
విజయంబోలెఁ బెరింగుటకొ వలతునే వేటాడనిచ్చుటనక॥

సుమం — జనవరా!

మ॥ భవదీయామిత వత్సలత్వమున నాప్రాపండురేగాని నే
లవమైనంబొనరించివాడనె? మహాలాసంబుతో భరికా
రవమోరోధత సుగరస్థలి భటుల్ రాజిల్లుటంగాక; మా
నవ నాథా! భవదాత్మ భృత్యు నిటులన్ మన్నింపగానేటికిన్॥

చంద్ర — అమాత్యా! నీవినయ నయ భయంబులకును నీహితాహామ్యదుమధురో
క్షులను నాయుల్లంబుధికానందంబునొందె. నీయట్టిమంత్రిపుంగవుండు నేటికిలభిం
చుట మదియ పూర్వజన్మసుకృతతేజంబునంగాదె! కావున మృగయావినోదకా
ర్యకరత్వంబునకు వలయు శిక్షాహంబుల గావింపఁజేసి నాదగు నింకొక్క కో
రికై దీర్ఘవలయను.

చ॥ విపులమృగేంద్రముఖ్య ఘనభీకరజంతు సమన్వితంబుల్లి
 విసముతాటంగొంత భటపీఠచయంబు వసంతున్నాడ నా
 దుపనువుగాఁగ నుండిమని తోడనె యానతియిమ్ము మారుతా
 తపములఁ గుండకుండ సుఖదంబగు శాలరచింపఁజేయుమా॥

సుమి— రాజన్యమూర్ఖన్యా! భవవాఙ్మానుసరణంబుగా, వలయునదుపాయంబులఁ
 గావింపఁజేసి యిటునున్నట్లు వచ్చెద నాకాఙ్క్షయిండు-

చంద్ర— మంచిది వేగరమ్మ. (సుమంతరి నిశ్చయించుచున్నాఁడు)
 మైత్రేయా! చూచితివా! బహుమృగ సంకులంబులగు నుగ్రారణ్యంబుల ధను
 ర్భాణ హస్తలమై వేటాడుచుండుట మాబోంట్లకుఁ బర్యవసానము సుమా.

మైత్రే— రాజోత్తమా! వింటిరా! బహువిధభృత్యభరితంబులగు కదళీ పత్రంబు
 లందు శుభ్రోదక పూరితకలశంబుల నొద్దయంచుకొని భుజించుచుండుట మా
 బోంట్లకుఁ బూర్ణపర్యవసానము సుమా.

చంద్ర— (నవ్వుచు) నీకెప్పుడు గారెలు బూరెలుమీదనే మనసు బోవుచుండు
 నేమోయి.

మైత్రే— (పకపక నవ్వుచు) మీకెప్పుడు పరరాష్ట్రాక్రమణముల యందును మృగ
 యావిసోదములయందును మనసు దగులుచుండ మాదాపనయ్యలకుఁ బరధనావ
 న్యాక్రమణ మాయోపాయములయందు, భోజనక్రీడా వీలావలాసములయందును
 నాశేషుట్టును.

చంద్ర— (నవ్వుచు) నీమాటలకేమిగాని జాగ్రతగా నటునిటుపరికించుచుండుమా

మైత్రే— (పరికించుచు) రాజా! నాదేహము కంపమెత్తుచున్నది. సముద్రతరం
 గఘోషవలె నేదో వినవచ్చుచున్నది.

చంద్ర— (నవ్వుచు) మైత్రేయా! నీకేమియు భయములేదు, ఆదీయోక శామూ
 లకంతద్వని నీవు చూచుచుండఁగ దానినొక్కపెట్టిన గూల్చెదను-

మైత్రే— (వడకుచు) నాయనా! నాతల్లికి నేనొక్కడనే సుమా?

చంద్ర— బ్రాహ్మణోత్తమా! నాప్రక్కదాగియుండుము. వృషకేతూ! సుమంతరి
 యొకను రాఁడేమి!

వృష— (నిరీక్షించి) దేవా ! ధనుర్బాణాదుల భటునిచేబట్టించుకొని యిటువచ్చుచున్నాడు.

(అంత సుమంత్రయు ధనుర్బాణాదులతో భటుడును బ్రవేశించుచున్నారు)

చంద్ర— సుమంత్రీ ! నీతోఁదీర్చి సంభాషించుటకుఁ గడువు లేదు. ధనుర్బాణాదుల నేగనిటులెమ్ము.

శా॥ హాహాహలముబోలుచోంగనివృత్తాన్యస్థావ్రైవమై పొంగన
ద్వేలాభీలఘనాంగమట్టై యురకల్ వేయంగ తనస్త్వీడమై
కాలప్రేత మృత్యుదేవత బలెక గాంఢించి తీండించి శా
మాంబంబాంబులెగుదెంచెడు మహారోషాయితాక్షచ్ఛవిన్॥

కాపునఁ దరుణంబ నాబాణానలంబున కాహుతి గావించెద. మీరలందఱు గూడ నాయుధపాణులై సిద్ధముగానుండుఁడు.

(అని బాణము ప్రయోగించుచున్నాఁడు.)

సుమం— రాజోత్తమా !

చ॥ అలఘుశరప్రయక్తి నిశితాసినిఁగూరుకుజంబు భారీదా
విలవిలఁదన్నికొంచు నలివేలభయంబున నాల్కఁజూపిచొం
గలవెడలించి చొలుకాచును గన్నులఁదేలఁగవైచి మించిగుం
డెలుదడఁగొట్టుకాడఁగఁబడెన్ ఖరపై నురుఘ్నాపజేయుచున్॥

చంద్ర— సుమంత్రీ ! అట్టులైనచో దానికోరలు పెరికింప నాభటునంపుము.

సుమం— దేవా ! చిత్తము. ఓరీ ! నీవుపోయి రాజాజ్ఞను నిర్వృతికొంపుము.

భటు— చిత్తము. (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

చంద్ర— మీరసేనా ! చూడుము. నడగొండవలె నేదియో దక్షిణాభి ముఖమై వచ్చుచున్నది.

మీర— దేవతా ! అదియొక గజరాజము. నేను దానిని సంహరించి వృగయాజి హార కుతూహలమూపాదించుకొనెదనుగాక.

ద్ర— తమ్ముడా ! గీ॥ బహుళశాఖోవనిర్జిత పాదపంబు

నూడగమితోడఁ దొండాన నూడఁనెఱికి

నోటంగణచుచు దన కెదిసాటి నేని
 లిల నేలెంచుచుండె శుండాలమొందు॥

కాపున జాగ్రతగా గృహిణీయును.

వీర— స్వామీ ! తనతోడము నతిచిత్రముగా నెత్తి విట్టివీగ నడుచుచున్నది చూ
 చితిరా !

చంద్ర— తమ్ముడా ! అది యెంతచిత్రంబుగానున్నదో వణింపుము.

వీర— మ॥ అలిసీలాలకలైన, వతులమునన్ గోళిన్ గురుత్వంబునన్
 లలితొన్నత్యగతిన్ జెలంగ, ననుబోలంగోరి యేనాటికో
 యలవాటుంబడిరన్న యందమున నాయంగంబులన్ మీటువా
 రిలనున్నారె యటంచు బ్రహ్మయిడె నానైతైగరంబున్ బ్రభూ॥

వృష— స్వామీ ! తనతోడిపిడియేనుంగు లాక్రమింప దనకెదుట నిర్మలోదకము
 లచే దళితకమెఱుగెడు హ్రదరాజమునకు జలక్రీడకుఁగాబోలు గజనాయకుండ
 రుగుదెంచెడిని.

చంద్ర— సోదరా ! ఇదియే మంచి నమయము. నిర్లక్ష్యచిత్తుడై కామాంధతచే
 గన్నగానని యీగజరాజమును జంపినచో దోడియేనుగులన్నియు నెదురువచ్చు
 ను. అప్పుడు ననిచ్చావృత్తి గా వేటాడవచ్చును. అదిగో కమలాకర్ణము బేరి
 వినోదించుచున్నాడు.

వీర— స్వామీ ! అవును గాని

మ॥ అరవిందాకరబిందుసంచయాలన్ హస్తంబునలీల్చిత
 త్కరిణీయాధముపైని సాదరతఁ జక్రప్రక్రియజ్ఞి చా
 మరముల్ బోలెడికణముల్ విసరు నమృతైభువిక్రీడితం
 బరయన్ హస్తములెట్టులొచ్చెడిని బాణాగ్నుత్ బయింబంపంగన్॥

(అని బాణము వదలుచున్నాడు.)

చంద్ర— చవాన్ ! వీరసేనా ! కడుమెప్పుపనిచేసితివి. తక్కినయేనుగులు చెల్లా
 చెదలై పోయినవి.

వృష— (అశ్వర్యావలొకనుడై) రాజవర్యా ! చూచితివా ! పోటుమగ్గిందఱు
 గాటుంబగు మగంటిమిని జూప నేడదేమియో తండతండంబులుగాగూడి

ని నానావిధవృగంబులును దనులోని జాతివైరోధ్యములుమాని పెండెంబు గట్టి
దండుగొని యీదండనేతెంచుచున్నవి. ఇంక మీమీ బలపరాక్రమంబుల నెఱప
నేడు తయయ్యెడిగాచికొండు.

చంద్ర— (ఆమితానందముతో) వహ్వ! వృషకేతూ! వీరసేనా! ఈ దినమున
ఘనపుణ్యమేమియోగాని దిగ్విజయమునకుం దోడుగా నీమృగహరణ వినోదము
గూడ లభించినది.

వృష— (ఘయముతో) రాజన్యా! మీకంతసంతోషావహమగుచున్నది గాని భూ
మి యీనిన చందంబునఁ గుప్పలుకుప్పలుగా నుప్పతిల్లెడు నాజంతు సంతానము
లఁ జూడ నాకుదుర్చర సంతాపము గలుగుచున్నది.

చంద్ర— (పారఁజూచి) అవునోయి వృషకేతూ! ఏమి యీగుంపులు. సుమంత్రీ!

సీ॥ లీలమై శూరింబుఁ గేలనంకించుక యరసినఁగన్నడనట్టిపులులు

బాణబాణాసనప్రతతితో రోయంగ నేడకో పరువిడు నెలుంగుబంటు
భల్లతోమర కుంతపలుసాధనంబు వెనుకంగగుహలాను ద్విపచయంబు
తతమంత్రతంత్రయంత్ర ప్రయోగంబుల జిహ్విమూలలదాగుశరభమలము,

గీ॥ మందమందలుగూడి యమందతీవ్ర

రోషసంక్షిణ్ణవక్త్రైరుధిరరతిని

మనలఁగాంచియు నిర్భీతిమసలుచుండె

జాచితేమంత్రవర్య! యీసాగసునేడు.

సుమం— (విన్నపాటుతో) రాజోత్తమా! అవును. దేవరవారు సెలవిచ్చిన వన్ని
యు ఘాతుక జంతువులు- వానికిఁ గ్రూరత్వము నైజగుణ మనుకొన్నను శాంత
స్వరూపములగు నీలేడిపిల్లల ప్రభావముచూడగా నిదియేదియో మాయాదృశ్యతవ
ర్యగాఁపన్నది.

చ॥ నరచరణధ్వనుల్ వినిన నాలుగుక్రోసులదూరమేగు నీ

హరిణచయంబుగాంచితె సఖా! నిశితప్రదరప్రయోగ జ

ర్ఘురిత ఘనావ్రదేహలయి చావక మోరలు మీదికెత్తి కా

వరమునఁజేంగలించు సహవాసబలంబా! చలంబా! ఏనికి॥

(ఒక భటుండు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

విలంబుడు— (కన్నీళ్ళతో) గీ॥ సేవకవ్యాపృతిని గడుంజెనుటబూడ్చి
 రేంజుగళ్లును నిద్ర, మైరేయముడిగి
 యేనుగడియించినట్టి యహీనధనము
 నేటితోనంతరించుట నిక్కమొక్కొ—॥

(నిద్రమించుచున్నాడు)

చంద్ర— (వివర్ణవదనంబై) సుమంత్రీ! ఏమి యీదురవస్థ! భీతియన్న హాటయే
 లేక యెన్ని వాడి ముటుకులకు నొవ్వక యీమృగములు వనలబాధించుచున్నవి
 ఉ॥ వాడిశరంబులేసి పరువంబగు ఘోరమృగాలైనూర్చి యా
 డాడను జిత్రజంతు నివహంబులంబట్టు ముదంబునొంది తే
 టూడంగంగోరినాండ నిట నంతియకారి సుఖంబువీడ వె
 య్యేకులకైన గోరుదునె యీవగలీ మృగయూనినోదముల్!

సుమం— (సాధ్వసముతో) రాజోత్తమా! మనకు జీవములపై నాశ విధువవలసి
 వచ్చినట్టులున్నది. భటులంజెల్లాచెదరుగాఁ గొట్టి యింక మనల బాధించుట
 కై పంతముపట్టి యిటువచ్చుచున్నవి.

(తత్తరపడుచున్నారు)

చంద్ర— (అతివిషాదముతో)

చ॥ పురవరముకొనతిశమితిఁ బ్రవయంబును నిత్రసంతతికొ
 వరగృహముల్ బురోపవనభాగములుకొ మృగయూనినోద త
 త్తరతఁబరిత్యజించి యిటుపామరబుద్ధి వసీర్థలికొ మృగో
 త్తరమల నోటంజిక్కిరిమి దైవ వికల్పములేట్టులున్నవో॥

(పారిపోవయత్నించుచున్నారు)

సుమంత్రీ! పణకాలలో వసంతకుమారుని రక్షింపుచుండుమంటిని గదా!

అన్నా! ఆతనిమాట మరచితిని. నాప్రజ్యధనమేమయ్యెనోగదా!

సుమం— (కుఃఖముతో) మహారాజా! యవభటులవలె వెనువెంటంబడు మృగ
 ముల బారిబడక మనప్రాణములు గాపాడి కొనినచో చిదప నాతనిమాట జూ
 డవచ్చును. ఏది యేమైన నిప్పుడు మనకుమి చేయగలము.

చంద్ర— (కన్నీళ్ళతో) హా కుమారా ! వసంతసేనా ! నాకన్నీవిధముల నేదుగ
డవనుకొనిన నిన్ను గోలుపోయితిని. (అదటు నిష్క్రమించుచున్నారు)

ప్రదేశము ii. మున్యాశ్రమము.

(చిత్రకేతుడును, మాలతియుఁ బ్రవేశించుచున్నారు)

చిత్ర— మాలతి ! మనోరమా కళావతులతో నాడుకొనక యేమి యీదినమునజూ
లినాండుచున్నట్టులుంటవి !

మాల— అర్యా ! ఏలనోగాని యపూర్వధ్వనులు కొన్ని నాశ్రోత్రపుటంబులంబడి
నాకనంతవిచారము పుట్టించి యింకను వినఁబడుచున్నట్లులేయున్నవి.

చిత్ర— బిడ్డా ! ధ్వనులను వినుటయేనా ! కనుల సేమైనఁ గనుగొంటివా !

మాల— పూజ్యా ! అంతయేకాదు. ఎప్పుడు నేఁగాంచని కొన్ని స్వరూపములునా
కంటఁబడి నాకనంతము దానహములయ్యెను.

చిత్ర— కుమారి ! అట్లయినచో నీకుఁగట్టసుఖములు రెండు నేకకాలమునందే త.
టస్థించినవి. ఇదియను జిత్రమే.

మాల— తండ్రీ ! ఆయాతప్రలాపంబులే లేకున్నచో నేను దివ్యానందభరితురా
లనగుదును. నేనే యొక దేవతనైతి నా యొక క్షణములో వారిదృఙ్ములంబో
గొట్టఁ బ్రయత్నింతును.

చిత్ర— పుత్రీ ! విచారింపకుము.

మాల— నాయనా ! ఎట్లు విచారింపకుందును ?

చిత్ర— పట్టి ! ఇదియంతయు నీమేలునకై చేయఁబడినది సుమీ ! ఇది గాక.

గీ॥ ఎప్పుడీవనిఁజేరితిమెందుకిచట

నుంటమోయను తలఁపు నీకంటడయ్యె !

బాణహరిఁజెంది కడుబాధపడుచున్న

తల్లివెనువెంటఁ జను లేడిపిల్లకువలె॥

మాల— తండ్రీ ! నాకెప్పుడట్టి బుద్ధి పుట్టలేదు.

చిత్ర— కుమారీ ! ఇదియే యర్హమయము.

(మంత్రోపకముపైనిజలుచున్నాడు)

మాల— నాయనా ! నెలవెండు.

చిత్ర— తల్లీ ! మనమి యరణ్యభూములకు వచ్చినప్పటికి నీవు మూడేడ్లపిల్లవు.

మాల— నాయనా ! నాకుఁగొండెము జ్ఞాపకమున్నది.

చిత్ర— ఎట్లు !

మాల— ఆర్యా ! నాకపుడు నలుగురైదుగురు బాదులులేరా !

చిత్ర— (హిసస్వరముతో) తల్లీ ! నలుగురైదుగురేమి ! అంతకంటె నెక్కుడు గలరు పండ్రెండేడ్ల క్రిందట నీజనకుండవంధ్యపరాక్రముండైన కలింగదేశ మహారాజు సుమా !

మాల— (హిసస్వరముతో) తండ్రీ ! మీరు నాజనకులు గారా ! (తొడయెక్కుచున్నది)

చిత్ర— (మేను నిముగుచు) అవును. అసామాన్యరూప విభవము నీవు నా తనూభవపి.

మాల— నాయనా ! అట్లయినచో నామహారాజ్యపదవి విడిచి మనమి యరణ్యదేశములకు వచ్చినది మేలున కా ! కీడున కా !

చిత్ర— కుమారీ ! మొదటఁగీడునకే యైనను గడకు శుభోదర్శమేయయ్యె. ఏలనన ! నాతమ్ముడును నీపితృత్వమునగు వృషకేతుండను వాఁడు మనకీయపకారమొనరించె. అన్నిటికి నాతఁడేయని నమ్మి రాజ్యభారమాతని యందునిచి నేను మంత్రశాస్త్రాభ్యాసమొనరింపఁ దలంపుఁగొంటి- అప్పుడు నారాజ్యము తక్కిన వానికంటె గడుగొప్పదియై యనేకసామంతరాజులచేఁ గప్పము గొనుచుండె. తరువాత నీమాయావి, వినుచుంటివా !

మాల— (బాష్పముల నేత్రయై) తండ్రీ ! వినకేమి.

చిత్ర— కుమారీ ! రాజ్యసంబంధములైన మంచిచెడ్డలను గ్రహించి నాకిష్టులైన వారి నుద్యోగములనుండి తొలఁగించి తనతోడనుండు వారినందఱి నున్నతోద్యోగులఁ జేసె- కావున వారందఱిమద్దలకుఁ దగిన తాళమువేయుచుండిరి- అందుచేఁ జె వపురుగువలె నాస్థానమంతయుఁ బొలిచి తద్రసమంతయుఁ చీల్చిపిప్పిచేసి నొకడు

మాల— అన్నా ! పినతండ్రియేనా యింతపని చేసినది !

చిత్ర— ఇంకను వినుము- నేను దీనిని లక్ష్యపెట్టక నామంత్రశాస్త్రములలో మునిగి
గి తేలుచుం బరమార్థ చింతచే నిహలోకసుఖ నిలికెత్తుండనై విరాగి నైతిని. అం
తట బాంధును నేను వానియందుంచిన నమ్రకమునకు బదులుగా నపకార బుద్ధి
వహించి రాజ్యమును హరింపడలంపుగాని తానే రాజునని పిలుచుకొనుచుం ద
త్సంబంధిక రాజచిహ్నముల నెఱవఁజొచ్చెను వింటివా !

మాల— నాయనా ! వివేకిమి- నీవుచెప్పనది చెవిటివానికైన వివఁబడును.

చిత్ర— అంతట నాకుం గప్పము చెల్లించుచుండిన చంద్రసేనుఁడను వంగ దేశాధి
పుత్రుఁ గుట్రుచేసి తాను వానికిం గప్పముగట్టునట్లాప్పకొని

క॥ పాపమలినరూపుండగు

సీపినజనకుండు మేదినిరాజ్యరమణ

జేపట్టి నిన్ను నమ్మను

నోపట్టి ! పారఁదోలనుద్యుక్తుండై॥

మాల— తండ్రి ! నాపినతండ్రి తప్పపుట్టెను సుమీ ! తరువార-

చిత్ర— (కన్నీళ్ళతో) తరువార,

గీ॥ కమ్మగానని యూపాపి కన్నుగన్ను

గానరానట్టి కఠికిచీకటిని భోరు

మనుచు వడగండ్ల వానలేపునను గురియఁ

బారఁదోలెను సుమ్మ కుమారి ! మనల॥

మాల— (జొటజొట జారుచున్నీళ్ళతో) అవ్వడెట్లులేచ్చితిని జ్ఞాపకమలేకు గాని
నాకిప్పుడు పెద్దయేడుపు వచ్చుచున్నది-

చిత్ర— (కన్నీళ్ళు నీడుచుచు) కుమారీ ! ఏడువకుము-

మాల— నాయనా ! మనల నిద్దఱు నెఁడుకుం జుంపినారుకారు ?

చిత్ర— నూలతి ! నీవ్రశ్మ కడుసుందర్భము గానున్నది- మనలఁజుంపినచో నాయం

దమిత భక్తివిశ్వాసములుగల యారాజ్యప్రజలేమరుకొని యరాజకము చేయుదు
రక్ష భయముచే వారు సాహసించరైరి- విదవ వారిలో దయామూలిక యగి

సువంత్రి) యనునాతడు మంత్రగ్రంథములయందు నాకభిమాన మెక్కుడనుమాట నెరిగినవాడు గనుక రహస్యముగా నాకీపాత్రములఁబిసాఁడు.

మూల— పరమేశ్వరయగు నాసుమంత్రిని నాకమారు చూడవలకును- నాయనా! అప్పుడు నేను మీకెంత కష్టముగా నుంటినో!

చిత్ర— తల్లీ!

చ॥ ఉడువపు నాకు దుఃఖ విపులోదధిసీదెడు వేళ; జ్యోత్స్నయై యడరెను తుండవసము మహాతికాతమంట హరింప; నీకుత్రొక్కుడుపలుకుల్ చెలంగెను నకుంతిత సత్వ సహాయమిచ్చియో యుధుపతివక్త్ర! యేలబహుళోక్తి; పితృగాముఁ దీర్చి తెంతయున్

మూల— తండ్రి! ఆపారవత్సలతగల జనకుల నోటనుండి మరియేమివెడలును?

తరువాత—

చిత్ర— తరువాత నీటసీయాశ్రమమును గల్పించికొని బోయెలగు నాకస్యలకు మనోరమా కళాపతులకు పేరుపెట్టి నీకును వారికిని జనువు వేర్పఱచుఁ గాలము గడుపుచుంటిని- కాని నేడు నాపున్నము పండెను-

మూల— నాయనా! అదియేమి.

చిత్ర— కమారీ! నీవీనతండ్రియు నాశత్రురాజు నెటకో యుద్ధమునకేగి యిటులే గుడెంచుచుండ మనసుముఖునిఁబి తప్పచారిపెట్టించి మాయావృగముల ననేకముల సృష్టించి బెల్లా చెదిరుగఁ గొట్టించితి అందుచేత వారలొకందనము చేయుచున్నారు- కాని వారిలో నొకరికైన నావంతయైనబాధ కలుగదు- ఇంక నీ ప్రశ్నలుమానుము- నీకు నిద్దర వచ్చుచున్నట్లున్నది పండుకొమ్మ.

(అంతమూలని నిద్రించుచున్నది)

సుముఖా! ఇటురమ్మ- శాస్త్రియశిష్యా! వేగరమ్మ-

(సుముఖుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

సుము— ఉ॥ భార్యణిజాట్టువన్న హిమభానురవీంద్రులగట్టువన్నవే నీరధిచీల్చుకున్నను గణింపక లోకముఁ గాల్చువన్న నా

ధారములేక మారుతపథంబున ప్రేలుమటన్న సిద్ధమై
చేరువ నున్నవాఁడు ప్రియశిష్యుఁడు చెప్పగదే గురూత్తమా॥

చిత్ర— సుముఖా! నేను నియమించినట్లు సగ్వమును జేసివచ్చితివా!

సుము— గురురారా! ఏల సుందియము-

ఉ! ముంచితి దుఃఖఘూణికత సముద్రమునక బరిపంధిరాజింక
ల్పించితి రామసేనయనక బెక్కు మెక్కంబుల; వారిసెల్లందో
లిండితి నల్మొగంబుఁ జలింపక నట్టడవికా; వసంతు ర
ప్పించితి నీవనీస్థలికి; వేరెఱుఁకేమి యొనర్చు కార్యమల్॥

చిత్ర— సుముఖా! నీవొనర్చిన యీభయమునకు వారు చలచిత్తులుగాలేదా?

సుము— గురుచందా! నిజముగా వారిలోఁ బిచ్చిపొందనివారులేరు-

చిత్ర— విధేయా! వీరినందఱి నెక్కడెక్కడ నిద్రితివి-

సుము— మునితిలకా! వినుము-

ద్విపద॥ వంగధేశాధిపు వాని యమాత్యు

వెంగలి వృషకేతు వీరసేనుని

భూతభేతాళ సమూహంబు గలిగి

ఘాతుక మృగతతి కలయంగఁ దిరుగఁ

బగలెవకటి గ్రమ్మి పక్షిరావముల

వగలఁబాల్సేయంగఁ బ్రాగిశాస్త్రులిని

వెలుగొందు నాచుట్టివృక్షంబు కడను

నిలిపితి నయ్యయో నిర్వలాచార!

తక్కువారలసెల్లఁ దదుపాంతసేమఁ

జిక్కు తావులఁ జేర్చి చిత్తజాకారు

సరసవాక్యకల్పాపు సంగీతరతుని

గరుణాచి స్త్రీలతా కమ్రవసంతుఁ

డైన వస్తువుని నట్టె యెత్తుకొని

మానుగ మనయాశ్రమంబుఁ బేర్చితిని॥

చిత్ర—శివాన్! సుముఖా! అక్షరమైన దప్పకుండ జేసితివి- వారందఱికి గుశలమా!

సుము—గురువరా! వారికి ప్రముఖులైనను బాధలేదు.

చిత్ర—ఇప్పుడు రెండు యామములైనట్టున్నది. పాయంకాలము పడు వరకు మనము చాల పరిచేయవలసియున్నది చూచితివా!

ఉ॥ మేతలకేగి యెండవడి మేనులు గండంగ నంగలార్చుచున్
శీతలభూరుహాళి వడిజేరెడు జూడు విహంగసంఘముల్
శాకులు పద్మనాభచయ పార్శ్వములందున జెరిమునైకిన్
ఘాతుకజంతువుల్ బడలి నాల్గులంబావుచు నేలంబండెడిన్॥

సుము—మునివరా! అవును. ఇంకను నేను చేయవలసినపని యున్నదా! మొన్ని నాతోడ దయామయాలగు తాము రెండు మూడు దినములలో నన్ను విడుదల చేయుదునంటిరి-

చిత్ర—శిష్యా! నేనిదిన యేడాది గడువు గడిచినదా!

సుము—గురుచంద్రా! గడువకపోయినను విశ్వానదులతో బనిచేసికృతజ్ఞుడనగుటచేత.

చిత్ర—మంచిది. నేను నీకొనరించిన యుపకారము మఱచితివా!

సుము—దేవా! వెయ్యేడ్లకును మఱవను

చిత్ర—ఏదీ! చూతము నీజ్ఞాపకము.

సుము—నీ॥ విడిపించితివి వటవృక్షకోటర వాసియైయుండి దుఃఖంబులందునన్ను
పోగొట్టితివి రోదసిగహ్వర ప్రమాణంబగు త్సంద్భాధ నాకు మొదట
రాల్పించితివి బ్రహ్మరాక్షస భీకరాంబు తేలికయైన కాయమొసంగి
యడఁగించితివి చెప్పనలవిగాకుండు నాయుదరంబుతోని పెంబొదవుఁకుట
చేర్చుకొంటివినన్న నీసేవకునిగఁ
బెంచుచుంటివి యాత్మజప్రేమతోడ
నితయుపకార బుద్ధి వహించు మిమ్ము
మగ్గునే తండ్రి! వేయి జన్మములకైన॥

చిత్ర— సుముఖా! నీవు కృష్ణాక్షవేయగుచువు. నవ్వుకాలములో నీకు స్వేచ్ఛా
స్వప్తి లభించును.

సుము— చిత్రము.

చిత్ర— చూచితివా! పలుమారు నన్ను చీడించెడి నాదుర్ముఖుని యవస్థ.

సుము— అవును. వాడు రేబంగళి దుఃఖించుచు నేయుండును. వాడెవడు!

చిత్ర— వానిసంగతి నీకేల! వాడొక బ్రహ్మరాక్షసీపుత్రుడు. అతికాటిల్లుడు.

సుము— సరే! ఇంక నేను చేయవలయునది యేమి?

చిత్ర— శిష్యా!

చ॥ ప్రళయమహానలార్చులఁ గరంబువనంబునఁ జేర్చి పేర్చి యం

దులగల శత్రువగఁమును ధూమముగ్రమ్మగఁజేసిజేసి చె

ట్టులమొదలంటఁ గాల్పుచుఁ గడుకఁ జెనుమంటలలోనఁ జేర్చి వా

రలఁగలగుండువెట్టి వడిరమ్మి యదృశ్యతనూవిలాసతకఁ ॥

సుము— వహ్వ! పరమ సంతోషము. ఇదె పోయివచ్చెద-

(నిష్క్రమించుచున్నాడు)

చిత్ర— కుమారి! మేల్కొనుము గాఢనిద్రపోయితివి.

మాల— (ఒడలు విరిచికొని కండ్లు తుడిచికొనుచు) నాయనా! మీరుచెప్పిన య

త్యంతాశ్చర్యమగు వృత్తాంతమును వినుచు నట్టే నిద్దరపోతిని.

చిత్ర— కుమారి! అవును. మనకవిధేయుండగు దుర్ముఖునికి బనిచెప్పవలెను.

మాల— నాయనా! తమించి వానికి నన్నుగనఁబర్చుము. వానినిజూచినయెడ
ల నాయుండలు పులికించును.

చిత్ర— వాడు దుర్మగుడైనను మనము వీడరాదు. అగ్నిహోత్రమునకుఁ గావ
లసిన సామగ్రులను దెచ్చుటయు నీపువ్వులమొక్కలకు నీళ్ళుపోయుటయు వాడే
గదా చేయుచుండును.

ఓరి దుర్ముఖా! ఇటురమ్మ-

(దుర్ముఖుండు ప్రవేశించుచున్నాడు)

చిత్ర— ఓరి దుర్ముఖా! ఏమిరా పలుకవు.

(అన్యవ్యంధుడైన సుముఖుని చెవిలో నేదియో చెప్పుచున్నాడు)

మమ— గురువంద్రా ! ఆశ్లేషేనెదనుగాక-

(సుముఖుండు నిద్రొక్కిమిరించుచున్నాఁడు)

చిత్ర— ఓరి పాపీ ! దుర్ముఖా !

దుర్ము— నీకంటె పాపులును, దుమాడ్చులును బ్రపంచమందులేరు-

చిత్ర— ఓరి యథాగ్యా ! కశసమిత్థలావళులం దెచ్చితివా ! లేదా !

దుర్ము— తొందర యేల ! తెచ్చెదనులే.

చిత్ర— ఓరి దుష్టా ! సాయంకాలాగ్ని హోత్రములకింక నెప్పుడు తెచ్చెదవురా !

నీకుండగిన శిక్షగావలెను- మన్నదీన్న పామువలెఁ గడలవు-

దుర్ము— అవును- నాజననిదగు నీవనఘామిని నామె పోయిన తరువాత నీనుత్ర
పాటవమునఁ గైవశము జేసికొని భూస్వామినగు నన్నుఁ గొంచెము దయతో
నైనఁ జూడక నన్నుపాధించుచున్నావు కానిమ్ము-

చిత్ర— ఓరి దుర్మాగా ! నీకెంత యుపకృతి యొనరించిన నట్లులే ప్రేమచందువు
చూడు నీసహచరుండగు సుముఖుండు,

గీ॥ పాలుత్రాగించినను బన్న గాల్గివినమె

యొనఁగి విశేషించుఁ ; బసువులు గనవు మెనఁగి

కుంభవృష్టిగ క్షీరముల్ గురిసి తనవు

కుజన సుజనులకలవడు గుణములివియో॥

దుర్ము— అవును మాటలకేమి ! వేయి చెప్పవచ్చును-

గీ॥ రాత్రిబవలును లేక నీరములమోసి

తడవుదును బూలచెట్లు నీతనయకొరకు

దర్శలనుదెచ్చి మఱియు వస్త్రములనుదికి

నీదయనుగోరుచుంటి నీవాదమేల !

చిత్ర— ఓరి పాపీ ! శుద్ధ ద్విపాదపశువగు నీకెన్నియో శేష్ఠి యంతవరకైనఁ
దెచ్చితిని-

చ॥ కఱపితి నీకుఁ జక్కఁబలుకందగు రీతులఁజూపువిద్వైలక

నెఱపితి నీకు నద్వినయ నిర్మలచారు వివేకవతకనల్

మఱచితిరన్నియుకా సహజమందమనెడిది యాట; గాలి, మై
నొణయుచు నైకతస్థులని నొప్పెడు చిహ్నాల మాపురీతిగక॥

మర్దు— నాకుండెప్పిన విద్వేదెల్లను నిన్నుచూపించుటకే వినియోగపడినవి-

చిత్ర— దుర్దాగా! ఇక ప్రేమల కుశాయలపవేగించెమ్ము లేకున్న యిక్కడోన్న
నిపుడు క్షోదెదను.

మర్దు— (ప్రసంగా) ఈతండెల్లుచేయక తప్పడు- ఇక మనము పోవలెను- (వ్రతా
రముగా) తమింపుడు- ఇదే పోవుచున్నాను-

చిత్ర— పొన్ను- (సుముఖుండు నిష్క్రమించుచున్నాడు)

(కృపాణధారియైన వసంతునిలో సుముఖుండవృత్తుండై ప్రవేశించుచున్నాడు) !
(సుముఖుండు పాడుచున్నాడు)

ద్వీపద— 1- చిలుకలం చెలరేగి కలకూటతములం బలికెడు కర్ణపర్వంబుగావినను
వసం— ఏమిది- ఈసంగీతమెటునుండి వచ్చెడినో! చిలుకల పలుకులకేమి గాని
యీగానమే కణకపర్వముగానున్నది-

సుము— 2- పికములుచెట్టపై సకియలంగాడి | చకచకహరించు చాయలు గనపె
వసం— ఈగానరవముచే నాచుంఖము బోయి సంతోషమువచ్చుచున్నది-

సుము— 3- తుమ్మెదలో పూల జంఝుమ్మనిమోసినీ | కమ్మనలేనియల్ గావించువిందు
వసం— (నిశ్చేష్టుండై) ఇది యద్భుతముగానున్నది-

సుము— 4- చల్లనిగాలి వాసనలనుదెచ్చి | మెల్లమెల్లగ సోకి మేనిపైవ్రాలు
వసం— దీనితో నాపంచేంద్రియములును దనుపబడినవి-

సుము— 5॥ పావకనికిప్పుడర్పింపబడియొడ దండె
మంత్రులాదిగ జనమెల్ల మంటగలిసె
మన్మథాకార! యోరాకుమారనీకు
సతము నేమరియగుల్గునీశ్వరునికృపన॥

వసం— (నిశ్చేష్టుండై) ఏమిది- యీగానధ్వని నాజనకవృత్తాంతముగూడజాటు
చున్నది- ఇది యేమి మాయగానమోగదా!

చిత్ర— కుమారీ ! వడ్డపత్రములంబోలు నీకనుటెప్పలవిప్పి నీముందుగల నానందమున
స్తువును సందశించి యానందింపుము-

మాల— (కనుటెప్పలెత్తి) ఆర్యా ! ఆమహానుభావులెవ్వరు ! కృతీభూత చేయలే
ఘోరారణ్యములం దపము చేయుచుండు మహామనీశ్వరులకప్పుడప్పుడు ప్రాప్త
హావిష్ణువు ప్రత్యక్షమగునని యందురు గదా ! అట్టిభాగ్యము మీకునేను లభించి
యుండును-

చిత్ర— (హాషణముతో) కుమారీ ! నీవనునట్లా కనబడుచుండు పురుషుండు
విష్ణునంశా సంభూతుడే సుమీ !

వసం— ఓహూహూ ! ఏమి నాభాగ్యము ! విభాత్యనిబుద్ధివికాసముల్లేని న
ణికొంపనశక్యము- అతిశ్రద్ధతోఁ దగినపరిజనము పెంచుచున్నను బాంధరాని
యన్నతస్థితిలోనున్న యీయారామవృక్షములును బువ్వబాటలును నిర్దలొక
కములచే విరాజిల్లేడు నీసరస్సును జూడ నీదియేమిమాయయో యని తోచుచు
న్నది- (నడుచుచు) ఇప్పుడుగదా నాకు ఉన్నసాధ్యమును సేత్రానందమును
గలుగుచున్నవి- పదియాలువన్నె బంగారము కరువుగట్టిచేసిన బాహునల్లెకా
శించెడు నీనారీమణి యెవ్వలెయో ! దీని ముఖవికాసములును దీని కలూక్ష వి
భ్రమములును దీని లానణ్య తారుణ్య నైషణ్యములును జూడ నది సాధారణ మ
నుజ భామిని వలెఁదోచదు.

మ॥ ననువా వీణియెఁబూని పాడు వరగంధర్వాంగనో కాక, చ
క్కని తేగాలలసోకవచ్చిన భుజంగస్త్రీయో, కాకున్న స
న్తునులక మాదునిపారిఁ దోయిగల సమైహాస్త్రమో రంభయో
మనుజుజ్ఞాననగాదు సున్ని యిది వేమాటుల్ పరిషించినె॥

(నడుచుచు) అదిగో ! అప్రక్క నెవ్వరో యొక మహానుభావులండు గడ్డము
లు జడలాదిగాఁ జెంచుకొని యేకుల బుంగవలె నున్నాఁడు. మనమనుకొన్నది నిశ్చ
యము కావచ్చును. ముందు వీరి సంబంధ బాంధవములం బరికించి తరువాత నాయ
దృష్టము చూచికొనెదనుగాక. ఓహూ ! ఈవనరామణీయకతం జూచి నాకు వద
లవలయుననియే లేదు

శా॥ ఈపూఁదోటల నీడ నీకొలఁకులందీ కేతకీపుష్పవా
టీపార్శ్వంబుల నీతపోవనమునక తీవన్ మరుద్దాన స

ద్వైపాకరులు సంతరించితి ద్వాపరంపాథోధిలో
సేపారంగ మనుంగు కన్నకలపే యెన్నంగ సాభ్యాధామతో॥

మాల— ఆట్లయినచో దనమఖివి కానము డిందుచుండి జింతించుచుండెనేమి ?

వసం— హృదయభూమినిఁ దెకలింపంగల యాజగన్తోహినదగు కటాక్షలాంగలిము
ఖమెంత తీక్షణముగానున్నది.

గీ॥ మనుజుపూరుషు సెప్పడు గనమితేతఁ

గాదె లజ్జాభయాశ్చర్య కలిత యగుచు

తెప్పవేయక చూచు నీరేజసేత్ర

సారథామిని దానను జూడఁదెబుప

చిత్ర— కుమారీ ! జనకాదులఁ బోఁగొట్టుకొనుటచే నట్లున్నాఁడు.

మాల— నాయనా ! అట్టియపద్రవమియనకేల సంభవించెను ?

చిత్ర— కుమారీ ! కొంచెము సేపు తాళుము. అంతయు నీకుఁదెలియఁగలదు.

వసం— (ఆనందముతో) వీరసంబంధము హృదయరంజకమగు నీరసంభాషణ చేత
నే తెలియవచ్చినది- గావున నీమె మనుజుభామినియు నాతని గారాబు పట్టియున
ని నిశ్చయింపవలసియున్నది- వీరిస్నేహము మహారాజులమైన మనకు సరజేతి
మృపండువంటిది- అయినను వీరితోఁ బ్రసంగించు కథా నందర్భమున కైయ్యలో
చించుచున్నాను- (ఆలోచించి) ఆఁ. తెలిసినది. బుద్ధిమంతుల మాహల కేమి
కొదవ.

చ॥ మునివరులకా బ్రశాంతగుణముఖ్యులదాంతులఁ గాంచుతోడవం

దనములొనిర్ప ధర్మముగఁదా మముబోంట్లకు ; వారికన్న దీ

వసల నొసంగ నైజము ప్రభావయుతోజ్వలమూర్తులౌటఁగా

పున నిదె వంకఁజేసికొని పోయెడ నామహానియనొద్దకు॥

(దగ్గఱకుఁజేరి) మునిచంద్రా ! భవదీయవిధేయుఁడగు నొక మహారాజు పు

త్రుఁడిదె మీయాశీర్వాదములఁగోరి నమస్కరించుచున్నాఁడు.

చిత్ర— నమస్కరించినవారి నాశీర్వదంపమి దోపమగుటచే నిన్నిదె దీనించుచున్నా
ను. తరువాత మాయాజ్ఞోల్లంఘనము జేసి యీయాత్రనువాటికఁ జొచ్చినందు
లకై శిషిండుచున్నాను.

వసం— ముగివరా ! మీరేమిచేసినను సరే ! మీవంటివారు పెట్టుకట్టములు భావిభ
లములకొరకే. అంతకన్న నాకెక్కుడు సుఖములేదు.

గీ॥ మిగులకట్టంబునొందిన మీదంగలుగు
సుఖమదింతని నుడువంగ సులభమానె ?
పాదపంథెక్కు కట్టంబు పడెడువాని
కేలభించును స్వామి ఫలాళిలినను॥

మాల— ఓ యనుంగు తండ్రీ ! ప్రభమదశశాసముననే యీతని సంత జాలకన చే
యకుండు.

చిత్ర— కుమారీ ! ఇందు నీవు మాటాడంగూడదు. ఇట్లనుండక నీవుబోయి నీసఖు
లతో నాడుకొమ్ము.

వసం— (తనలో) ఇక్కడ నామెను నిలిపినచో నన్ను గారాగారవాసునిగజేసి
నను సొతోషముగానుండును. అతండు పాపమునకొడిగట్టుకొన్నాడు.

చిత్ర— ఓరి మూఖా! మహారాజపుత్రుడనని విట్టినీగితివి. నీకులగోత్రములెవ్వయో
వేర్కొనుము.

వసం— (తనలో) ఇది మనకుపకారమే ! ఆమెయు వినును గదా. (ప్రకాశము
గా) యిషించువా ! దీనుడైన నాపై శాంతము వహించివినుండు.

చ॥ వినుడు. మదీయవంశమతిచిత్రతమై యరిమండలంబులకొ
గినుకమెయిల జూచుచుచు నకిల్చివచ్చుత్తిర జతున్నముద్ర సా
వనమగు వంగదేశమును బాలనజేయు మహావనీశ్వరుం
డనంబుడు రాజుచందురొడ మహావిభవోద్వలకీర్తికా సాంధ్రుడక॥

మాల— (తనలో) మాజనకుని శత్రువగు వంగదేశ మహారాజ కుమారుడీతండు
అందుచేసిట్లు కఠినతవహించెను- యీతని సౌందర్య మవర్ణనీయమై యున్నది;
నాప్రయత్నము కొనసాగ విధి యనుగ్రహించుగాక.

చిత్ర— ఓరి ! నీవెంతరాజకుమారుడవైనను బరభూమల నాక్రమింప నూరుకొన
రు గదా !

మాల— (తనలో) ఆయ్యో ! నాతండ్రీ యీతని యెడల సంత నిర్దయుడయ్యె
నో ! ఈతండు నామనోనుకూలుడగునట్లు దైవంబునుగ్రహించుగాక (ప్రకా

శముగా) నాయనా ! ఆతని శిక్షింపబోకుము ఆతని సన్దాగఁ ప్రవర్తనకు నేను హాస్యరాలనగుచును.

చిత్ర— ఓసీ బేలా ! నేనేమని చెప్పితిని. ఇంక నిక్కడనే యుంటివా ! నిన్నగా క మొన్నబుట్టి నీవా నాకు హితము చెప్పచున్నావు ఛీ ! పొమ్ము.

మాల— (తనలో) ఇంక సాగక తప్పదు. కామభగవానుఁడా ! అంత భారము నీమీదనే వైచి పోవుచున్నాను. (పోవుచు) (వెనకకుఁదిరిగి) నాయనా ! నా వీణ యెచటఁబెట్టితిరి- (అనివసంతునిఁ జూచుచున్నది)

చిత్ర— (తనలో) వీరిలో నన్యోన్యము మోహబీజంకురములు గాఢముగా నాటు కొనినవి (ప్రకాశముగా) ఓసీ చెడుగా ! దాని యెప్పటి తావుననే యది యున్నది పోయివెదకుకొమ్ము.

మాల— చిత్తము. (అని నిష్క్రమించుచున్నది.)

చిత్ర— ఓయి రాజకుమారా ! నీవెంతి గొప్పవాఁడవైనను నీసేరమునకై శిక్షింప ననసరముగాన నట్లు చేయఁబోవుచున్నాను.

వసం— కటాక్షించి ప్రథమదోషమునకై త్నమింపుడు.

(తనలో) గీ॥ జనకమృతియును మంత్రులచావు నీయ

ఘోరః పఃఖింబులీతని దారుణమును

నేనుగణియింప సుంలైన ; నింతి నింతఁ

గాంచునీచ్చిన కన్నులఁకఱుపుదీర॥

చిత్ర— నిన్ను త్నమించునది లేదు. నీవు బోయి యదిగో ! యాకాశంబుడుచుండు పూతొటను ముఘ్నగట్టి నీరు తోడుచుండుము- ఇంక మారు మాటాడకుము నేను బోవుచున్నాను. (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

వసం— ఈమహానుభావుఁడు నాకిట్టి యకార్యకరణమునకేల నియమించెనో ! ప్రథమ సందేశఁనముననే యింత రోషాగ్నికీలలకేల బాల్ప డెనో ! కొండఱకు ముందు కోపమును దరువాత సంతకినుమడిగ దయయు గలుగుననుట విందుముగదా ! ఈతఁడు నన్ను నీచకృత్యంబునఁ బ్రవేశింపఁజేసినను నీనిలోఁగూడ నిండు దయగలదని నాకుఁదోచుచున్నది. ఏలనన.

గీ॥ పూవుదోటకు నీరెత్తఁబోవువేళఁ

బూవుబోడియు వచ్చుచుఁబోవుచుండు

కతన సన్యోగ్యముభరిలోకనముగల్గు
నంచుం గల్పించె ఓకరింపించునె ? ॥

ఇదిగాక నామసస్సు పూజకముగా నామెయందు జిక్కువడియున్నది.

గీ॥ అరిగె నతితోడ మనసు నాయాజ్ఞాగొనక
కదలేడి ముసీకు నాజ్ఞ నాకాయమిట్లు
తనకు దేహశ్చలంబు స్వాతంత్ర్యవృత్తి
యించుకయు సున్న యెంత పోషించుచున్న॥

ఆమెపై నాకెంత మనసు దగిలియున్నను నామె యభిప్రాయము గ్రహింప నశక్యముగానున్నది- ఏలనన-

ఉ॥ భూతవయాలవాలయఃప్రపూతగుణాకరయః॥ మహాకళా
స్వీతయు నొటచేతను వినీతమతిక్ రమణీలలాప, న
న్నాతఁడుపీడచేయ, వలదంచు వచించెనుగాని మోహనం
బాతగుణప్రభావకృతచాఢరియే యని యెట్లులెంచెదన్॥

అయిననాపూజదోటకేగి యామెరాకకైవేదియండెద (నీప్రక్రమించుచున్నాఁడు)

ప్రచేశము iii. ఉద్యానవనము-

(మనోరమ అంతట ప్రవేశించుచున్నది)

మనో— భర్తృదారికయగు మాలతి నాతో “ఓసీ! మనోరమా! నేను ముండు
పోయి మాలతీలతా మంటపమునఁ గూర్చుండి యుద్యానవన వైచిత్ర్యముల వినో
దించుచుఁ బ్రొద్దుబుచ్చుచుందును. నీవును గొంచెముసేపాగిరమ్ము” అని చెప్పి
యున్నది- (నడచుచు) ఏమియోగాని యీయాశ్రమంబుకడకుఁ దప్ప దారిని
వచ్చిన యావశంత కుమారుని గాంచినప్పటినుండియు మన్తధుఁడు చిక్క రథ
మెక్కి తన సన్నాహము తాను చేయుచున్నట్లులున్నాడు- (తెరకెరుగుగాఁ
జూచి) ఎవరో యిటు వడిగా వచ్చుచున్నారు. మన కళావతి కాదుగద. అవు
ను సందియమేమి- దీనికేమైన తెలియునేమో? (కళావతి ప్రవేశించుచున్నది)

మనో—కళావతి! ఏలనే నాతోఁ జెప్పకనే యెక్కడకో వడివడిగావెట్లుచుంటివి.

కళా—సభ! మాలతీ దర్శనార్థమై : ఎక్కడనున్నదో సీకుఁ దెలియునా?

మనో—సభ! మాలతి యుద్యానవనమాలతీలతామంటపంబున నుండు ననియు

నక్కడకు మనల రమ్మనియు నాతోఁజెప్పిపోయినది.

కళా—ఇంక నేమైనఁజెప్పినదా ?

మనో—నాతో మరేమియుఁ జెప్పలేదుగాని యామెముఖపద్మము కొంచెము వాడి యున్నది.

కళా—ఏలనో ?

మనో—వసంతకుమారునిమీద మనసు దగులుటచేత

కళా—నీకెవరు చెప్పిరి ?

మనో—దుర్బుఖుఁడు చెప్పినాఁడు

కళా—ఇంక నేమిచెప్పినాఁడు.

మనో—వశంతునిఁ బూలదోటకు నీళ్లుబోయ గురువులాజ్ఞాపించుటచేఁ దనపనిలోఁ గొంత తగ్గినదనియు నంతోపముతో చెప్పినాఁడు.

కళా—అట్లయినచో వారలిద్దరిక్కడనే యుందురందువా ?

మనో—అవును. మనము కూడనటు బోదమా !

కళా—మంచిది.

(నిష్క్రమించుచున్నారు)

మాల—(స్రోతక్రంతయై) నేనామహాభావుని ఁజ్ఞాచినప్పటినుండియు పేదాంతులక్కు బరహశివునివలె నీలోకమంతయు మిథ్యగాఁదోచుచున్నది. నాఁకిరికి హృదయము నన్ను వీడియాయనలోఁగలిసి శత్రుబాణమయినన్నుఁబీడించుచున్నది. ఈసంగతి మనోరమాకళావతులతోఁజెప్పినచో నన్నుఁ బరిహసించురోలేక ప్రాణావనతైశ్య తార్థురాలునిగఁగావించురో ! వారిని గొంచెముసేపుతాళిరమ్మంటినిగదా ? ఇంక మరాలేదు,

(మనోరమా కళావతులుప్రవేశించుచున్నారు)

కళా— సఖీ ! మాలతీ ! ఎక్కడ.

మాల— ఇక్కడ.

వసం— (పరికించి) ఎవరో దూరముగా నామూలనుమాటలాడుచున్నట్లులున్నది. అటుఱోయెదనుగాక.

మనో—సఖీ ! కళావతి ! నేనుమాట్లాడుదానికి యుక్తియుక్తియుగా నుత్తరమిచ్చుచుండుమా !

కళా—నాపేరు సార్థకముచేయఁ బ్రయత్నించెదనుగాక.

మాల—అయ్యో! నాచెలికత్తెలు వచ్చిరి. వేరుతీరున వీరికిఁ గనఁబడరాదు.

మనో—సఖీ! మాలతీలతలు బాగుగా పుష్పించినవా!

వసం—(చాటున నుండి) ఆహా! వీరితనూవిలాసము తెంత హృదయంగమముగా నున్నవి.

. గీ॥ స్వర్ణవర్ణ విలాసమై స్వాదురసవి

రాజితంబగు చూతమహీజరాజ

ఫలముబోలె నతీమణుల్ జెలఁగుచుండ్రు

దేహరుచిచేత మాటల తీపిచేత॥

అందులో మనకుఁబరిచయయగు నీకన్య మరియు శోభాకరయై యున్నది. పాప మీమెకు నారచీరయే గతియయ్యె. అయినను,

ఉ॥ భూతిపరీతమయ్యుఁబరితుష్టినిజేయవె చిత్రచిత్రముల్

తాళదళంబులెంత శిధిలంబయినకొ గవించదుపద్యముల్

గ్రాలవె హృద్యమై; యటులె రంజిలు వల్కలముక్తధరించియున్

మాలతి; నైజవస్తుగత మానితసంపద వోవదెప్పడున్॥

కళా—మనోరమా! నీకాసందేహమేల! మనమింత సాదరముతోఁ గాపాడి తగిన సమపాయము జేయుచుండఁగా నామైని వసంత ప్రసన్నమగుటచే నేలవికసించుచుండును?

వసం—ఓహూ! కళావతీ నామసాధకయగు నీమె మధురాలాపము తెంతయూ కషికంచుచున్నవి.

గీ॥ నర్మగభికాతవాక్య సన్తానగరిమ

భావగతవృత్తియెంతయుబయలుపెట్టు

నతులమతిగల్గు నీకళావత్నిజూడ

నపరభారతియని చెప్పనగునుగాదె?

మాల—(మునిముసీ నగలు నగుచున్నది)

మనో—కళావతీ! నీకళానై పుణ్యముదీనిలో వినియోగించ వలెనా? వసంతప్రసన్నమేమిటి? మాలతీవికసనమేమిటి?

కళా—సఖీ! నీపరిహాసములుగాని దీనిలో నైపుణ్యములేమిగలవు? వసంతప్రసన్నమనగా వసంతుని రాక : వసంతముతువువచ్చినదనుట. మాలతీవికసనమనగా

మాలతిమనోహరమగుట. మాలతీత, సుమములతో వికసించి మనోహరమగుట
యని నాయభిప్రాయము.

వసం—హే! ఈమెకళావైదుష్యము లెంతకైనఁదగును.

మాల—(ఁజునగవుతో) ఏమీ! కళావతియెంత రసవంతముగా మాటలా

డుచున్నది?

కళా—సఖీ! ఏనమయమునకుఁదగినట్టులాసమయమునకు రసోదయము కానిచో

నేమి శోభిల్లును?

మాల—ఇప్పుడే రసమునుగూర్చి మాట్లాడుచున్నావు?

కళా—వసంతాగమము గనుక శృంగారరసమునుగూర్చి.

వసం—యద్ధకాలమునకుఁదగిన వసంతబుతుచినంబులును నారాకయుఁగూడ నిపుడే
లభించినది గనుక నీమె శ్లేషార్థములు మిగుల సౌంపుగానున్నవి. ఇంక నిట నిలిచి
విసేదను గాక.

మనో—సఖీ! కళావతి! ఆమెమనసునకును దినమువలె గుదురుచాటులేదు. నీవా

క్కోరణిగామాట్లాడకుము

మాల—(బెదరుచు) మీకున్నకుదురుపాటు నాకేలేదే?

వసం—(నంతోషముతో) హృదయమా! శాంతింపుము. నాపక్షము వాదించుచు

నామె చెలికత్తెలు గట్టిగా గుట్టుగదలుచుచున్నారు.

గీ॥ డెందమా! నీవు సందియ మొందనేల?

యూప్యితార్థంబు లింకనీడేరుగాన

సర్వమనుబుద్ధి దేనికెబడినీతివు

అట్టిదియె పూలదండ యెయ్యపురుసీకు ॥

మనో—మాలతీ! నీవు చెలువక పోయినను నీక్షేమాతిశయములఁ దెలియ గోరెడు

మాకెట్టులైనఁ దెలియును గాని వాగదు.

మాల—(సిగ్గుచేఁ దలవంచు కొనుచున్నది)

కళా—సఖీ! ఏల నీదాపరికములు- ప్రాణ సమానలమగు మాయెడల నీవట్టులుం

డఁగూడదు- నీకోరిక వెల్లిడింపుము- మేముదానినిఁ దీర్పఁబ్రయత్నింతుముగాక.

వసం—ఇంకనాప్రయత్నములు ఫలస్కృంభములు గానున్నవి. పిరికిహృదయము

భయపడకుము.

గీ॥ త్రిశ్చదమటంచు దెల్పెడు తెలువలకును
దేటుపరచదె ? లోనియారాటములను
వైశ్యుడేతేరఁ దనదు రుగ్భాధఁ దెలువ
చున్న రోగికి నదియెట్లు లిన్నపడును ?

మాల—(వనలో) ఇంక తెలువడక తీరదు. కాకనాకింకెవరు (ప్రకారముగా)
సఖులారా ! మీరనినట్లు నాకుదాపరికము లేల (గద్దదస్వరముతో) నాకప్పటి
నుండియుఁ గొంచెము తాపోత్పన్నమై యిప్పుడు కడుబాధించుచున్నది.

మనో—(నవ్వి) ఎప్పటినుండి ?

కళా—సరి ! ఊరుకొమ్ము. వసంతకుమారాగమమునుండి.

మాల—(మూర్ఛిల్లుచున్నది)

(మనోరమా కళావతులహాఁ జై త్రోవచారములు జేయుచున్నారు).

వసం—ఓహో ! నానామోఽచ్చరణముచేతనే యీమె యిట్లు మూర్ఛావస్థఁబొందె.

నేనెంత యపకారి నైతిని !

చ॥ తరుణిపయిన్ సఖీమణులు తామరతూండ్లను జేర్చి పూలెయూ

స్తరణమొనర్చి క్రొన్ననలశయ్య యమర్చినుగంధపూరితో

దర కదళిదళంబులనుదారత వీచుచునున్నవారు ; సుం

దరి తనుకాంతిడిందె స్మరతాపమునఁ లతఁబోలెవాడుటఁ ॥

కళా—మనోరమా ! ఏలయట్లు ప్రశ్నించితివే ! కామభగవానుఁడా ! నీవుదప్పువేరు
దైవము ప్రపంచమందులేరు. ఈమెను దరుణమునఁదెర్పితివా నీకుఁదగిన పారి
తోషికమిచ్చెదము (మ్రోక్కుచున్నది).

వసం—అయ్యో ! చేతనారహితమగు కనకప్రీతినువలె నీమె యెట్లు వదెనో ?

ఈమెశరీరవిరాసములెంత క్రమక్రమముగ ఊణించుచున్నవో ?

చ॥ తనురుచిదూలె ; హారములుదారవీలతఁబొందె ; గండముల్

సునిశితకాంతివీడి కడుకోషిలి పల్చనయయ్యె ; హస్తముల్

గనలెఁ ; గుచద్వయంబు వృదులత్వమునొందెను ; చాడెఁగొను ; గా

వున గురుతైనపట్టుటకుఁ బోలికయున్ గనరాదొకింతయుఁ ॥ ౪౫॥

కళా—ఇకనేనొక యుక్తి పన్నెదనుగాక-

మనో—ఏమి ?

కళా—సఖీ! “వసంతకుమారుఁడిదెవచ్చినాఁడు లెమ్ము” అనిచెప్పినచో మాలతి తప్పక లేచును.

మనో—ఏదీ! చూతము.

కళా—మాలతీ! ఏల నింక మూర్ఖులైదవు. వసంతకుమారుఁడడుగో లెమ్ము.

మాల—(తటాలున లేచుచున్నది)

కళా—వసంతకుమారా! ఇటురమ్ము.

వసం—(తనలో) ఈ మెనన్నుఁజూచియిండుదు. (ప్రకాశముగా) ఏల నన్నుఁబిలుచుచున్నారు (మారువలుకుచున్నాఁడు) (అందఱు తెల్లబోవుచున్నారు) (అంతట దుర్గముఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

దుర్గు—అమ్మ! మాలతీ! నాన్నగారు పిలుచుచున్నారు

మాల—(తడఁబడుచు) ఇదిగోవచ్చుచున్నాను (తనలో) మారుపరికినయూమహానుభావునితో మాటలాడు భాగ్యమందకుండ నిపుడీమాలదైతము కార్యాంతము త్పించినాఁడు. అదృష్టవశాత్తూ కంతకంటె నెక్కుఁడెట్లులభించును? (ప్రకాశముగా) సఖులారా! రారే! వసంత సందశానముచే పరాజితైషు నీసుమాకరము వీడఁజాలకున్నాను. తరుణమే వచ్చెదనుగాక. (నిష్క్రమించుచున్నది)

కళా } వేగవత్తముగాక : నాన్నగారిసెలవు మీరరాదు గదా-

మనో } (దుర్గుఁనితోనిష్క్రమించుచున్నారు)

వసం—ఆహా! పెన్నెలనుండి చీకటికి వచ్చినట్టులున్నది. ఇటులెంతనేపిచట నిలువఁగలను. ఇక్కడ కార్యాధామైకొన్నిసాధనవిశేషములు కావలసియున్నవిగదా. మునిచంద్రుని యొద్దకుబోయి తెచ్చికొని వచ్చెదనుగాక.

(నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

గద్య- ఇది శ్రీమద్రామరమణీరమణచరణారవిందనిరంతరానూనధ్యానపారీణ బంధురాంధ్రీకవితాధురీణ పరస్పరానూనానూరాగసూరమాంబా వేంకటామాత్యపూర్వతపఃఫలరూప శౌనకసగోత్రప్రదీప తురగా

స్వవాయాంభోధిసుధానిధాన వేంకటాచలార్చి
ధానప్రణీతంబయిన మాలతీవసంత

నామనాటకంబునందు
ప్రథమాంకము.

మాలతీ వసంతము.

ద్వితీయాంకము.

రంగము—అరణ్య ప్రదేశము.

(చంద్రసేనుడు, వీరసేనుడు, వృషకేతుడు, సుమంత్రీ, మైత్రేయుడును
బ్రేవేళించుచున్నారు)

సుమం—మహారాజా! చోరాపహృతభనునివలె నేలయింతద్యుభ సముద్రమున ము
నిగి యున్నారు. నీకుమారునికావంతయైన యపాయముగలుగఁదని నమ్మఁడు.

చంద్ర—అవును, నాయమూల్యధనము బోయియే నేనుబిచ్చియెత్తి యిట్లు పెదకొను
చున్నాను.

గీ॥ వంగదేశమహారాజవంశగర్భ

శుక్తిముక్తాఫలంబ దిబ్బోటగళిత

మయ్యెఁగావున దానికైయరయుమంటి

ధనమువోవంగ దుఃఖంబుగనుటయరుదె ?

(కన్నీరునించుచున్నాడు)

మైత్రీ—(నవ్వి) యత్యములకేమిగాని యిట నింద్రనీలములు చాలఁ గన్పడుచున్నవి
(అని కాలినబొగ్గులు పట్టుకొనుచున్నాడు)

సుమం—ప్రభూ! నిజమే. అయినను మనకట్టిదురవస్థ ప్రాపించునా!

చంద్ర—సుమంత్రీ! ఏమినివెట్టి! మనమనగా నీ ఘోరమృగములకేమిలెక్క ?

సుమం—రాజా! అట్లుకాదు: ఘోరమృగములెన్నఁడు నీతనివధింపవు. ఏలనఁ

బ్రతిమృగము నీతనియందు స్వజాతీయాంశముగనిపెట్టి బంధుత్వమునెఱుపును.

గీ॥ రాజసీంహంబు వరమహారాజకుంజ

రంబు శ్రీరాజపుండరీకంబనంగ

వరలునీరాజమువభు జీవనముఁగోలఁ

గలుఁగునే! యెంతఘోరమృగంబులైన ॥

చంద్ర—సుమంత్రీ! నీయికి సుధారసముచే జిట్టిముగట్టిన నామనసు చల్లారునా!

మృగములేతని ముట్టకపోయినను సగ్వభక్షణుండగు నాహుతాశనుడెట్లు లీతని నజ్ఞించును ?

సుమ—రాజవంశ్రా ! మహారాజ్యభారనిర్వాహక చో స్వంభుండగునని యెరింగి యుండియు నాయగ్ని చేవుండి బసికాయను భక్షించి తగుద్బాధ తానెట్లు తీర్చి కొనగలడు ? దైవమగుటచే మహాభాగభేయములను నిరపరాధులను బాల్కులను నగ్ని చులను బాధపెట్టఁడు, కాలవశమునఁ బెట్టినసంతగా బాధింపదు.

గీ॥ చంద్రమతికారణమున నాజనకతనయ

మూలమున శాంతిఁబొందఁడేమునుపువహ్ని ?

యల్లెయపరాధరహితుడై యడరుచుండు

మనవనంతునిఁ బసికాయ యనకదనునె ?

మైత్రే—బ్రాహ్మణులైన నన్ను నేమియు నెరుగని యతని నెవ్వరు స్పృశింపరు.

చంద్ర—సుంద్ర ! నీమాటలు కడువీడించుచున్నవి- నన్నికంబులుకరింపకము- అగ్నిజ్వాలలవలెనే నాహృదయము శోకపరంపరచేరగుల్కొనుచున్నది. హా ! కుమారా ! మారసదృశాకార !

ఉ॥ విత్తులనాటి మొల్కలనుఁబెంచి కుజంబులఁజేసిమీదగా

పెత్తినపండ్లఁదిండునని యెంతయునుటల నూరుచుండగా

నత్తరివాతఘాతమయి యయ్యదిగూలఁగఁ గాంచుకాపుదొ

చిత్తమెట్టులుండెడునొ చిట్టమాగట్టెను నట్లునీవృత్తి.

బత్తనమొల్ల; నొల్ల ధర; భాగ్యములొల్ల నునొల్లసౌఖ్యముల్॥

పీ॥—అన్నయ్యా ! వసంతకుమారుని కొరకు మీరంత దుఃఖింపవలవదు. తప్పక యెక్కడనో యుండునుగాని యాతనికి మఱియొక భంగము రాకూడదు.

చంద్ర—తమ్మండా ! ఏమినివెట్టినట్లకము. అట్టిభంగము వచ్చిన యెడలఁ గర్తవ్యమేమి ?

పీ॥—అంతవచ్చినచో నేమి చేయగలము. దైవవికల్పమునకు వగచి మనసు కుదురుపరుచుకొనవలెను. పుట్టినసారందఱు బ్రతుకరుగదా !

గీ॥ కుజసముద్భూతమైన చిగుళ్ళలోనఁ

గొన్ని హరియించుఁ; గాయలైకొన్నిచచ్చుఁ;

గొన్ని ఫలరూపమునఁబోవుఁ గొన్నికడకు

నూటికొక్కటిగా నిల్చి మాటవీనవె ?

చంద్ర—(వినుపించుకొనకయే)

చ॥ చపలవిలాసినిక వికవసారసనేత్రఁ గళావతిక మహా

నృపవరపుత్రి నొక్కతె నహీనముదంబునఁబెండ్లిజేసి యీ

విపులమహితలేశపదవిక భుజినీమనునిల్చి కానలక

దవమొనరింపఁగోర నిటు దైవమొనర్చెను భంగమక్కటా !

వృష—రాజోత్తమా ! అట్టిబన్నమెన్నటికిని రాదని చూకందఱకు మనోవాక్కాయ
కర్తములచేఁ దోచుచున్నది. ఇట్లు దైవమందఱకు నేకరీతిగాఁ దోపించుటజేత
మనము కృతనిశ్చయలమైయుండనగును.

చంద్ర—ప్రియమిత్రా ! నీవుదెప్పినది నహేతుకముగా నున్నదికాదు. నలుగురకొ
క్కరీతిగాఁదోచినంతమాత్రమున నట్లు జరుగుననుటకేమి నిశ్చయము !

గీ॥ గోష్ఠముమవీడిపాటిన గోవుకొరకు

దక్షిణాభిముఖంబుగాఁదరలెననుచు

నరయుదును నల్లరొకరీతి నంతమాత్రఁ

గనఁబడునెయ్యది తూర్పుకైచనఁగఁజెపును ?

వృష—రాజా ! అయినను నీవిషయమునమాత్రము మాకు గాఢవిశ్వాసము కలుగు
చున్నది.

మైత్రే—అవును. జ్యోతిషగణితమువలన నాకు నట్లే తోచుచున్నది.

(మొగముపైకెత్తి లెక్కపెట్టుచున్నాఁడు)

చంద్ర—(దుఃఖముతో) హా ! మదీయగర్భజలధిచంద్రా ! కీర్తిసాంద్రా ! ఆమహా
రాజభోగభాగ్యంబులయందుండనీయక యీ ఘోరారణ్యంబులకు నిశ్చేదఁదెచ్చితిని.

చ॥ చిటుతతనంబువాని, రణసీమకుఁదెచ్చుటలేల ? తెచ్చినక

నరభోనవృత్తిమత్సరికి సాగక యీమృగయానినోదపా

మరమతిఁ జిక్కి మైమఱచి మత్స్యతునొంటిగఁ బర్ణశాలయం

దరయక నిల్వనేల ? యకటా ! వికటంబులు దైవతంత్రముల్ ॥

సుమం—గాంతింపుడు- పుత్రశోకము గాఢాంధకారమువంటిది. అయినను గూడ నున్నవారలూరటబుచ్చి కొంచెము తోవజూపకతప్పదు.

చంద్ర—హా! కుమారరత్నమా! కడుపు దరికోసికొని పోవుచున్నదిరా!

చ॥ తరగలఁగూడి పెల్లుబికి ధాత్రినిఁగోయుచు నెందఱాపినకొ
మరలకపెంపుగాంచుచోకమారె తటాలునఁబొంగునట్టి పె
న్నరదయుఁబోలె నాయెద నవార్యపరంపరనప్పల్లుడు
ర్భరతరదఃఖవార్ధి నెటుబాల్చి యీదెడువాఁడఁ బుత్రకా!

పీఠ—(తనలో) ఈతఁడీ దుఃఖముచే ముందు మృతినొందునట్లు కనఁబడుచున్నది.
ఈప్రియాణము చివరకెల్లముగియునో!

వృష—(తనలో) కుమారునితోఁగూడ నీతఁడును మరణోన్ముఖుఁడయియున్నవాఁడు
దీనివలన మనకొక గొప్పలాభము ఘటించవచ్చును.

సుమం—(తనలో) దీనివలన నీయనకేమి యుపద్రవము రాకుండ దైవము పుత్రభిక్ష
పెట్టుగాక.

మైత్రీ—(తనలో) ఈయన గతించినచో నన్నవస్త్రములకులేక నేనునుబోవలసినదే.

చంద్ర—ఓరికుమారా! ఒకవేళ పట్టణముచేరిన యెడల నీజనన మనవనంతుఁడేఁడని
యడిగిన నన్నేమిచెప్పమంటివిరా! మాకంటె ముందే నీపుబోయి మాకు దారి
జూపుచువని మేము కలనైన ననుకొనలేదు.

చ॥ పుడిపెడునీళ్ళుబోసి మముఁబున్నరకోద్ధరణంబొనర్చి యీ
పుడుగక మాకు సద్గతుల నొందఁగఁజేయుచువన్న నమ్మికకొ
గడుముదముందిసారమటుగాకపనవ్యపురీతి నీకెయే
మడరుచు దుర్నివాపజలమావిధి పోయఁగఁజేసెఁగూళయై॥

అన్నా! నాయెడల విధికిఁ దోడుగా సర్వమును విడుమములే యయ్యెను.

శా॥ * ఆలంబయ్యెనుబుత్ర! నీభ్రజననంబొనర్చి జ్యోతిష్కులా
కాలంబెంచి గ్రహస్ఫుటంబయిన చక్రంబొక్కటింగిసి వీఁ
డేలుకొ బృధివి డెబ్బదేండ్లుపయిజీవించుకొ బదాతెడులం

చోలింబుల్కుట ; కావేద్రవ్యహరణోద్యోగంబులిశాస్త్రముతో ?

పైత్రే—రాజోత్తమా ! శాస్త్రంబులమాపింపక నామాటలు నమ్ముము. నీకుమారున కేయువద్రవమునురాదు. కనఁబడినపిదప నన్నుమెచ్చుకొందువుగాక.

(అదృశ్యుడై మందస్వరముతో సుముఖుఁడుప్రేమించి యందఱును నిద్రానకులఁజేసి పోవుచున్నాఁడు)

సుమం—పైత్రేయ ! నీకు నిద్దరచేఁ గండ్లు మూతలు బుజుచున్నవి. వండుకొమ్ము. నేనును గొంచెముసేపేనేల వ్రాలెదను.

పైత్రే—మంచిది. నాకు నిద్దరగలిగినచో భోజనమైనాశక్తకరలేదు.

(పైత్రేయ సుమంతులు నిద్రించుచున్నారు)

చంద్ర—(వారివైపుజూచి) అట నిద్రించువారినిఁజూచి నాకసూయ కలుగుచున్నది. అంతభాగ్యము నాకుఁగూడ నెన్నటికైనఁ జెఱింపునా ? దుఃఖభాజనమును నిద్రాదే వి యాశ్రయింపదు. అన్నా ! వారికి క్షణములో నిద్రపట్టినది.

వీర—ప్రభూ ! ఆసుఖమెంతకల్గనున్నను గవ్వవసుయమున వీడఁదగదు. దుఃఖావహల ను నూరార్చుటకు నిద్రఁబోలువస్తువు మఱియొందులేదు.

వృష—భూహారాజా ! ప్రయత్నించియైనను నిద్దర తెచ్చికొందు. వచ్చినచోఁబోనీయ కుండు. మీరునిద్రించుకాలమునఁ గృపాణపాణులమై మేమిరువురమునుమిమ్ముసుర క్షతగాఁ గాపాడగలము.

చంద్ర—నిండుబడలికచేఁ గనుతెప్పలు మిక్కిలి బరువుగానున్నవి. నేనునిద్దరతెచ్చి కొనుటకుఁ బ్రయత్నించెదనుగాక. దయచేసి మేల్కొనియుండుండు.

(వ్రాలుచున్నాఁడు)

వీర—వృషకేతూ ! చూడుము. వీరలందఱెట్లు నిద్రానకులయిమత్తుమండు చల్లినట్లు పండియున్నారో !

వృష—వీరసేనా ! అది యీశ్వరమాహాత్మ్యము.

వీర—అదియేమిమాట. అట్లయినచో మనకేల రాకుండును ? నాకు నిద్దర యింపు కయులేదు.

వృష—అవును నాకునులేదు ఆశనిపాతముచేఁగూలెడు వృక్షరాజివలె వారెట్లు

గూలిరో! (నవ్వుచు) వీరసేనా! వహ్వ! ఏమిటి. (తలపంకించి) అవును. ఇరవముండు నీవెంతవాడవుగానుంటివో ప్రస్తుతస్థితిని బట్టి నేనుయోచింపఁగలను (ముఖము పరికించుచు) పూణెముగా నాలోచించినచో నీకొకమహారాజయో గముకలదని నాకుందోచెడిది.

వీర—వృషకేతూ! నీధోరణిచూడఁగా నీవు కూడ నిద్రాగతుడవుగా నున్నట్లు లున్నది.

వృష—ఓయీ! తానేమిదెలివిగా సంభాషించుటలేదా! పలవరించుచున్నట్లులే యున్నదా!

వీర—నీవు తెలివిగా శంఖాఘ్రించుచున్నను మాటలు మాత్రము నిద్దురముగముగా నున్నవి.

వృష—నామాటలు నిద్దురముగముగా లేవుగాని నీభాగ్యలక్ష్మి గొంచెము నిద్రావస్థ లోనున్నది. నీవుజాగిరూకుండవై యున్నపుడు దానినట్లు నిద్రపుచ్చ నేల?

వీర—వృషకేతూ!

గీ॥ ధ్వన్యలంకారభరిత సత్కవిసుపద్య
రచనఁబోలు భవద్వచోరచనలెల్ల
సత్కళాగంధహీనుఁడౌ జడునికెటుల
గ్రాహ్యమదిగాదా నాకు సగ్రాహ్యమివియు॥

వృష—గీ॥ భేరికాధ్వనిలనదలంకారములును

గలిగి విలసిల్లునాఁడైన గ్రాహ్యమగునొ
లేదొ యోవీరసేన! నిలిఁపబుద్ధి
నాదరింతువా! నన్నుఁబోనాడనెంతో!

పరుల నిద్రానస్థలవలన జాగరూకులకెంతలాభ ప్రాప్తియగును!

ఉ॥ నద్దొనరింపకుండిన యసాధ్యపుటంతిపురాలనుండు నే
ముద్దియనైనఁగూర్చును నమూల్యధనంబునుఁ జేర్చు; దిట్టకుఁ
నిద్దురయొక్కవేళ నవసరభోగభటంబుసంగడిఁ
నిద్దురదెచ్చులాభమవనిఁ మరియెద్దియునంగు మిత్రమా!

వీర—(తనలో) వీనితలఁపు నాకుఁదెలిసినది. వంద్రసేనునిటఁగడితేర్చి నన్ను రాజు

భతగాఁజేసి నావలన లాభమొందుటకుగానున్నది. అన్నా ! దుర్దైవతలో వీర
దు నన్నమించెనే ! కానీ ! నిరారా మోకాలొడ్డనేల ? (ప్రకాశముగా) ధనా
జ్ఞానయుఁ బరకాంతానుఖంబులును బుద్ధిమంతునకు మహారాజ్యోదవియుఁ గూడ
నిద్రవలననే వచ్చునంటివి మొదటి రెండు నప్రప్రశంసయగుటచే మనము
ధానినిగూర్చి యోచింపవలసిన పనిలేదు. ధైర్యముఁజేయినంతమాత్రమున,

గీ॥ ఒకరిరాజ్యరమాసతి నొకరినంటఁ
జేయఁదరమానె వగలపాల్యేతగాని
జలదవీధిని సౌధరాజంబుగట్టఁ
దలఁపుఁగొనుమాత్రనగునె భేదంబుగాక॥

వృష—వీరనేనా ! నీవుచెప్పవది సాధారణజనులకుఁగాని మనకుఁగాదు.

గీ॥ ధైర్యహీనతచేతనేతలపులెన్న
సిద్ధిదంబుగనున్ననుఁజెడుటవినవే ?
లోతునీశ్వకుఁబోయి తానీతనేర్వఁ
దలచియొడ్డునమ్ము నధైర్యపరుఁడు.

వీర—వృషకేతూ ! ప్రియమిత్రా ! నీముఖవికాసములును నీవచో నైపుణ్యములును
జూడ నేదియో యొకగొప్పసంగతి మనోంతర్గతమైయున్నదని తోచెడిని దానివే
లింబుచ్చి నాకు శ్రోత్రపర్వంబొనర్చుము.

వృష—(తనలో) నాతలంపులన్నియు వీనికిఁదెల్లమయ్యెను. లేకున్న 'ప్రియమిత్రా'
యనియు, "శ్రోత్రపర్వంబొనర్చుమ"నియువచించునా ! ఇకమనము దాపనవన
రము. (ప్రకాశముగా) వసంతకుమారుఁ డింకను జీవించియుండునందువా ?
సుమంత్రికిమాత్రము వాఁడుజీవించునను ధైర్యముగలదుమా !

వీర—(తనలో) వీఁడు మహానిపుణుఁడు (ప్రకాశముగా) నీయభిప్రాయమేమి ?

వృష—నాకాతఁడు జీవించుననుట నందేహము.

వీర—నాకు నట్లేతోచుచున్నది. నాకాసుమంత్రి ధైర్యమువట్టి నిరాశగానున్నది.

వృష—అనిరాశమండియే నీకుఁగల గొప్పయాశలు నెరవేరఁగలవు.

వీర—ఎందుచేత ?

వృష—అతఁడ స్తమించినయెడలఁ జంద్రసేనుఁడు మోడఁబోవుననుట నిశ్చయము.

వీర—కానిప్పు- అట్లయినచో,

వృష—ఈవంగరాజ్యాధిపతి యెవఱుకాఁగలరు ?

వీర—(గంభీరతతో) ఏమి ! నీకానందహమేల ? సౌరాష్ట్రదేశ మహారాజునిగు
వసంతతిలకయను చంద్రసేనుని కూతురేమయ్యె ?

వృష—అది వెట్టిమాట వంగదేశమునకును సౌరాష్ట్రమునకు రమారమి నూరు
యోజనములుగలదు. మనగుట్టుమట్టుల గనిపెట్టి వారుదండెత్తి వచ్చి జయింపఁదల
చుటకలలోనివార్త.

వీర—ఆమెయే యన్నివిధముల నర్హురాలు. అంతకంటె నిక నస్యలెవరు ?

వృష—ఎవరనసేల ! నానోట పలికించవలెనా ? సుమంత్రి మంత్రిపదమునకు నేన
ర్హుఁడనుగానా ?

వీర—బాగుగానున్నది. (నవ్వుచున్నాఁడు)

వృష—ఇది నీకు నమ్రతమగునా ?

వీర—(నహర్షుఁడై) గీ॥ ప్రాజ్యరాజ్యంబునుండి నీవ్రాతృవరుని
నీవుదొలఁగించి రాజౌట నిజమెచెపును ?

వృష—(నంతోషముతో) కాకయున్నను నాకీయఖండరాజ్య
భారవహనంబుగల్గునే ? వీరసేన ?

వీర—(సాంగీత్యుఁడై) అవునుగాని నీయంతరాత్మ యీపాపకార్యమున కెట్లాడి
గట్టినది.

వృష—(వృథచిత్తుఁడై) ఓయీ ! వీరసేన ! అది నాకున్న జాడయేలేదు. నాకును
నన్ను తఱుచు బాడగట్టుచుండును. అదియేమనకుఁ బ్రధానము. చూడుము.
చంద్రసేనుఁడు గాఢనిద్రావశ్యుఁడై యున్నాఁడు. ఒక్క కృపాణుహతచే నాత
నికబెడ్డనిర్దురం బొందునట్లుచేయవచ్చును. బృహస్పతిఁబోలు నీసుమంత్రిని నీవా
క్కడెబ్బచేఁ బరమపదమును బొందింపఁగలవు పిదప సంతయు మనచేతిలోనిదే.

వీర—అన్నా ! నీకుఁ గలింగదేశములభించునట్టుల నాకు వంగదేశములభించుఁగాక.
ఈవిషయమునందు నీయాజ్ఞాబద్ధుఁడనగుదును నీకత్తినిరదీయుము. నీకికఁ గ
ప్పముగట్టుబాధ తగ్గుఁగాక.

వృష—(కృపాణుహస్తుఁడై) గీ॥ రాజమస్తుంబు నాదునిర్వక్రసుని

తాసి నెప్పుడు ఛేదించునట్టెనీవు
మండలాగ్రంబుచేత సుమంత్రితిరముఁ
గోయుమా ! వీరసేన ! యుపాయమరసి॥

వీర—(రహస్యముగా) ఇతిగో ! మాట (చెవిలోఁ జెప్పికొనుచున్నారు). [ఇద్దఱు కత్తులు నొరదీయుచున్నారు]

(అదృశ్యుడై సుముఖుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

సుము—నాగురుచంద్రుఁడీ దుర్మార్గులుచేయు నకార్యకరణము నంతర్వీక్షణ కళాపరిభావముచే గ్రహించి తనతలఁపునకు విఘ్నమగునని నన్నిటకుఁ బంపినాఁడు గదా, వీరినికలెపి నంరక్షింపవలెను.

శీ॥ ఒడలెరుంగక నిద్దురఁబడినమిమ్ముఁ
గత్తులనుబూని చంపంగఁ గడఁగినారు
దుష్టు లిరువురుగానఁ దోడ్దోసలేచి
కాంచుఁడివీరి పాపనంకల్పవృత్తి॥

(అని సుమంత్రుఁడెవిలో నూడుచున్నాఁడు)

కృష్ణ—వీరసేనా ? ఆలస్యమేల ? మనమతిశీఘ్రముగా నీవని నెరవేర్పవలెను. కానిచో. విఘ్నములు రాఁగలవు.

సుమం—(ఒడలు విరిచికొని యాపులించి చిత్రకెలువేయుచు) అన్నా ! ఏమి కలత నిద్దురయయ్యెను. (భయముతో) దేవతలారా ! రక్షింపుఁడు, మహారాజాను రక్షింపుఁడు.

సైత్రే—(కేకలుపెట్టుచు) మాయమ్మకు నేనొక్కఁడనే రక్షింపుఁడు.

చంద్ర—(లేచుచు, సలికిపడి) ఏమిటిది ! నిద్రాభంగమయ్యె, మీరలీకత్తుల నొరదీసి యన్నారేమి ! ఇంత నిశ్చేష్టులై నిలువఁబడి తెల్లఁజూయిమానుచున్నారేమి !

సుమం—వీరసేనా ! యేమి యీచిత్రము ! మాట్లాడరేమి ?

వీర—అథఁడూ : మీరు నిద్రించుచుండగా మిమ్ములఁగాచిసియుండుమి, అంత నేమి యో సింహగర్జిత వలెను గజఘోరకారముల వలెను గొన్నిభ్రష్టములు బయలుదేరి మిమ్ముభయపెట్టినవి. దానివలననేకదా మీకు నిద్రాభంగమయ్యె, మాకుఁ గర్ణకర్ణప్రములయ్యెను.

చంద్ర—(ఆశ్చర్యముతో) నాకేమియు వినబడలేదే.

వృష—అబ్బా! ఆధ్వనులు రాక్షసులకైననుభయముపుట్టించును. గాఢనిద్రలోనుండుటచే మీకు వినబడలేదు.

చంద్ర—సుమంత్రీ! నీకు వినబడెనా?

సుమం—రాజచంద్రా! తుమ్మెదల ఝంకారావమువలె నపూర్వధ్వని యొకటి నాకర్థపుట బులబుడి నన్నులేపెనది. నేను లేచుతోడనే కృపాణపాణులై న వీరు బాదగట్టిరి. ఇంక చునము తగినజాగ్రత్తగానుండవలెను.

చంద్ర—నరే! అయిన దానికి వగవనేల? ఇంక ముందునకుఁ బోయి నాకుమారుని నస్తేషింతముగాక.

సుమం—ఈ యరణ్యములో సురక్షతముగా నుండు నతని ఘోరవృత్తాంతములు రక్షించుగాక. (నిష్క్రమించుచున్నారు)

సుమం—నేనుచేసిన ఘనకార్యమును గ్రహించి నాగురుచంద్రుఁడు నన్ను గృపాదృష్టి పీడించుగాక. (నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

ప్రదేశము ii ఇంకొక యరణ్యస్థలము.

(మళనమితృలావళులచే నింపబడిన యొక పెద్దనరిచితో దుర్ముఖుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

దుర్ము—(దుఃఖముతో)

సీ॥ నరులఁబీడించు నానారోగనంఘంబు చిత్రకేతునిఁజంపిచీల్చుగాక
నంబర్తమృత్యుదంష్ట్రులె యొడల బదుచు బాధించిబాధించివధించుగాక
నర్వభక్షకుడైన నప్తజిహ్వండు దానొక్కముద్దకుపీని మెక్కుగాక
ననుబాధపెట్టునాతని గ్రహవళి వానినెదిరించిపోరిహంసించుగాక

సీ॥ ఎంతగొల్చినఁగరుణయొక్కింతలేక
యంతలోపంబుగల్గుచో నెంతొవేసి

చీటికిని మాటికిని బాధచేయఁబోలు

గ్రహముగొన్నింటి; నిట్టిదుర్జ్వలసేఁగొల్పు

కన్న పాపంబుగలదె జగంబునందు ? || ౨౦ ||

(విలంబుడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

అదిగో దర్బాదులవేగఁ దేకుంటిని కాబోలు నాతని గ్రహమొకటి నన్నుఁ

బీడింపనిట వచ్చుచున్నట్లులున్నది. దానికె గనఁబడకుండ భూమినంటికొ

నిపడియుండెదను.

(పడుకొనుచున్నాఁడు)

విలం—అన్నా! బమ్మమాయలు. కార్చిచ్చుపోఁ గానేరార్ల వానబయలు దేరి కుండలు

తోఁ గల్లుదిమ్మరించినట్లుకురిసి కాలుచున్నమాడు పెట్లనార్చిసుడిగాలితోఁ గలిసి

నాకుఁజలి దెచ్చి బాధపెట్టుచున్నది. ఒడలంతయుఁ దడిముద్దయయి విరుసువారి కట్టి

ముక్తవలెనున్నది కప్పకొనుటకు పోసెడుగుడ్డయైనను లేదు. అకలిచేసుసురిగి

రిపోవుచున్నది. దప్పిచేనాలుక పిడచవారియెండికొనిపోయినది. నేనుదొంగతన

ముగాఁ దెచ్చికొని దాచికొన్న సారాకాయలలోనికఁ గెండుమాత్రముమిగిలినవి. నే

లవగు నేమోయనుభయముచేఁ జూచిచూచి వానినిద్రాగలేను ఇక్కడపెదకినను

నేమియుఁ గనబడదు. (పారఁ జూచి) అదేమియో! నరకాయమా! లేకనిష్ఠలలోఁ

జక్కగానుడికినయేలైన మృగమా! మృగమైనమిగులసంతసించునుగదా! కార్చి

చ్చునకుఁ విడుగులకును జడిసిన బోయవారఁడుకాఁ దుగద. (గమిపించి) అవును

అయ్యో! పెద్దవానమిన్ను విరిగి వచ్చుచున్నట్లులున్నది (వడకుచు) యెక్కడదాగి

యుండును. వీనిదగ్గర పెద్దనంచియొకటియున్నది. వాఁడునుదూరుచున్నాఁడు. ఇ

దియేనమయము. (పరుగెత్తి దూరుచున్నాఁడు)

(మైరేయఁడు కల్లుద్రాగియొడలెరుంగక నీసాకాయచేతఁబట్టుకొని తప్పుడుపదములఁ

బాడుకొనుచుఁ బ్రవేశించుచున్నాఁడు)

మైరే—కల్లుకంటెనుంచినవస్త్రపు లోకములోమరియొకటిలేదు. కాఁబట్టియే దేవతలు

మాడ దీనినిఁద్రాగి నారనిచెప్పుదురు. దీనియందుఁజాలచుహినుగలదు. ఇదిత్రాగినత

రువాతజగమంతయుఁ దిరిగియనేకమూర్తులుగాఁగనఁబడును. (అనిచేతికాయనుఁ

బీల్చుచున్నాఁడు)

దుర్బ్బ—(నంచిలోనుండి) ఓగ్రహమా! నన్నుఁ జింపకుము. ఇవిగోపండ్లను దర్శలను

గొని వచ్చినాను.

మైరే—ఏమి. ఇక్కడ దయ్యములుగూడ నున్నవి కాబోలు.

దుర్గు—ఓ భగవంతుడా! ఈ గ్రహమునుండి నన్ను రక్షింపుము.

మైరే—(కట్టగానున్న దుర్గుని విలంబులను జూచి యొక్కటే యనుకొని) ఇది యాయడవిలోఁ జరిగిన యొక పెద్దరక్కసి కాబోలు. దీనికి నాలుగు కాళ్లుగలవు.

జ్వరముచేత నిటునటు కొట్టుకొనుచున్నది.

దుర్గు—(హీనస్వరముతో) ఓదయ్యమా! నన్ను బాధపెట్టకుము. రేపటినుండియన్నియు ద్వారలోఁ దెచ్చెదను.

మైరే—(విని) ఈమంచిసారా వీనినోటిలోఁ బోసి చూచెదను. ఇదివరకు దాగకున్న నురుచించువస్తువుగదా!

దుర్గు—నిన్ను నేనెరుగుదును. జిత్రకేతుఁడువంటివాడు. లేచిపొమ్మ.

మైరే—ఓయిరాక్షసా! తిన్నఁగాఁ బండుకొని నోరు దెరువుము. ఇది నీవడకుపోఁ గొట్టును.

విలం—వీనిమాట నేనినట్లులున్నది. మైరేయుఁడైనయెడల నింకను జీవించియుండునా?

మైరే—ఇది చిత్రముగా నేయున్నది. ఈకాయమునకుఁ గాళ్లు నాలుగు. గొంతుకలు రెండు. మొటిగొంతు మాపించుచున్నది. రెండవది యాదరించుచున్నది. (నమి పించి) నోరుదెరువుము. అమృతము పోసిదను.

విలం—మైరేయా! ఏమోయి. బాగున్నావా?

మైరే—రక్కసా! నీరెండవగొంతు నన్ను చిలుచుచున్నదా?

విలం—నీవు మైరేయుఁడవైనయెడల నన్ను గొగలించుకొని నాలోఁ మాట్లాడుము. నాపేరువిలంబుడు.

మైరే—నీవు విలంబుఁడవేమైనయెడల వెలికిరమ్ము. ఈపాటికాళ్లురెండు వట్టిలాగు దునా! ఇది నీకాళ్లులాగుననున్నవి.

విలం—ఇంకను జీవించియున్నావా?

దుర్గు—(తనలో) ఇది గ్రహములు కానిచోఁ జిత్రమైన వస్తువులు (మైరేయుని జూచి) దివ్యావృతము, చేతఁబూనిన దేవేంద్రుఁడైతఁడు. నేనతనిఁ బాదాశ్రయించుడనయ్యెదనుగాక.

మైరే—బహుప్రయానములమీదఁ దప్పి జారిబ్రతికినాఁడను.

చుక్క—(మైరేయునితో) అమృతధారిమైననీకుఁ బరమవిధేయుడనగుభృత్యుఁ డను

మైరే—పరమనమ్మతము. నీవుదాసుఁ డవేమైనచో నాకు మొక్కిక్కుము.

(చుక్కలుడులేచి మొక్కిక్కుచున్నాఁడు విలంబుఁడు లేచుచున్నాఁడు)

విలం—ఇంకనుఁ నీదగ్గర యీవస్తువులేకరించితివా?

మైరే—ఇంక గొంచెమున్నది.

చుక్క—ఓమహానుభావా! నీకు నీయరణ్యమందుగల మాయలను గనవచ్చెదను నా కూడరండు.

విలం—(తనలో) మైరేయ వశువునింత గొప్పచేయుటచే పీఁదొక తెలివితక్కువవాఁ డుగా నున్నాఁడు.

మైరే—ఓరీ! ముష్టు నీవుచెప్పిన తావులకుఁ గొనిపొమ్ము- ఇంకమాట్లాడకుము. విలం బా! చంద్రసేనుఁడును డక్కినవారును చచ్చిపోవుటచే మనమిక్కడ నివసితము- ఓరీ! నాసీసాకాయ పట్టుకొని నాకూడరా!

చుక్క—(తప్పుడుపదములఁ బాడుచున్నాఁడు.)

విలం—పానమెక్కికైసట్టు టున్నది.

చుక్క—నేనీదినమునుండి స్వేచ్ఛావిహారి నౌచునుగాక.

మైరే—ఓరీ! దారిచూపుమురా. (నిద్రమించుచున్నాఁడు.)

గద్య- ఇది శ్రీమద్రామాయణమునందలి చరణారవిందనిరంతరానూనధ్యానపారీణ బంధురాంధ్రీకవితాధరీణ పరస్పరానూనానురాగసారమాంబా వేంక.

టామూత్యపూర్వతపఃఫలరూప శౌనకసగోత్రప్రదీప తురగా

స్వవాయాంభోధిసుధానధానవేంకటాచలాభి

భానప్రణీతంబయిన మూలతీవసంత

నామనాటకంబునందు

ద్వితీయాంకము.

మాలతీ వసంతము.

తృతీయాంకము.

[వసంతుడు నీళ్ళ కావశిలోఁ బ్రవేశించుచున్నాఁడు]

వసం—ఉ. శోకపరీతముల్ గదవ సుంధరయందును గ్రీడలైన నా
జ్ఞాకలితంబులౌటను ; మనఃప్రియమానబులయ్యుచుండుశో
భాకరసౌఖ్యమబ్బునను నానతలంపునఁబుట్టియున్న ; నా
రాకకుఁగాదె చేయుదురు రాజులు సైతము నీవకృత్యముల్.

ఇప్పుడు చూడుము- ఉద్వానవన విహారోద్వీగంబునఁ బూచోటలమధ్యఁ దీరు
గుచు సుగంధవాయువుల నాశ్రాణించుచుండుట మహారాజకుమారులకు యుక్తకా
ర్యమయినను నీముస్సాజ్ఞాబద్ధుడనయి నీరుదోడువఁకి నియమింపఁబడుటచేఁ గ్రీడా
విలాసాకరమగు పుష్పితారామముననున్నను గవ్వతరమగుచున్నది. అయినను భావిసుఖ
మగు నావంద్రాసన తోడిపొత్తు నీకవ్వమునంతయు సుఖముగా మార్చివేయుచున్నది-
ఇదియునుగాక.

గీ. అదినైచ్యంబులగుపనులంత్యమునను

మోస్తతఫలంబులిడుటచేనొప్పిదమగుఁ

బలుదెఱంగులఁబంటలుపండునుచుఁ

గవ్వరేఖమినెరుపుచేఁగావులెల్ల ?

కావున నావద్గాకర నాహృదయకమలపీఠికనుండి మంత్రదేవతవలె నన్ను
త్యాహపరుచుచుండుటచేత నతినైచ్యంబునకు లోనైయున్న నాకునంతయునున్నతమ
హాపదవివలెఁ గనఁబడుచున్నది- అయి రూపరేఖావిలాసంబులెంత మోహజనకంబు
లుగానున్నతో యంతకునినుమడిగా నామె గుణాతితయంబులు బొడగట్టుచున్నవి- ఏ
లననఁగా నచ్చుమరిమరి పీడించుచున్న తనతండ్రితోడఁ దనమాట పాటింపకపోయిన
ను ననేకచాగకంబుల మనవిచేసి నాక్షేమముగోరునా ? కోరదు. అదిగాక నాయ
దృష్టమేమియోగాని నెన్నుఁ గాంచినప్పటినుండియు నాయసామాన్య లావణ్యవిలాసిని
కి నామెఁ గడునిష్ఠము గలిగినట్లులున్నది- మొదట వేరొందుగాభావించితి- అదిసరి
కాదు- కాఁబట్టియే తనతండ్రి నేనుండుస్థలము వీడుమని కఠినాజ్ఞ యిచ్చినపుడా
మె పోవుచు,

గీ ఆడుగులిడలేక యెడయెడ నాగియాగి

తనదువీణీయయెటనున్న దనుచునడుగు

సైవముననుదాను మరలికన్నీరులాలుక

వచ్చునే నాకు నేత్రోత్పవంబొనర్ప ?

అనియంతయు నాకుఁ గన్తులయెడుటఁ గట్టినపటమువలె నున్నది - కన్నీటితో)

ఈమాలతీ లతాగృహంతగమునఁ దత్ప్రతిబి బడును లిఖింపఁ కొంతహృదయము శాంతిపరచెదనుగాక - (వ్రాయుచు) బహుశః యీపీతమునందు నాచంద్రాన్య తనతోడి చెలులిర్వారు నర్తములగు నీయాసనములందుండగా నెలంకరించునుగాబోలు - ఆమె యిందుండునని తలంచుకొనఁగానే యెడలు పులకాంకురతమగుచున్నది - నిజముగా నున్నయెడలనే సంతపరచుకొనఁగలుగుదునో ? ఈయారామసీమ యెంతశోభిల్లునో ? ఆమె తేకుండుటచే

క. ఇందుశిలాఘటితంబిది

యిందువదనలేమిఁజేసియింపలరదు నా

డెందమునకు ; నకలసఖా

నందంబగునేహమలరు నా ? సతిలేమికా.

వీణీయ యెటనున్నదని యడుగుటచేఁ దానుగానకళాప్రవీణనని చాటుచున్నది.

క వీణీయఁగొనియీప్రమదో

ధ్యానలతావళిచిగుగ్నదర్శకరతమా

గానంబానతిపాడఁగ

వీనులకునుబిందొనర్చివినుటెన్నఁడొకో !

అన్నా ! ఈమోహసముద్రములో మునిగియుండుటచే నేఁజేయవలసినవిధులను మరచినాడను - ఆమహాత్ముఁడిది తెలిసికొన్నచో నవిధేయుఁడనని యెంచి నన్నీపద వినుండి తొలగించి శిక్షించునేమో ! నాకిదిపోవుటకంటె జీవములు పోవుటమేలు. (కావడినెత్తి) ఇఁక నత్వరముగాఁ బనిచేయవలెను - ఓహూ ! ఈవసమెంత రమణీయముగానున్నది.

మ, ఇదెద్రాక్షాలతికాళి ; యీవలితలంచేపారిజాతౌఘము ;

య్యదియేమాపులగుంపు ; నావయిదివ్యామోదసంఘాతసం

వదలింపొందగఁబెంపుదాల్చునలనంపంగుల్ జేలంగుకా ; బయిటా.

బొదలుకా బాటలవజ్రేనందనవనంబుకా మీటియిచ్చోటునకా.

(అని కాలువలుదీర్చి తడవుచు) నేనీసీదశ్యత్వమును జేయుచున్నపుడా మాని నీమణి యిటువచ్చినను నాకవమాన మింతుకయ్యిన నుండడు- అయిన నామెజాడయేలేడు- ఇదిగాక నాకొక గొప్పనంశయము లోనఁబడించుచున్నది- ఏమియన నామె కలగోత్రము లింతవరకు నాకుఁదెలియవయ్యె.

గీ. భిల్లవనితామతల్లియైయల్లసిల్లె

నేనిబూడితలోని వన్నీరుగాదె

యతివజ్రస్థంబునాడుమోహంబునూడ

నేలయట్లగుముఖచిహ్నలిట్టులుండ ?

ఈమె నేననుకొనినట్లుగాక బ్రాహ్మణతాపనకన్య యయినచో నచింతనీయఁజుగదా.

గీ. తాపసాత్మజయైననధర్మమాను

రాజపుత్రులకంటెనీరాజవదన

దేశకాలవశీకృతదేహయగుట

నిట్టులుండెనుగానివేటేలయగును ?

కాబట్టి కార్యసాఫల్యమగునను దృఢనిశ్చయముతో.

ఉ. కాయలుగాయమూపుంబయిఁగావడిఁబెట్టిజలంబుమోయనూ

ర్యాయతరస్కృతసంభవశ్రమాంబుకణార్ద్రనవాంగకంబుపై

హాయియొనంగుమారుతములల్లనసోకఁగవజ్రదేహినై

యియొడనంచరింతుఁగమలేక్షణపైఁగమలన్నిగుడ్చుచుకా.

(అని చెప్పుటలతోఁ బని చేయుచున్నాఁడు)

(అంతట మనోరమాకళావతి నహితయై వీతాపాణియైన మూలతి ప్రవేశించుచున్నది.)

మూల—సభి ! నుమనోవసంతుండగు వసంతుండెటనున్నాఁడో.

కళా—మూలతి ! అతఁడే చెట్లుచాటుననున్నది మనకుఁదెలియకు- కావుననే నాక్కయిక్తి చెప్పెదను- వసంతసహకారుండగు మలయవనమండ్రు మనకును నహితా

కుండగునట్లు నీగానవిద్యాభివృద్ధి కౌంచెమగుపర్చిరిచా యాతడేగి వసంతునిఁ
గొనివచ్చును.

మనో—సఖీ ! ఇది మంచియపాయము.

మాల—అట్లయినచోఁ బ్రారంభింపుఁడు. నేనువిన్నెదను.

కళా—అట్లుగాదు నీవే మొదలుపెట్టుము.

మాల—దేనిని ?

కళా—కళ్యాణముగు కల్యాణీరాగమును.

మాల—(చక్కగాఁ బాడుచున్నది)

కళా—(వీడెను శ్రుతివేయుచున్నది.)

వనం—(దూరముగానుండి విని) ఓహూ ! ఇకటి శీతలగంధవహుఁడు సుగంధజనిత
సుఖమునకుఁ దోడుగా నాకీ గానసుఖముగూడఁ గల్పించుచున్నాఁడు- మహాస
త్వండుగు నాదేవుని నహాయము కలుగుటచే మరివేరుభయము నాకులేదు. (ఆ
శ్చర్యముతోవినుచు) ఇదియేదివ్యగానమో ! ఇది యెటువంటి పచ్చుచున్నదో !
(ఆలకించి) అనంతకల్యాణ దాయకమగు కల్యాణీరాగముగాఁబోలు పాడుచు
న్నారు. ఇట్టిగానము నేనెన్నడు విని కని యెఱుగను.

ఉ. వీనులవిందొనర్పఁగ నవీనసుగాయన గాయనీమణులీ

వీడెలఁబూనికంబముల వింతచిగుళ్ళిగురించురీతిగా

స్థానమునందుఁబాడు వరదర్పకగానము వింతహృద్యమై

తేనియసోనలైవిపుల దివ్యవిలాసములై కరంచునే ?

ఏదియేమైనను సరే; నేనాగానము విసవచ్చుతావునకుఁ బోవఁ బ్రయత్నించు
నుగాక (నడచుచు) గుమ్మగుమ్మమను నెత్తావుల పెదఁజిల్లుచు నర్పణఃఖాపనోదకంబు
యి త్సుత్రీడనైన నవసయించు నీక్రామ్నావిగుబురులును నీయశోకలతా వితానంబు
లును నీరంభాస్తంభ నమదయంబులును బాడనా గానమేదిశనుండి వచ్చుచున్నదో
తెలియరాకన్నది.

ఉ. గానకళామహత్వ పరికల్పితమాగము నంటమానును

ధ్వానమదృశ్యమయ్యెడిఁ బృథగ్స్వరమొండు వినంబడుకొనుకీ

స్వానమై ! కేకినీరవమై ! పంచమసుస్వరమో ! విపంచికా

ధీనరవంబొగాని మడిచెట్లముగాదెట బోదునిందు? ?

అయిన నీమాధురీధురీరావము నన్నాకషికంచుచోటికి బోయెదనుగాక.

[కళావతి వీణ వాయింతుటకూడ మానుచున్నది]

మాల—కళావతి! నీప్రయత్నములేమయిన తుదముట్టునా?

కళా—(పరికించుచు) ఏలపండియము? నీకళావిశేషములకు నయస్కాంత సన్నిధి యగు సూచీముఖంబునంబోలె వీరాకుమారుడగు గడ్డుజొక్కి దారితెలియక యీలాగుననే కడకు వచ్చుచున్నాడు.

మాల—నభి! వీణవాయింతుట మానితివేమి? పాపము నిరాధారుడై యతఁడెట్లు మనలఁ జేరఁగలుగును?

కళా—చెలి! మరుదీమమైన నిన్నెట్లయినఁ జేరునుగాని చేరకపోడు- త్వరపడకుము మనో—కళావతి! వీణారవము మానినతరువాత దారిచేమియుఁ దెలియక నిశ్చేష్టుఁడై నలుఁగడలఁ బరికించుచున్నాడు- నేనుబోయి కొనితెత్తునా?

కళా—చెలి! ఆకుదానవుగావా! సిపుబోయినచోమనముగడుచుల కనగామా?

మనో—పాపము నాకుజాలివేయుచున్నది.

వసం—అయ్యో! అవీణారవముకూడ నదృశ్యమయ్యె! ఇదియేమిమాయయోగదా!

క ఘనదుఃఖావలమతిన్దై

వనటబడునాకునీరవంబుముదంబున్

బొనగూర్చిమాయమయ్యెన్

జెనుచీకటిలోనమించుమించుబోలెన్.

అన్నా! నేనెటుబోదును.

(అంతట కళావతి మరల వీణను బలికించుచున్నది)

వసం—(ఏని) ఏమో! ఈవీణారవము నాలకింపగా నన్నిటు రమ్మగరముని పిలిచెడు స్వనములు విననయ్యెడిని. ఈకలనాదము పూణాశాభంగుడనైన నాకు మరల నాశకల్పించుచున్నది. చూడుము.

గీ. అశకల్పించిహరియించియంతలోనె

మగుడఁబుట్టించునీస్వరమహిమజీవి

తాశకల్పించిహరియించియంతలోనె

మగుడఁబుట్టించునాపథమహీమఁబోలు.

ఇంక నీస్వరాశ్రయఁడనై ముందునకుఁబోయి జన్మసాఫల్యము చేసికొనెద నుగాక.

కష్టములలోఁ గష్టములే దొంతరలుగా వచ్చుననుటకు సాక్ష్యముగాఁ బలుగా కులగు శుకపికారావమలతో మారుఁడుగూడ నన్నఁజాల వేధించుచున్నాఁడు. నా గాజపరాక్రమము నెఱపి వీనినిట సంహరింతమన్న ననంగుడయిపోయెఁగదా! కా కున్నను.

ఉ. తుంటరితుంటవిల్లుఁడెదఁ దూయఁగనేయు శరాన్నినార్పనా
బుంటుతనంబుజాలునె యపాయకరంబగు పుష్పితావనీ
కంటకసీమ, రంగమయిగ్రాలఁగఁగి, నైననుజాలునల్లతా
మంటపరాజితప్రసవమాగ్ణికాండనహయమబ్బుబోకా.

కావున నీచంపకలతామధ్యముననుండి చక్కనిపూఁదేనియ కాల్వ వెంబడిని సరణిగన్నడుచున్నది- ఇందుఁ బ్రవేశించెదనుగాక. (లతలు మెడకుఁ జాట్టుకొన నూడఁదీయుచు)

గీ ఆత్మబంధువులటులీలతాకులస్సరి
దీయగళదేశమును చిరివేయునివిగొ
యాత్మబంధువుగాఁబోవునాలతాంగి
యిటులె పెనవేయుననుచుఁజెప్పటకసంగ.

కళా—మాలతీ! కాంచనదీధితులఁబోలు తనదేహకాంతులు లతావినిర్గతతమోక్ష
లములహరింప నిటుల నామోహనాకారుఁడు వచ్చుచున్నాఁడు. నేనింకొకసారి
కానాదము మానుదునా?

మాల—నభీ! నేనువలదనినచో నీవు మరియొకలాగున నుద్దేశింతువు.

మనో—చెలీ! వలదు. ఆతఁడు విన్నబోయి యున్నాఁడు.

మాల—(తొట్టుపాటుతో) ఇప్పుడెంతవరకు వచ్చియున్నాఁడు.

కళా—నభీ! చంపకలతాగారమునుదాటి నీవతిక్రియముతోఁ బోషించెడు మాధవీ

లతానికుంజము నరిక్రమించి ముఖరాజీవమును చూటుజేసెడు కదళీపత్రముల నొత్తగించుకొనుచు నచ్చటచ్చట నత్యాదరముతో వీణాగానము వినుచు నీటుచుచున్నాడు.

వసం—(అయాశముతో) ఇంతవరకుఁ గష్టపడి వచ్చితినిగాదా !

ఉ. చందనపాటలీలవకుళసారశరీషలవంగలుంగమా

కందలతానికుంజములఁగ్రస్తుతిస్వేదకణావళిమృఖా

భందగజార్చనీశ్వరకృపకాపెలికేగితినింకదల్లతా

సుందరమందిరంబెటులఁజొత్తునొ నాహృదిశాంతిఁబొందగన్.

(నడుచుచున్నాడు)

మాలి—నామొగమెత్తిచూచినఁ దృప్తిపథమునఁ బడునా ?

మనో—చెల్లచాటుననుండి పరికించిచూచినచోఁ గనఁబడును. ఆకులమూలమునఁగా ని దూరముచాలలేదు.

మాలి—(మొగమెత్తి పరికించి) సఖిలారా ! నాజన్మమింకొకమాటు సాఫల్యమైనది.

నాదృష్టిపథమున నాతఁడువడెనుకాని యాతఁడునన్నుఁ జూచియుండఁడు.

కళా—ఇంకమనము చేయునదియేమి.

మాలి—(నవ్వుచు) చక్కనిపద్దెమొకటి పాడుము.

కళా—సఖీ ! నీవే యాపనిచేయుము.

మాలి—(సహర్షమై) నేనింతవరకు రాగము పాడితినిగాదా ! నేనుగూడ నీతోఁగలిసి పాడుచుందును.

—మంచిది- కొంచెము రాగాలాపనమాత్రము చేయుము.

మాలి—సఖీ ! నీవువట్టినది వదలవే (అట్లు చేసివీణవాయింపుచున్నది)

వసం—(వారికి గనఁబడకుండ సమీపించి) అరుగో ! నాజన్మసాఫల్యము చేయవచ్చిన జగన్మోహనాకారలగు దివ్యసుందరులు. అదిగో నాదివ్యధనమగు మాలతీకన్య. కళావతీమనోరమ లుగన్ ! (ఆనందముతో) ఏదియో పాడుటకుఁగాఁబోలు ప్రయత్నించుచున్నారు. మాలతీకన్యదగు రాగాలాపమంతయు హృద్యమేమైనను

నామెబడు నాయనముజూచి యింకఁబాడువారితోఁ గలియవద్దనిచెప్ప నామనసు
త్వరపెట్టుచున్నది. ఈలతలమాటుననుండి వినెదనుగాక. పాపమీమె యెంతయ
లనెనో !

శా. రాగాలాపనతోనె శ్వాసములుదీర్ఘంబయ్యె ; వాఁదోడువీ
జాగానంబున హస్తపద్మములుకందంజొచ్చె ; మోమెంతయుకా
బాగుందప్పె ; వడంకఁమీసె శ్రమచేఁజాలిండులిట్లుఁజియి
రాగాలాపినిపాడఁబోవఁగ విచారంబయ్యె నాయాత్మలోకా.

ఇదియునుగాక,

గీ. వల్లకీనాద యింపుఁగఁబాడుచుండ
శాశ్వతంబుగ వినఁదగువపులుపుటై
సుమలతాతన్వి పడునట్టిశ్రమనుజూడఁ
బాటగీటయు నెదసరిపడదునాకు.

కళా—నీ. తరుణేందుమండలస్ఫురణఁదాల్చినమోము వేడివెలుంగుచేవాడకున్నె !
మృదులశయ్యావసేపదకమలంబులు కర్కశోర్ద్వీస్థలింగందకున్నె !
తారహారములనందఁగఁగఁగందులేఁజేయి కఱకురజ్జపులాగఁగమలకున్నె !
విమలాఘరణధారణమునకఁదగు మూపుకావడిచేఁగాయకాయకున్నె !
అమలకులజాత ! తరుణసుమాంగినేత !
అధికజనదాత ! శుభ్రవిఖ్యాతపూత !
వీలనీకెచి; బేలవైయిట్లుపూన
నగునెయోచింపుమోవసంతాభిధాన ?

వసం—ఓహూ ! వీరునాకెట్లు బోధచేయుచున్నారో !

మ. విదితాతాగ్రగుగతప్రవతకాన కళావిజ్ఞానధౌరేయవీ
సదయలోగాన ; మదీయవృత్తమును బూసంగుచ్చినట్టికృతికా
మదభృంగీకలనిస్వనోదిత సుధామాధుర్యముప్పొంగని
ముగ్ధునితల్ బాడిరి నరగర్భపితనమోగదానులాపఁబుకా.

(కన్నీరుతో) ఇప్పుడుదీనికి చుట్టించడగదు- పురుషులకుఁ బొందుగుణము ప్రధానముగా! అందులో క్షత్రియవంశజులకుఁ బ్రధానతముగానైత్యమవలంబించి వికసితములుండనై యుండెదనుగాక.

మాల—నభీ! ఆహహపురుషుండెటనున్నాఁడో.

కళా—అహ! ఏమిసీతొందర- నీవాకయుక్తి చేసినచో నీనేత్రసన్నిధినుండి నీకు స్వర్ణసుఖముగూడ నిచ్చును.

మాల—(సంభ్రమముతో) అదియేమి?

కళా—నీవు మూర్ఖసభినయింపుము- అంతలోమేము వసంతాయని పిలిచెదము- ఆ యత్తుండై యున్న యతఁడు త్వరలోవచ్చును.

మనో—చాగున్నది- చాలబాగున్నది.

మాల—(అట్లుచేయుచున్నది)

కళా—(హిమించుచు) ఓవసంతకుమారా! ఓవసంతా!

మనో—(సంభ్రమముతో) రమ్మ! ఓవసంతా! వచ్చిరక్షింపుము.

వసం—(నవ్వికొనుచు) వీరునన్ను జూచియుండరు-ఇవి వీరిలోవీరి హాస్యరసములు. నేను బయలుపడుటకుఁగూడ నిదిమే మంచియపాయము- (గోచరుండై) సభీమణులారా! “వసంతకుమార” యని యత్యాదరముగా సంభ్రమముతో నన్నుఁ బిల్చిన మీకేమి యీపూఁదోటనుండి కావలెను- నావలసనేదైన లతకూన సుస్కరింపఁ బడవలసియున్నదా!

కళా—వసంతకుమార! ఏదైన లతకూనయేమి- నీకుఁ గనఁబడుటలేదా! అదిగో మూర్ఖిల్లిన మాలతకూనను సంస్కరింపుము.

వసం—అన్నా! ఆమెకుఁదగిన శైత్యోపచారము లేలఁజేయరు.

కళా—రాజకుమారా! నీరాకయే సర్వవిధ శైత్యోపచారములును- (మాలతినీసమీపించి) వసంతకుమారుండడుగో, చాలునికతలెమ్ము

(మాలతి తత్తరపడి లేచుచున్నది)

మాల—(సిగ్గుతో సంభ్రమముతో చీరసవరించుకొనుచు) కళావతీ! ఏమి యీనీవి

కారములు చూలుజూలు కొంచెముసిగ్గును మరియాదమాడ నీకు లేకపోయినం
దుకు నాకు నిచారముగానున్నది.

వసం—మాలతీతరుణీ ! దాసుడనగు నాయెడల మీకుసిగ్గును మర్యాదలు ననవస
రములు-

మాల—మనోరమా ! నీకుండెలియదా ! ఎవరో మహారాజకుమారునిబోలు సుందర
పురుషుడు మనకేళికాభవనమునకు విచ్చేసినప్పుడతిధిసత్కారంబుల నెఱపుట-

మనో—సఖీ ! ఏమి తొందరపడెదవు- ఆయన వచ్చినదేది ! నీవులేచుటయేది !

వసం—మాలతీ ! నారాకనీకెట్లు కైత్యోపచారము కావించెనో నీయాదరణమే
నాకన్ని సత్కారములఁ గావించెననుకొమ్మ.

మనో—(ముండుకేసి) అపరమనగ్ధా ! ఇత్తుధనుస్సుబోలు కావడినటవైచి మా
యాయతిధి సత్కారముల నందుము-

వసం—(వికాసముతగ్గి) అయ్యో ! కావడియనఁగ జ్ఞాపకమువచ్చినది- యింకజా
మప్రాద్దునిండలేదు- నియమితకార్యమేమియుఁ గాలేదు-

(పోవుటకుఁ ద్వరసేయుచున్నాఁడు)

చ. మునివరునాజ్ఞయింతతలపోయను ; బోయనునీరుతోటకే
ననునొకచింతవెనక్కును నర్కలిమారనిశాతసాయకం
బనఁదగుకాంతతోఁబలుక నైతినిబోననువంతముందుకుకొ
దెనఁగొనిలాగ నామనము భీతిలియ్యుయ్యెలవోలెనూగెడికొ.

కళా—మహాత్మా ! నీకామునీంద్రునివలన నించుకయైన యాపదకలుగకుండ నీ
యారామదేశమునకు యంత్రజలమును న్రవింపఁజేయుదుము చూడుము-

(అట్లుచేయుటకై మనోరమాకళావతులు దూరముగాఁ బోవుచున్నారు)

వసం—(సవినయించుట)

చ. ఆకలుషరామణీయకసుమాకరమందునమంత్రయంత్రభం
జికలనవాంగముల్యేడలి చిత్రముగాన్రవియించునీరముల్
నకలమనోజ్ఞ పుష్పకుజనంభరితంబయిముద్దులొల్కుమా

మకకుసుమావనింగలవె మాయలుమర్కముల్బిచ్చిత్రముల్ ?

ఇంక మనవిశిష్టవస్త్రపుతో సంభాషణపూర్వక సుధారసము చవిచూచెదను
గాక ; పీతరుణీమణీ !

ఉ. సుందరపూణి-మావిధు విశోభితవక్త్ర ! యపూర్వదర్శనా
నందసుఖార్ణవంబునఘనంబుగ మున్దుచు నాదియందునీ
కుందనరారునామకులగోత్రములన్నివరింపుమంచునో
చందనగంధికోరంగడు జంకితిగా తెలుపంగనత్తరికా.

మాల—(మిన్నకున్నది)

వసం—అదియనుగాక,

చ. లలనహా ! మామకామలశలంబు బలంబుఁజలంబువీడినేఁ
దెలిపితిగా దెముందు ; భవదీయచరిత్ర మొకింతయేనివీ
నులకునువిందుగొల్పుచు ననూనరసోదితలిలఁబల్కితే !
పలునుడులేల ? యెంతమగవారును జల్మనసుమిగ్గిస్త్రీలకుకా.

మాల—(ఇటునటు చూచుచున్నది)

వసం—సుందరీ ! ఎంతవిల్చినను మాట్లాడకున్నావు- ఇంకొకటి యడిగిచూచెదను.

ఇందాక నీవు కణాకమృతముగాఁబాడినరాగ విశేషమెద్దియో తెలిపెదవా ?

మాల—(చెలులవైపు జూచుచున్నది)

(కళావతీమనోరమలు మాలతినీ జేసినతరువాత)

కళా—ఉ. ఇంతలువీనులుండఁ జెలినేమనికోరెదురాకొమార ! య

భృంతరసీమవతికలులతాంగి మిషన్నుడువంగఁజేయఁగాఁ
బంతమువట్టి నాడవె ? యపారరసోదితగానసత్కళా
వంతుఁడవీవెరుంగనివె ఖాసురరాగవిలాససంపదల్ ?

మహాత్మా ! ఈయాసనమున విచ్చేయుఁడు-

వసం—(హర్షుండి) మీరందఱు మీమీయాసనంబుల నలంకరింపుఁడు-

కళావతీ ! రాగముమాట యేమైనను-

క. నెలఁబోలుమొగముబూడే

నెలఁబోలురసోక్తులెల్ల నెలనునురాతి

నైలపైయండినయారా

నెలతుకయెవ్వతెయ్యెపునునెచ్చెలి ! వేగఁ.

కల్లా—(స్థిగుతో) రాజకుమార ! మగవారు స్త్రీలకు చుల్కనగదా- కాపున ముండు మేమందఱము విరునట్టుల భవదీయ నామధేయ నిర్మితపుచ్చాక్షరంబులు మా కణకపుటంబులఁ బడవేయఁగోరెదము.

వసం—(చిటునవ్వుతో) ఈమె నిపుణురాలు- (ప్రకాశముగా) మీబాలామణికి నా కులగోత్రములు దెలియును- ఆమె నడంగ కూడదా.

కల్లా—(స్థిగుతో) కమారా ! తప్పనిచోటులఁగాని పురుషనామములు స్త్రీలువచింతురా ?

వసం—నభీ ! ఆతప్పనిచోటులెవ్వయో !

కల్లా—ముఖ్యముగాఁ గల్గ్యానమయమందు-

వసం—అట్టిమహోత్సవ మీమెకుఁ దీరెనా ?

కల్లా—(తనలో) ఈయన నిపుణుఁడు- (ప్రకాశముగా) ముందు మాయభివృత్త మీ డేర్పడును-

వసం—అట్లయినవినుము-

చ. వినుముమదియవంశమతివిశ్రుతమైయరిమండలంబులకా

గిన్నకమెయిన్ జయించుచు నకిల్చిషవృత్తిఁజతుస్సముద్రపా

వనమగువంగరాజ్యమును బాలనఁజేయుమహావనీశ్వరుం

డనఁబడురాజవంశుఁడ నుహవిభవోజ్వలకీర్తిఁసాంధ్రుఁడకా-

కల్లా—(అనందముతో) కంతుజయంతివసంతాదులఁబోలు మీనామపుచ్చాక్షరంబు లిందెక్కడ ?

వసం—(సహర్షుఁడై) నభీ !

క. కంతుఁడనంగుండొటజ

యంతుడుస్వగాఢవాసీయైయుంటునుభూ

కాంతలుజూచిరెవారివ

సంతునినొక్కరునిదక్కఁజక్షఃప్రీతిక-

కళా—(సహషణావృత్తయై)(తనలో) ఎంతరసవంతముగాఁ దన నామనిధానము
వెల్లడించెనో- (ప్రకాశముగా) కాపునఁ దాముదర్శనీయులమగు వసంతకుమారు
లమని చెప్పటలా!

వసం—సఖీ! నీయూహ కడుఁజక్కనిది- ఇంక మాయభీష్టము దీర్చుఁడు-

కళా—మమారా! వసంతాగమముచే సర్వలతావళులమూట యటుండినను మాలతి
లతా వికసనమున కేమికొదవ- (మాలతిఁజూచుచున్నది)

మాల—సఖీ! చాలుఁజాలు- ఇంకరావే! నాయనగారు శిక్షింతురు.

వసం—(మాలతిఁ గ్రేగంటఁజూచి) మీసఖీమణి మాలతీనామధేయముచే విరాజిల్లుచు
న్నదని చెప్పెదరా?

మాల—(వసంతునిఁజూచుచు) ఇంకరావే! మనోరమా! నాయనగారు గోషింతురు.

(దూరమునఁ జిత్రకేతుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

చిత్ర—(తనలో) వసంతునిఁ జూచినప్పటినుండియు మాలతి మోహతిరేకముచే నీ
యారామము వదలుటయేలేదు- ఇది నాకును పరమసంతోషము.

(నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

కళా—(తలనెత్తి) అరుగో! నాయనగారు మనలఁజూచుచున్నారు- ఇంకరండు-

(ముగ్ధులు నిష్క్రమించుచున్నారు)

వసం—అన్నా! నాకు ద్వితీయవిఘ్నము కల్పించి మరిపోయిరి-

క- ఉరుగజాఁరవశంపా

నరణులుమిరుమిట్లుగొలిపిచనినట్టులనీ

కరియానలుమంజీర

స్వరయతలైకన్నబ్రామిసాగిరియకటా?

నేను గార్యాంతరమునఁబోయిమరలవచ్చెదనుగాక- (నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

ప్రదేశము !! ఇంకొకయరణ్యవాటిక-

[మైరేయఁబలులును వెనుక దుర్ముఖుఁడును బ్రేవేశించుచున్నారు.]

మైరే—(ఆడుచు) నీసాకాయపట్టుకొని.

గీ- కల్లుఁద్రాగినవాఁడె నాకమునకేగు

నితరజనములునరకమందిమిడియంద్రు

చూడమే స్వగఁరాజ్యంబుసురలకగుట

బలముగలిగినయసురులపాలుగామి (పీల్చుచున్నాఁడు)

దుర్గు—(ఆడుచు) క- హరునకుహరికినిగమలో

దరునకు నేయసురునకునుదగ మొందనియీ

నరుఁడుసురఁద్రాగుటపసి

చరణాబ్జంబులకు నెఱగెనయిరింపగదే (మొక్కుచున్నాఁడు)

మైరే—దుర్గుఖా ! నీయరణ్యవృత్తాంతమును మాకుఁజెప్పదునంటివి- కానిమ్ము-

దుర్గు—సామీ ! వినుము- ఇదివరకుఁ జెప్పినట్ల నన్న మోనముచేసి యామాఁత్రి

కుఁడియాధిపత్యము వహించినాఁడు-

(అదృశ్యుఁడై సుముఖుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

సుము—అది వట్టియబద్ధము-

దుర్గు—మైరేయా ! విలంబుఁడు నన్నబద్ధచూడెననుచున్నాఁడు-

మైరే—విలంబా ! నీవట్లాజ్ఞేపింపకుము.

విలం—నేను మాట్లాడనేలేదు.

దుర్గు—అట్టి యీవసరాజ్యము మీకెట్లుచిక్కివచ్చునన మధ్యాహ్నభుక్తియయి

న తరువాత నాతఁడు నిద్రించును ఆనమయమునఁబోయి ముందు మంత్రగ్రంథ

ముల నపహరించి పిదప వానిప్రాణములు తీయవలయును.

మైరే—దారిజూపి నీవు నమయముచెప్పినచో నేను శిద్ధముగావందును.

దుర్గు—అదిగాక యాతనికి మాలితియను చక్కనికన్యగలదు. దానినిసుఖముగామీ

రు వివాహముకావచ్చును.

మైరే—(చిందులుజ్రొక్కుచు) ఇంతకన్న నేమికావలెను. నడువఁట.

సుము—ఇది నీకరముగాదు. నీవాడునది వట్టికల్ల

దుర్గు—చూచితిరా! పిల్ల బుండవేయనుచున్నాడో!

మైరే—(పిల్లబుని గుడ్డుచున్నాడు)(దుర్గుఁ టిండు చంక వైచి కొనుచున్నాడు)

అమెనాకు మహారాజియగుగాక. ఇంక ముందునడుపుము.

దుర్గు—ఇదిత్రోవ, (సంతోషముతో) గీ॥ చిత్తవృత్తికిదిటగువృత్త మొందు.

గలదెయరయంగగంచు కాగడల సైవ

మైరే—(తన్నుజూచికొనుచు)

అందురాజాధిరాజుడతానవృత్తి

యిట్టిదంచునునుడువంగ నేరితరము॥

(సుముఁ టిండు దీక్ష నే చదువుచున్నాడు)

మైరే—ఇదియేమిప్రతిభని దుర్గుఁ టా!

దుర్గు—ఇవియిక్కడి చిత్రములు.

మైరే—దీనిననుసరించి పోదముగాక విలంపా! పాపము నిన్నుఁగొట్టితి నని దుఃఖింప
కుము. నీకు నారాజ్యములో మంత్రినదమిచ్చెదను.

(మగ్గురు నిష్క్రమించుచున్నారు)

ప్రదేశము iii మఱియొక వివరభాగము.

(చంద్ర) సేనుడు వీరసేనుడు సృష్టశేతుడు సుమంత్రి మైత్రేయుండును ప్ర
వేశించుచున్నారు.)

సుమం—రాజోత్తము (చలికిలబడి)

చ అప్రసీతిఁజాల నొక్కయడుగామడయొకడుభారమయ్యె; మై

పులకలుగ్రమ్మి న్నీదజలపునతమయ్యెను; వృద్ధునొటవే

నలిగితినిపధశ్రమల; నాలుకతోపిలె శాపవృత్తి; నా

కలిఘనమయ్యె; జేకటులుగమ్మలగ్రహెడను; గాళ్ళులాగెడిన్.

చంద్ర—సుమంత్రి! కం॥ అటులబలయుతులమైతరు

ణతచెలమగుమేమెయిట్లునలుగుమనుండన్.

శతవృద్ధుండవగునీబల!

గతులింకవివరింపనేల? కారుణ్యనిధి!

ఇదియునుగాక మనసా ! నిలనీర్లు దురిటిలైవవు.

చం॥ ఆరయంగనేల ? పుత్రుపయినానలువీడక యుండనేల ? భీ

కరమృగసంకులంబగు నఖండతరంగకరాశిర్లు సా

గరమున జాటు రత్నమును గన్పొన నేరితరంబుజూడ నీ

శ్వేతకృపచేతగాక మనసా ! యింకకబూణానిరాశజెందుమా॥

వృష—(వీరసేనుని చెవిలో) చంద్రసేనుని మనోఃశ్చయము వింటివా ! యివివరకు
మనప్రయత్నములు విఫలమయ్యెనని యూహించున వెనుదీయకుమా.

వీర—(రహస్యముగా) అన్నా ! నేనే వెనుదీయువాడనా !

వృష—(రహస్యముగా) పశుశములైయున్న వీరల నీరాత్రి గడదేర్పవచ్చును.

వీర—(ఏకాంతమున) నేనుగట్టాయితమైయున్నాను.

(అంతసంతరితమునక గొన్ని వికృతస్వరూపములు బాడగట్టియదృశ్యులగుచుం
బునరుపలహితులగుచు దివ్యగాననివోదము నెరపుచున్నాగు).

చంద్ర—(ఊర్ధ్వసేత్రుడై) ఆహా ! ఏమి ! ఊర్బాధనైన నపనయించి హృదయరం
జకములై తుంబుర నారదులగూడ పరవశులుగ నొనర్చు నీగానవిద్యావీలాసములు.

సుమం—(సాశ్వర్యావలోకనుడై) రాజవర్యా ! ఇది మాయాజనితాద్భుతముగాని
నిజమెన్నటికిని గాదు. ఓహో ! గంధర్వులేవచ్చి నృత్యము చేయుచున్నారా.
యేమి !

చంద్ర—అన్నా ! కాలవైపరీత్యములు.

మ॥ కలయో ! నిక్కువమో ఘోరవిభవమో కల్యాణమో శాంబరీ

కళయో రాక్షసమాయయో విమలసద్ధాంధర్వనంగీతవే

శలశృంగారరసానుగుణ్యసుకథానందస్థమో యుల్లముల్

చలనంబొందెడి నీవికారములు సాక్షాత్కారమై యొప్పక॥

ఈస్థలవిశేషమేమియోగాని యొకసారి పరితపింపజేయుచు నింకొకసారి నం
తోపింపజేయుచున్నది.

కం॥ ఉరుముఖవరంపరయం

దురుదగుశుభమౌడుగల్గ హర్షంబగు భీ

కరతమదుర్దినవర్షాం

తరమున బాలాతపంబు దసరించుకొ॥

వీర—(బిడలు వడక) ఏమి యీమహాదృశ్యస్వరూపములు.

వృష—(భయముతో) నాకమితాశ్వర్యభయోవహముగానున్నది.

(అంతఃపఠితరైక్షులుండబద్ధశ్చలైయుండ సుముఖుండు విచిత్ర)వేషమునఁ
గనబడుచున్నాడు).

సుము—(గురుధ్వనిలో) సుమంత్రీ! మాగురువులకుఁ బరమోపకారివగు నీకు నా
నమస్కారములు. ఓయి చంద్రసేనాది దుశ్చరితులారా! మీరు రాక్షసమేమి
మృశించుకొంటున్నది. మీరు నరకలోకనివాసాహుకాలరు (చంద్రసేనములు క
త్తులనొరడియుచున్నారు).

సుము—చూచితిరా! ఇంకను మీపాపబుద్ధి మిమ్ము వదలలేదు. మీనిశాతకృపాణ
ములు భూశిరోజఖండములనైన నంటలేవు. మహాపాతకులారా! కర్మఫలమును
భవింపక తీటునా! మీనొనరించిన పరమపాతకములలో నొక్కటి గొదన శ్రీ
కలింగదేశమహారాజాధిరాజు శాస్త్రమంత్రార్థరహస్య కోవిదుండును, శిష్టమి
త్రుండును, దుష్టశత్రుండునగు చిత్రకేశవజనవరేణ్యుని, నాతని సోదరుడగు వృ
తకేతుపాతకుని మాయోపాయములచే రాజ్యహీనునిజేసియాతని ముద్దుకూతులో
బురము వెలిజేసితిరి, కావున దానికి నేడు తగిన శిక్షగాఁ గుమారరత్నమును
గోలుపో ననుభవించితివి మీకిపాపవిమోచనమునకు ముగ్ధమెటులన్న పశ్చా
త్తాపమొక్కటియే. స్థిలో నంభాపించునంతమాత్రమున నాకు మహాపాతకము
లంటుచున్నవి. ఇంక నేను బోయెద (అవృశ్యుండగుచున్నాడు)

సుమం—(హరిస్మరణలో) రాజా! ఏల యిట్లు ధీలుపడియున్నావు. దైవమే
మనకు గతి.

చంద్ర—సుమంత్రీ! దీనికిఁ గారణమల్ల నాటి మన పాపకృత్యముగదా! అన్నా! ఆ
ఘోరకృత్యము కలంతమునకుఁ గారణమయ్యె. దుఃఖమధికతమమగుటచేతదుః
ఖమనిపించుటయేలేదు. ఇంకముందునకుఁబోదము (అనినిష్క్రమించుచున్నాడు)

వీర—(భయములుండై) వృషకేతూ! వీవు నావెనుక నుండుము.

వృష—కానున్నది కాకమానదు, ముందునడుపుము (అనినిష్క్రమించుచున్నాడు).

సుమం—(తనలో) నేటికి వీరుముప్పురు పశ్చాత్తాపముతో మునిగియున్నారు.

సీ॥ వెనుకఁబెట్టినయట్టి సుస్విషముజేత
నార్తుఁడైచాల దుఃఖించు నతడువోలె
నేడుజింతింపసేల దున్నీతిబుద్ధిఁ
దాముచేసిన పూర్వపాతకము కొరకు॥

దృఢకాయులు గనుక వాకు ముందు వడిగాఁబోవుచున్నారు.
మైత్రే) — మహాపాతకముల వోషములు గ్రంథములలోఁ జెప్పినమాటనిశ్చయమే. నే
ను మీమాడనుండునురండి (ఇద్దఱు నిష్క్రమించుచున్నారు)

గీద్య ఇది శ్రీమద్రమారమణీ రమణచరణారవింశతిరంతరానూనధ్యానపారీణబం
ధురాంధ్రకవితాధురీణఫరస్సరానూనానురాగసూరమాంబావేంక
టామాత్యపూర్వతఃఫలరూప శానకనగోత్రప్రదీప తుతగా
న్వవాఘాంభోధి సుధానిధాన వేంకటాచలాభి
ధాన ప్రణీతంబయిన మాలతీవనసంత
నామ నాటకంబునందు
తృతీయాంకము.

మూలతీవసంతము.

చతుర్థాంకము.

రంగము—ఉద్యానవనప్రదేశము.

(వసంతుడు ప్రవేశించుచున్నాడు)

వసం—(తనలో) మహానుభావుడైన చిత్రకేతుమునివరేణ్యుడు నన్ను గాంచిన ప్రథమ వేశావిశేషము చేత నేదియో యొకటిగా రంధ్రా) న్నేషణపరాయణా యత్త చిత్తుండై యుత్సవాడు; అయినను నజ్ఞునికి లక్షణమేమన,

చ॥ పరులెవరైనదన్ను స్తుతిపాఠమొనర్చిన నుబ్బకుండఁ బా

మరమతిఁ దన్నుఁ దిట్ట నవమానముగా గణింపకుండఁ దాఁ

బరులఁ బొగడ్తగాని నగుబాటునుగాని యొనర్చకుండ ని

ద్ధరఁజరియించు మానవుడై ధన్యుడు మాన్యుడు సద్వరేణ్యుడుకా.

ఇంతకుఁ బరుఁబొగడుట నర్హమైనను స్త్రీగర్భమును నామాలతీకన్య నెటు లఁబొగడకుందును? అన్నా! నేమీ చేయునది పొగడ్తయోనా? కాదు. ఆమెకుఁ గలి నైసర్గికశృంగారతమావిలాసమును గుణనిధానమును నేను నిజముగా వర్ణింపఁ జాలను. స్వభావోక్తియైన వచింపలేని వక్త యతిశయోక్తి వర్ణింపఁగలుగునా?

ఉ॥ చక్కదనంబునక్క సుగుణసంపదలకా వినయంబునంబుఁ బెం

పెక్కిన సుందరాంగులను నెందరినోకనుగొంటిఁ గాని నే

నిక్కరణిక్కుణాళియై యహీనసురూపము దాల్చెనోయనకా

జొక్కులతాంగి నొక్కరితఁ జూడఁగనోచఁగకైతి నింతకుకా.

సృష్టికర్తయగు స్రష్ట విశిష్టవస్తువులనేని యీమెనిట్లు సృష్టించియుండును.

గీ॥ నవ్యగుణమణిరజము శృంగారరసము

గలిపి మర్దించి లలితసుగంధమలయ

మారుతంబులఁజొన్ని యీమానినినిగఁ

జేసెఁగాఁబోయఁ బలుకులచేడెమగఁడు.

శృంగార రసప్రధానమైనను గన్యయగుటచే నతిమృదుయై యున్నది. ఏలననో

సీ॥ తనవాలుచూపులన్నిగిడిచ్చి చెలిమొగంబునుమాటుజేసినన్దనంగగోరు
జక్కవకవబోలి చక్కనైబటువగు పాలిండ్లపయ్యెడబదిలపరచు
సింగారపుంబుల్లచే మిన్నయయ్యెను నీగ్గుచే మాటాడజేరవెరచు
దనతండ్రివచ్చునోయనుసందియముకల్పిగొదను లేడియుంబోలెబెదరిచూచు
గీ॥ చెలులబంకించులేతవెన్నెలలమించు నవ్వలనునన్నరంజించునాదుపొలుపు
గాంచిలోనెంచు దమిమించుగలతంగాంచు | మించువోడిముగుడయా
చుమించుకతన॥

నాకామెపైంగల్లు మోహముకలె దశాంతరములు నాపై నామెకే కలదన
నిశ్చయంపవలసియున్నది. ఏమి యన

చం॥ తలిరులపాన్పుపైని ప్రమదబుజి తానొకతీరుగల్గినె
చ్చెలులసమాదరింపక విశేషవిచార పయోధిమగ్నయై
చెలిసనుండుచ్చి తూలికనుజేగొని చిత్తరువుకరచించెగొ
ళలమున ; నిండుమోహమును జూటవి ? యూవనజాన్యనైఖరుల్॥
ఇది యెంతఫలమోను ఖముగాచున్న నామునిచందుని యాజ్ఞ ప్రక్కచెడురుగ
యన్నది కాని యాతడను మునుపటివలెగాక కొంచెమునుపూబుడై యున్నట్లు
లున్నది. ∴ ఏలనన,

చం॥ కనడిటు నేనుసెచ్చెబులు గన్యకయుక విహరింపజూచి ; పొ
మ్మనడుగుతక వనాంతరలతాంగణసీమలవీడి ; తొంటియ
ట్లనడు ననుకగఠోరనితాస్త్రనమానవచోరుధోరణుల్
మునివడుకడు నుదీయకృత పుణ్యఫలంబున శాంతుడయ్యెడికొ॥

ఇంతకు నన్నిటికి దైవమేయున్నాడు. వృథాయాలోచించినఫలమేమి. నేనె
నియమిత కార్యాంతరవతి నై యుండెదనుగాక.

(చిత్రకేతుడు ప్రవేశించుచున్నాడు)

చిత్ర — (తనలో) చంద్రసేనాది వైరివర్గముననర్గళసంఘభిత చిత్తులగాజేసి ప
శ్చాత్తాపాహుత్తాత్తులుగ నొనర్చితిని. వారిమూలమునక బాప మీవసంత కుమా
రుని నీచవృత్తులజూన్పుచుంటిని. అదిగాక మాలతికి నాతనిపై మోహమతిరిక్తమై
వీరహర్తివేగడుగులుచున్నట్లున్నది. కావున వానిజనకాదిపరివారసను

క్షుణ్ణున మాలి వసంతులకు వివాహ మహిమత్సవ మొనరించి సర్వజనాప్లవక
రమైనాంతును గాక ఇట్టి కార్యములయందు యోచింపవలయు నదియేమన వ
ధూవర లకు గాఢానురాగమున్నచో నిక నాతనిగుణములం జూడవలెను. ఎట్లన,

ఉ॥ నన్నకమైనవాడడు బుధనందగుడార్యునుతుండు నద్దకౌ
ఘన్నుకాటకట్టు సువికాసమనోహరమూర్తి, పూర్ణభో
గమృలసౌన్న బిన్నయు నేఖండకళావిదుడైన యట్టివాఁ
డిన్మహిమన్నయాతనికి నీదగుఁగాదె తుమారి కామణికా.

ఇవియున్నయు నీతనియందు బట్టుయేగాక,

శం॥ నరుడవరాక్రమంబున ననంతనూసుకుమారసంపదకౌ
మరుఁడప్రకీర్తనీయబుధమాన్యవసీపకరాజిరాడ్వశం
కరుఁడు నిజానుమాలంకితత్వదానగణప్రమోదశం
కరుఁడు సదన్యవాయస్యధుకంధిసుధాకరుఁడీనండిలకా.

కావున వసంతునకును మాలతికిని వివాహమనోన్యన్యశోభాకరంబగు. ఇది దైవప్రీ
తిగాను జనసమ్మతముగాఘండును, వీనినిక నీచవృత్తి మూర్ఖులచి వారిద్దఱకుం గొం
త పరిచయముచేసి సంతోషమాపాదించునుగాక.

(వసంతుని గొంచెము సమీపించి)

ఉ॥ రారకుమార! రాగగుణరత్ననిధి! సుకుమార! రార! నీ
కేర! వసీధలికా జలములీక్రియమ్రాయంగనేల? చాలునో
రోరి! ననుకొనినంగదర! యుంటినిచ్చట! దివ్యసుందరా
కార! వసంతనీకు నహాకారముగూర్చెదఁ బెండ్లిజేసెదకా.

వసం—(తలయెత్తి) నాప్రియజనకుండు చంద్రసేనుడువచ్చెనా! ఆహా! ఏమి నా
యదృష్టము. ఇక నాచిక్కులు వీడినవి.

నీ॥ తండ్రీ! యెట్లుంటివీవు నీతనయునిడిచి
వచ్చెదను నన్ను గౌగిలిగ్రుచ్చుకొనుమ
యెవ్వరోగాని యొక్కమునీంద్రబంధుఁ
డాజ్ఞదయచేసె జలము మ్రోయింగనాకు॥

(చిత్రకేతునిగాంచి) ఆనా! నిర్భాగ్యులకంతయదృష్టము వట్టునా? కిడులోడ

గీడుగోని మేలన్నటికి జేహారదు (భయపడి) చిత్రకేతుడైనను జనకప్రేమ
తో నన్నాదరించి పిలిచి పెండ్లిజేపెదనని చెప్పటచే నీగడియనుండి కొంచెము నా
ప్రహరచక్రము శుభస్థితిలోనికి మగుశివట్లు పొడగట్టుచున్నది. గణిక వాతని
సమీపించెదనుగాక. (పోవుచున్నాడట.)

చిత్ర—(చేరఁదీసి) వసంత! నాయనా! మీనాయన వచ్చెననుకొంటివా! పాపము,
ఇటుకుఁబుండుము నీమీద నాకు నిండుప్రేమగలిగినను నిన్నింత నీచక్రత్యావ
లంబునిగ నేలచేసినన;

గీ॥ అన్యేగుణశోభనమైనర్చునేంతవరకుఁ

గతిసభావంబుఁబూనుట క్రమమునుమ్మి

స్వర్ణమునుగోడ వన్నెలజాడఁదెలియ

గీటురాతిఁగఱచిండు గియకున్నె

వసం—తండ్రీ! భోజినుభిము నీరీక్షించు భుజులు ప్రస్తుతముఁబుల నరకుగోనరు.

చిత్ర—కుమారా! నాపరిక్షలకన్నిటికి నిలిచితివి. నిన్నిక నాయాన పెట్ట ననీవసర

ము కావున నీవీనీచక్రముల వల్లించి స్వేచ్ఛావిహరివైయుండుము. ఇదియ
మీగాక,

పం॥ పరుసలయిరపనట్టి పరిపక్వఫలంబోయఁదాకనట్టిను

స్మరనితాన్త్రమన్యజయశాలుని ప్రేలిఁదొలంగుముద్దులు

గరమలిఁజేరనిని నవకంఠమునై తనీరారు యామినీ

వరముభీనిచ్చినకు సువాహమేనర్పద వైవసామిగఁ

త్రిలోనువినుము. గీ॥ ఈవృణాటకలనదలంకారవేటి

గాననంపత్కలౌవానభినితలంబు

వైసయస్కతుమారి నీకబ్బేనేని

మీపుఁదావీయుఁగూడిన పాలుపుగాంచు॥

అన్నిటికిని ముఖ్యమగు నొక కలి నాజ్ఞ నీకుఁజేయవలసియున్నది.

గీ॥ బ్రహ్మముడిమేనఁబడుదాక చాలముదూర

విప్రుకువసంత! నీవవివేకబుద్ధి

తిప్పితేని భవద్వంశవృద్ధికదియఁ

జేవకట్టకుఁ జేదవోలెఁ జేటానర్పు ॥

వసం—పితృసమానా ! మీమాటకు నేజవదాటుడునా !, మీశాస్త్రాక్షికిఁ దోడుగా నాప్రమాణవచనంబులు వారికింపుఁడు.

ఉ॥ సుందరనందనాళి మదిశోభిలఁగోరితి నేని సంతతా

నందముతోడ జీవితదినంబులు సాగఁగఁజెంతు నేని మీ

నందనినైన నిండుతమి నామదిలోఁగొనునేని నమ్ముఁడి !

యిందుముఖిన్ స్పృశింపనని యెన్నటికిన్, భవదాజ్ఞ లేనిచోన్ ॥

ఇదియునుగాక.

చం॥ ఇనగతిమందమాటను ముసీక ! ముహూర్తము సాగకుండినన్

దనబలగంబుదోడువడ దర్పకడ స్త్రశతంబులేసినన్

దమపును వీడవచ్చిన భృతవృతినొడుగుగాని ముట్ట మీ

తనయను, బెండ్లివద్దిధివిధానముగా నొనరించునంతకున్ ॥

చిత్ర—వసంతా ! నీమాటలప్పుతప్పుఁడేటలు గానున్నవి- కావున,

ఉ॥ ఆటలఁజూటొంగలిసి యాడుమిషాదుమి యాలతోడ, త్రి

రాటనవృత్తి నవ్యకుసుమాకరసీమలఁ జిత్రచిత్రశృం

గాటకభూములన్ విహరణల్ సవరింపుమి ; లోనఁగల్గునా

రాటము వీడుమీ ; సుఖతరంబగుఁ గార్యములింకమీదటన్ ॥

(మాలతి ప్రవేశించుచున్నది)

మాల—(తనలో) నాయనగారు కొంచెముసేపు తాళి నన్నిటకు రమ్మనిగదా ! ఆ

యనను బోయి కలిసికొందున్న (ఎదురుచూచి) అరుగో ! నాయనగారు నావ

నోధనహరుఁడగు వసంతకుమారునితో నేమియో వికసితపదనారవిండులై మాట

లాడుచున్నారు- ఇప్పుడు నాభాగ్యము పండినట్లుబున్నది- (ముందుకుఁబోయి) పి

తా ! నమస్కారము-

(మొక్కుచున్నది)

చిత్ర—కుమారీ ! నీకుఁగల్యాణమగుఁగాక (చేరఁదీసి) వసంతకుమారా ! ఇదిగో నా

పుణ్యధనము- దాచిదాచి ఋణప్రదాతకు నర్పించుధనమువలెనిన్నాళ్లుబెంచి నే

నీబాల నీపాలుచేయుచున్నాఁడ- నేనుఁజెప్పిన ప్రమాణబద్ధుఁడవై యీక్రీడోద్వా

నలతాంతరములయందు మాలతీకన్యతోఁ బొద్దుపుచ్చవచ్చును- ఇకే మీరు

బొండు-

వసం—తండ్రీ ! మీయాజ్ఞాప్రకారము వర్షవిధములబడ్డదే !

చిత్ర—చూత ! వస తమమారునితో నేటినుండి కలిసియాడుకొమ్ము.

మాల—చిత్రము దేవరవారి యాజ్ఞాబద్ధురాలనే గదా-

చిత్ర—ఇంకమీరు బొండు-

మాల—చిత్రము

వసం—చిత్రము

(నిష్క్రమించుచున్నారు)

చిత్ర—సుగుణాకరుడైన వసంతమూరునికిఁ బుత్రికారత్నము నొప్పగించి కొంతభా

రము పోగొట్టుకొంటినిగదా ! ఇంకనాప్రాణవాయుపుల హరింపఁదలచిన యాడు

రుక్ఖివన్నగమును శిక్షించుపని యగత్యమైయున్నది సుముఖా ! ప్రియశిష్యా !

ఇటురమ్ము

సుము—(ప్రవేశించి) స్వామీ ! హాసాద్.

చిత్ర—దుర్గుఘండిదివరకు మనకొనరించిన యపకృతులకుదేనికిఁ దగినశిక్షవానికిఁ

గావింపలేదనుట యెరుగుదవా ?

సుము—తండ్రీ ! యెరుగకేమి. వాఁడపకృతులుజేయఁగా మనముపకృతులుజేయుచు

న్నాము.

చ॥ ఖలులెప్పుడైన సజ్జమలగానియొనర్చినవారలోర్చిన

తృలములూసంగుచున్ద్రుమరిబాధలఁబొందుచునున్న ; వాడినా

గలిగొనిదున్ని పెంటలనుగప్పిన, భూనతియొర్చిపెంటలన్

గలుగఁగఁజేయదే ? మరలఁగర్హకులార్తియొనర్చుచుండినన్॥

చిత్ర—శిష్యా ! నీవాకృతములు కడుజ్ఞాఘనీయములు. ఆకుర్తార్థునివానియనుచరులనె

చటఁబాచితివి-

సుము—గురుచంద్రా ! వినుము.

శీ॥—అతిసురాపాన మత్తాయత్తదేహులై క్రిందుమీదెరుగక కీలుబొమ్మ

లట్టులల్లాడుచు నాడుచుఁబాడుచుఁదూలుచు సోలుచు బుండగమున

మిమ్ముఁజంపెడుబుద్ధి మీయాశ్రమముజేరు వారలనాగాన పరిచయమునఁ

బరవశాత్పులఁజేసి యెరుమార్గమునఁబెట్టి యంభారవంబుల నాలకించి

శీ॥ కూడవెనువంటచూడరాదుదూడలట్లు | రాగవారలసకలకుర్గంభనిలయ
కంటకావృతమైనయగాధకూప | మంధుడించితిగదగునట్టిమందటంచు॥

చిత్ర—సుముఖా ! మేలుపలిచేసితివి. గానమందెంతయైనశక్తి కలదు.

శీ॥ గానవిద్యోరు మంత్రసంధానమునకు
వశులుగానట్టివారుప్రపంచమంధుఁ
గలరె ? యశ్వాదిపశుగణములునుగూడ
దీనినాలింపమేతలమానుననఁగ॥

కాపునఁబ్రస్తుతమువారికిఁ గొంతశిక్షయైనది- చంద్రసేనామణి గొనితెచ్చు
ప్రయత్నమునకై పనిజరుపరలెను- అదిగో సూర్యాస్తమయమగుటచేఁబడు
లు కలకలనాదంబులతోఁ బరుగులువారుచున్నది.

పం॥ కరముపకారియైన యధికారిజనంగఁదపించునప్పట్లో
త్కరమునుబోలెఁజాలఁ బరితాపమునొందివిహంగమంబులే
డైఱముఱవెట్టి పెట్టియతిదీనతఁ జేరుఁగులాయముల్ దివ్వా
కరుఁడపరాధిఁగ్రుంగఁ దఱుకన్నులమాటగుడాకఁగాంచుచున్ ॥

సుము—గురువరా ! అవును. మింటికైచూడుఁడు. సంజకెంజాయలన్నియొడలభిక్ష
చించి గగనభామినికి నూత్నవికాసదాయకములయ్యెను.

ఉ॥ అంబరభూమిఁగాలరజకాగ్రణిశుభ్రసువర్ణశోణి
లాంబరరాజినెల్లెడల నారఁగఁగట్టినా నాఁగనర్పవ
ర్ణంబులుసాంధ్యరాగమున రాజిలుఁగఁటెమనీశ ! మారుతా
డంబరపాటవోద్ధతనటత్పటజాలవిలాసవైఖరిన్ ॥

చిత్ర—ఇఁక మనము గాలోచితకృత్యములకై పోవలెను- ముంచునడుపుము.

సుము—చిత్రము (నిష్క్రమించుచున్నారు)

ప్రదేశము ii ఉద్యానవనము.

[మాలవీవనంతు లిరుపార్శ్వములనుండి ప్రవేశించుచున్నారు]

వనం—నఖి ! మాలవీ ! నావైపుచూడుము.

మాల—(నమ్రోవదనయై యూరకున్నది)

వసం—చెలీ ! నామొగమువంకర జూచుటకు నీకుఁ దీరనియెడల నర్వజనాహ్లాదకరం
బుగ నుదయించుచున్న యాచాలచంద్రునైనఁ జూడుము.

ఉ॥ సీలవినిర్మలాంబువులు డెక్కోవంజక్కం గ మధ్య, దీర్ఘశ
ల్లోలవిరాజితాబ్ధి నతిలోలతనూగెడు వద్దముంబలెక
గాగ్రైడొండ్రుండం బరమునకొ జలధంబులు ఘోనఁబర్వంగకొ
లోలతఁగాముకాంచితసులోచనకైరవముల్ దలిర్పంగకొ॥

మాల—(తడవబడుచు మొగపెట్టి) వసంతకుమారా ! కాముకీకాముక జనముల
కాతికడెచ్చు నాగురుద్రోహియగు చంద్రునిఁ జూచుటలేల ? మీరు చెప్పినట్లు
సర్వజనాహ్లాదకరంబుగ లేకఁగల్గునూడ వికసించియుండు మీముఖచంద్రునే నేను
జూచుచుండును

వసం—సఖీ ! నీవాకృతము లతిమధురములు. అట్టిసీచేఁ బోషింపఁబడుటచేతనే యీ
యారామప్రదేశ మనఁతశోభచే విరాజిల్లుచున్నది.

మాల—అపరమత్తధా ! నేనెంతశ్రద్ధతోఁ బోషించినను కట్టకడకు సంస్కరణవ
రాయణులైన తమ వస్త్రవద్దములు తాకుటచే నుడి దీనికి పూర్ణశోభ వచ్చెను.

వసం—మాలతీ ! అది సరికాదు- అనల్పశోభాకరమైన నీనవాంగ శృంగారవసమున
కు స్ఫురనపోషణతప్ప యన్యసంస్కరణ లాభమేమి గలిగెను- నిన్నుఁ గాంచినప్పు
టినుండియు నాకీ శృంగారవసముపై నాశయేలేదు.

మాల—(నవ్వుచు) ఏల నాస్వరూపము శృంగారవసమును మించెనో ?

వసం—మ॥ తరుణాంఘోజచయంబు శంపకముగేదంగుల్ ఘఘవాతత
త్పరరోలంబములకొ లతావళులుఘాస్వత్సనసంఘాతముల్
సురపాన్నల్ ఘఘకుల్మలకొ గఢళికల్ పూగుత్తులుంగల్లునీ
వరశుభ్రాంగవంబుకంటెనరుడే వాఘాఱి ! నాకీవసుల్॥

మాల—(దతహసితవదనమై) నమస్తకశావిశారదులైన తమకు నమత్తర మీయంశము
న నీయంజ్ఞాలను.

వసం—సఖీ ! సిగ్గుపడినకొలది నీకళావిశేషములను నీవును జూపింతువు- అంతవఱ
కు మగీయభయాంధకారావహంబులగు నీమందహాసములు నాకనంతముభావహం
బులు- అట్టి నీలేతనవులు నీముఖచంద్రమండలమునఁబొడగట్టునపుడెట్లుండునన,

చ॥ ఎలమిగులానిపుష్పముల నెంతయుబాగుగ గూర్చదానికై

జీలకెడు మంచుబిందువులఁ జెల్వగుచంద్రకరంబులట్లయో

నలినదళాక్షి! నీదుచిరునవ్వుదలిర్చెడు ; బిందుసంతతికొ

దలఁపునఁజెట్టు దంతరుచి ; తప్పక యోష్ఠము తేలుచు బూవులకొ॥

మాల—(సాహసముతో) అట్టి చంద్రకరమితితమైన గులాబిపుష్పము తగిన హస్త
మనఁ బడిన గదాపూణాశోభవహించుట

వనం—(గ్రహించి) సఖీ ! కం॥ పరిమళమితితంబు మనో

హరమును నేతోత్పవంబునైన గులాబికొ

సరసుఁడు గ్రహింపనెంచక

ధరదొంగునె మొఱకునకును దరుణీ ! చెవునూ!

మాల—(నవ్వుచు) అట్టిసరసుఁడా సుమరాజమునుజూడకమునుపే యొక మూఢుఁడ
డు గ్రహింపవలసి వచ్చినచో దానియవస్థ యెట్లుండును.

వనం—(మందహాసముతో) సఖీ ! వినుము.

చ॥ చెవిటికిపిఠెపాట వనసీమకుఁజుంద్రక మూగవానికికొ

గవివరుగ్రింధమంధునకు నైరవమిశ్రుని దర్శనంబు సౌం

పపునెలతొంగి ! యట్టులెగదా తగుభతకొకు నీయకుండినన్

బ్రవిమలగాత్రిహవరసభావములందము వమ్మనమిలకొ॥

మాల—(చిఱునవ్వుతో) నేనన్యపదేశముగా పశ్చించినదానికి సకుత్తరమిచ్చి నన్న
నుగ్రహించితిరి నాథా ! ఇంతవరకు నన్నేయద్దేశముతోఁ బరికించుచుంటిరో.

వనం—(తనలో) గీ॥ లజ్జచేమారువలుకని లలనయిపుడు

సరససంభాషణముల నుత్పవముసలుపు

వేసువఃకాలమందలి తేనెమంచు

విరియఁగన్పండు వాసఁగెడు వృక్షమట్లు॥

చెలియా !

ఉ॥ దైవమునానొకండనుచుఁ దధ్యముగాఁ దలపోసిరేబుగల్

కేవలభక్తియుక్తి మెరుఁ గిల్చిషమశ్చరితైకపూర్ణపా

పావహమాగఁసూచనిగ నన్యములన్నిడ నాడుభక్తున

ఘోషనజాయే! నేనితరమొల్లను నీవయిఁగూమికాపేమికాచే॥

మాల—(సహర్షయై) ఆశ్రమోపాంతముల యందుండఁటచేఁ గాఁబోలు దేవరకు

భక్తిరసోపమలు స్ఫురించుచున్నవి- అట్టిమీకు నేనెట్టులుంటిని?

భసం—సఖీ! ఆశ్రమోపాంతములననేల? నీవెప్పుడు నాకు మంత్రదేవతవేగదా!

అట్టినాకు నీవెట్టులుంటివన,

చ॥ అమలతపోనిధావఁడగు నాతనికొక్కనికే నీజన్మరూ

పముగనఁజేసి యన్యులగువారిభ్రమకొ బడఁదొలగియొప్పున

య్యమలునిఁబోలె నోనతి! యథాధికపు మానసపూజఁజేయునా

సుమహితయోగసంపదను శోభిలుచీవు మఱియనన్నిధి॥

మాల—(పక్కున నల్పచు) అట్టినిశ్చలభక్తున కేమీవరచులు వరణీయమో!

వసం—సఖీ! వినుము. గీ॥ చంద్రబోకంబునందు సంచారమొకటి,

శాశ్వతావృతపానంబు సఖియి! రెండు,

చందనాకీణభూధరశయ్యమూడు,

అమితసుఖమోక్షలక్ష్యే నాన్దివది నాకు ॥

మాల—(సహర్ష దాష్ట్యయై) (తనలో) ఆయనకు నేనేమియు బడులువలుకఁజాలను.

(ప్రకాశముగా) వరణీయా! స్వోక్తాలములోనే సభలీకృతమనోరథఁడవయ్యె

దవుగాక.

వసం—(స్వప్రీతిఁజూపింపుచు) అన్నా! మరచితిని. సమయాతిక్రమణము తగదు-

గీ॥ సరసపరమాన్నభక్ష్య సంభరితహేమ

పాత్రముండిది తినకుమీ యాత్రపడుచు

నంచుభోక్తకుఁడెల్ల నాయానమెంత

గల్గునోవానికట్టులే గల్గెనాకు॥

ఈహృదయమంతయు నామనోభగవానునిది- ఇత్యుభస్వి! నీవెంతటి వాఁడ

తైననగుదువు.

చ॥ ప్రతిసలుపూజ్యముల్; వరుసవారులునున్న; ముఖిక్తిమానసో

ద్గతపృథులగ్రహంబులు; విదారణదారుణమండలగ్రహ

ధతులయినన్ బ్రయత్నములఁడెంపున మాన్పగనీవు; నీకుపో

దృతవరశాసనంబులను చాటడ్రనేతునకైనశక్యమే ! ॥

అయిన నీలో నేమియున్నది. కాముకుల యవస్థలలోనున్నది గానీ. ఇట్లుభిన్నీ !

గీ॥ హృదయమునులీపు విరహములమీదనేయ

పాణవర్షంబుబోలెఁ గన్నడుచునుండు

విరహవారధి నీదినవెనుక నవియె

చందనముబోలి చల్లనై సౌఖ్యమొసంగు॥

మాలి—(నవుచు) మారుండెంత క్రూరుడైనను వసంతుడైన కొంత సుతసింహజే

సిన బాగుండుచు గదా !

జనం—నభీ ! నిన్ను వసంతుడెన్నటికిని ననాదరణజేయఁడు.

ఉ॥ వీడినకేళబంధమును వెండియుఁగూర్చియలంకరింతునో !

వాడినపాదపద్మములవశ్యములూరుపులందుఁజేర్చిమో

మోడకపట్టు వాడనో ! నవోల్లసితాంబుజవ్రతపాలింబూ

బోడిరో ! వీచువాడనో ! నమున్నులిఁదెప్ప విసంగఁగోరదన॥

మాలి—మదీయార్హకృత్యములగునట్టివానినిఁ బూజ్యులచేఁ జేయించి దోషము భరిం

పఁజాల.

జనం—నభీ ! క॥ దాసునియెడఁబనిగొనుటలు

దోసంబని యెంచనేల ! తొయ్యలి నాకే

యానంబుగాక హర్షా

వానంబులు నీకొనర్చుపనులెన్నయినన్ ॥

మాలి—నాథా ! ఈయద్యాన వసమధ్యమునకుఁ బోయి యచట నాచేఁబెంపఁబ

డు లతావళులును బుష్పవిశేషములును దర్శించి యానరదంతము వచ్చెదరా !

జనం—నభీ ! క॥ వనమైన యుపవనంబగు

వనజానన ! నిన్నుఁగలిసి వసియించుటచేక్ష

వనమగు నుపవనమైనను

వనజాక్షిరో ! నీవులేని పట్టుననాక్షి॥

అట్టిసాకు సౌందర్యరాశియగు నీవును బ్రమదావనంబును గూడఁ దటస్థింపినచో

నిక నాభాగ్యము వేరెయదుగజేల ?

(చూచి వనమధ్యమునజొచ్చి పూవులనునుంచి బంచి కట్టుచున్నది)

వసం—ఓహో ! ఏమి యీమలయచూచుతము.

గీ॥ నకలపుష్పసుగంధవాహకతనాప్తి । నీటిపైఁ దెచ్చెరకుఁదెచ్చి నేడుసుఖము

బడయదయజేసె నున్నభవాధితాంగ । కములకెంతయుఁబవనండుకలికిమిన్న.

మాల—(నవ్వుచు) దేవరవారి హస్తపద్మముల నీఘాలచెండు కరంబలంకరించు గాక.

వసం—(నవ్వుచు) సఖీ ! నీపూలచెండు కరంబులం గరంబులంకరించుటకేగదా నే నును గోరుచుండునది. (అందుకొని వాననజూచుచు)

క॥ వాననలం గలిసి చెలువగు । నీసుమకండుకలు దేనికెనయానాయటం

చాసమెయి నడుగఁగోరితి । వోనఖి! కాకున్న, నెందుకొసఁగెనునాకుకొ॥

మాల—(ప్రముదితయై) నాథా ! మీయిట్లుకుఁ బ్రతివచనమిచ్చు పాటిదాననుగా ను. (మరికొన్ని పూవులఁగోసి వేణిలి ముడుచుకొనుచున్నది)

వసం—చూచితి ! గీ॥ సహజసౌందర్యమహిమనాశనముగాఁగఁ

గనకమయభూషణంబులం గాంతవలచుం

బ్రకృతిం బ్రకృతిని గలియఁచోఁ బరమశోభం

బొందు భవదీయవేణిపైఁ బూలుబోలె॥

మాల—నాథా ! చూచితిరా ! ఈరంభాపత్రమాతపసీశాఖపై నొరిగియుండ దా నిపొదుగునను నల్లని త్రాచెట్లు పండికొనియున్ననో ! దానికర్పూరరజోపరిమళమునకై వలచివచ్చినది సుడి.

వసం—(నవ్విస్మయించి) ఓహో ! ఎంత నునోహరముగానున్నది.

గీ॥ కనకకదళీదళంబునుభ్యనువసించి । నీలవర్పంబు శోభచే నెగడుచుండె

కేనుకాంతుల తక్కువహించుచు । వెన్నుపొడుగునఁ దనరారువేణివోలె.

మాల—(నవ్వుచు) మృదులతరచుగు నీమూలనీలతను సోదరి న్యాయముగా నేను బోషించుచుండును.

వసం—సఖీ ! కం॥ మృదులతరకోమలంబగు । సదమలలతి కాభంజూదిజనకుడునీకుక మదవతి! మౌలీతేరును । నిదితంబుగనిచ్చెదగినవెలనివటించుకొ.

మాల—నాథా! అట్టి నామమునకు నేనర్హుడైనయెడ మీరు వసంతాభిషేకమునకు దశాంతరములు తగియుండురు (ముందునకు నడచుచు) ఈమావిగున్న యెంత కన్నులపండువుగా నున్నదో!

వసం—సఖీ! స్థాణువైన యీన్యక్షమునందాధిక్య మేమిగలదు.

క॥ పల్లవరాగంబుల, భగ! తల్లజసంస్తుతుల, సౌఖ్యదాయకముల, ది.

వ్యోమసేతవాననలనీ! వల్లడే! యెలమావిబోలియలరెదుతరుణీ! ॥

మాల—(నవ్వుచు) నేనాడువాక్యములకెల్ల రసబోషణచేసి నన్నానందాబ్ధిలో నోలార్చు చేవరకు నేనత్తరమీయలేకున్నను నాకుంబరమసంతోషమే. (ఇంక ముందునకుంబోయి) ఇది మానాయనగారికి పూజాద్రవ్యముల సమకూర్చు పుష్పవాటిక; వారు దీనిని నన్నుఁ బ్రేమించినట్లు పేమింతురు.

వసం—(నవ్వుచు) నాకును విధాత ప్రత్యేకించి కొన్ని పూజ్యవస్తువులేర్పరచెను.

ఉ॥ గోరులనైన మోపుటకుఁ గొంచెమెడంబునులేని చంద్రవక్ర

జేరలనైనఁ గొల్పుటకుఁ జక్కనిచక్కని వాలుకన్దవక్ర

చారలకైన లొంగని యపారవిలాసితకేళబంధముల్

సారననేత్రీ! నాకొఱకు నృప్తినిధించిన పూజ్యవస్తువుల్ ॥

(అంతట పక్షులు కలకలనాదములు జేయుచున్నవి)

వసం—సఖీ! నేనుచెప్పినవి యన్నియు నిజమని పక్షులు ఘోషించుచున్నవి.

మాల—సఖా! అట్లుగాదు. తెల్లవారినట్టులున్నది.

వసం—(పరికించి) అవును- నిజమే! అన్నా! క్షణములో రాత్రిగడచెనే?

గీ॥ క్షణముదీవసంబుబోలిక జరగెనెనుక! క్షణముబోలిక దీవసంబు జరగునెందు

కాంత! మున్నటియట్లనే గడచెనేని! పూర్ణహృద్భిలోఁ దేలఁబోలునునకు॥

(అంతట కళావతి ప్రవేశించుచున్నది)

కళా—సఖీ! మాటలీ! పూజాద్రవ్యములను బట్టికొని నాయనగారు నిన్ను వేగరస్తు

ని నెలవిచ్చినారు.

మాల—ఆట్లయిన మనమిరువుర మిటుబోదము రమ్మ.

కళా—మంచిది. నసంధకుమారా! మిమ్ము నాయనగారాశ్రమోపాగతకేళికాళ వశ్య

ముననుండుమని సెలవిచ్చినారు.

(నిష్క్రిమించుచున్నారు)

వసం—తదాజ్ఞాకారము నేమను బోలుచున్నాను. (నిష్క్రిమించుచున్నాడు)

గీ. ఇది శ్రీమద్రామరమణీరమణచరణారవిందనిరంతరానూనధ్యాన పారీణ బం

ధుగాంధ్రక వితాధురీణ పరస్పరానూనానురాగ సూరమాంబా వేంక

టామాత్యపూర్వతపఃఫలరూప శానకసగోత్రప్రదీప తురగా

స్వయాంభోధిసుధానిధాన వేంకటాచలాభి

ధానప్రణీతంబయిన మూలతీవనంత

నామనాటకంబునందు

చతుర్థాంకము.

మాలతీవసంతము .

పంచమాంకము.

రంగము - చిత్రకేతుని యాశ్రమము.

చిత్ర—ఉ॥ కోరినకోర్కులెల్ల నమకూటెడి శిష్యగణంబుల్పదం

చారముచేయుచున్నని ; విచారములోననడంగె ; నాదుగో

చారమునంతతాభ్యుదయసంగతమై శుభదాయకంబుగా

మాటెఁగూచారికర్త సుకుమారుఁడు భర్తగనబ్బె హర్షతక్॥

ఇంతకు మనప్రయత్నములలోఁగాక సర్వమును గాలచక్రముమీద నున్నది.

శీ॥ దినముపట్టంగ మూర్ఛుఁడౌ జనునికైన । మట్టిముట్టిని బంగారుపట్టమగును

దినమురాకున్న, తనకెంతతెలివియున్న । మట్టియైపోవు బంగారుముట్టుచున్న॥

(సుముఖుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

సుముఖా ! ప్రాతఃకాల్య కృత్యాదులగుటచే భావికార్యమునకు నామనస్సు

నన్ను ద్వరపెట్టుచున్నది.

సుము—గురుచంద్రా ! తత్కార్యశిర్వహణమున నాకనంతలాభప్రాప్తి కానుండు

టచేతను వారికి బాధానివారణమగుటచేతను నాకు నట్లేయున్నది.

చిత్ర—శిష్యా ! వారంతగా నాతికేపీడితులై యుండిరేమి !

సుము—గురువరా ! వారిబాధలు మాటలతోఁ జెప్పనలవిగాదు. అయినను వినుఁడు

చ॥ లలితముఖంబులందలి కులంబులువ్రాలఁగఁ దోలలేక, మై

చెలువముడింద నంకితులఁజిక్కిన గంధగజంబులట్లుపే

రెలుగునమూల్గుచుకొ మతివిహీనతనుగ్రవనంబునందుబెం

గలఁగొనియున్నవారిఁ గనఁగానురుదుఃఖమువచ్చెనాకటక॥

అఁగ వాల్వారి కురవస్థలఁ బ్రత్యేకించి వివరించెదఁ జిత్తగింపుఁడు.

సీ॥ పక్వదళంబులు పరుపుగానమరంగఁ దలగడగాహస్తతలములొనర
మత్తరియంబుగనొకకొన్ని యాకులురాలంగఁ జైతన్యరహితులగుచు
భవవీయమంతప్రభావంబుచేఁ జంద్రసేనాభిడుడు వీరసేనజడుడు
వృషకేతుఁడునువ్రాల వెట్టులైతక్కువారలు శోకజలనిధిములిగిములిగి
గీ॥ వారిపైఁబడి యెచ్చుచున్నారతండ్రి ! । వృద్ధుడొయాసుమంత్రియునేకధార
బాటుకన్నీళ్ళమీటుచు దూరువిధిని । రాతిగుండెయు వీనగరంగక్షన్మే ?॥

చిత్ర—అట్లయినచో నేనేల జాలివడి వారిని రక్షింపఁగూడదు.

చ॥ నరగణమందుఁబుట్టి వివినంబులఁ జేరి మునీశవృత్తిమై

తిరుగుచుఁగాయలంబులుసుందించునుభించిన నాకుబాలియఃక

గరుణయుఁబుట్టుకున్నె పెతఁగాంచగ ; భూతమనైననీకెయీ

కరణిమనంబునీరయి యభిండవిచారము లుప్పలిగగ్గే॥ కాఁజట్టి,

గీ॥ మధువుకంటెనుమధురతామహిమఁగాంచు ! నరుండరాతికిఁబ్రతిదండనంబొనర్చు
నైనశాంతించి నాయంతరాత్మచేయు । బోధనలగారవించి పాపులనుఁగాతు॥

ఇఁక నీవుపోయి సుఖాసీనులై యుండువారల నిటకుఁదెమ్ము

సుము—నాకు బహుసంతోషము. ఇఁక పోయి యిటనున్నట్లు వచ్చెద

(నిష్క్రమించుచున్నాడు)

[అంతసుముఖుఁడు సవిస్మయలై యున్న చంద్రసేనాదులతోఁ బ్రవేశించుచున్నాఁడు]

చిత్ర—(సుమంత్రుని గొగ్గలించుకొని)

గీ॥ స్వర్గసుఖభోగియైన మజ్జనకుఁడిపుడు । నన్నుఁజూడంగ వచ్చినట్లున్నదిసుమ
సుమం—(వడకుచు) మేము స్వగౌరవులతోనే సమానులము

చిత్ర—మిత్రమా ! మరచితే చిత్రకేతుఁడె? మనుజువిధుని ।

ననుజుచేరాజ్యపదహీనుఁడైనవాని॥

[అందఱు నిశ్చేష్టులై యొండొరుమొగంబులఁ జూచుచున్నారు]

మీరుచేసిన పరమోపకారమునకుఁ బదులుగా నేనొనరించిన యపకృతికి తు
మింపవేడుచున్నాను.

గీ॥ కలుషజలములగుచ్చితై కాచునపుడు । ఘటములూరక వానితోఁగాలకున్నె

కూళలనుగిడ్డచేసెడు వేళయందు | గూడనుండుటచే నిట్లుమాడెగిడు||
సుమం—మహానుభావా ! లోకాతీతమైన యీవిచిత్రముల గనుటచే నన్ను నేనెన
మూలకొనకున్నాను

చిత్ర—మీకట్టి సంశయమువలదు. ఇంక నాప్రాధికాన వినుడు.

చంపకమాల|| పరమదయాధ్య! దీనజనహంధవ! పాయదుగాభవత్క్రతా

దరణము, వారొనర్చినయదభ్రాభయంకరకృత్యమట్టిదు

శృచితులఁగూర్చులక దురితసంగతులం గనరోషపేతువౌ

కరుణయొకింతలేక యతిగాఢతమంబున వానలోనభీ

కర మృగసంకులంబయిన కాఱడవికబడఁజేసిగోముగాఁ

బెరుగుచుఁ జంటిపాలయిన వీడనివిడ్డను నాకుఁదోడుగా

నెఱపులఁబాలుచేసి ప్రతివీరుసహాయము చేమచీయరా

జ్యోరమహరించినట్టి యరుసాహసుఁడీ వృషకేతుపాపిసో

దరుఁడని రాజ్యభారమును దాల్చుగజేఁ గరుణింపనింతఁగాఁ

గరచెనుబాము ; తమ్ముఁడనిగారవమారఁగఁ జెప్పసిగ్గులక

గురువర ? పాపకార్యములఁ గోటిగుణంబులు చంద్రసేనసో

దరుఁడధికుండు వీరికి ; నెడకమరపొందితె ? నిన్నమీరుని

ద్దురగొన వీరలిద్వరును వోడయిమేల్కొని యుండుమంచుభీ

కరనిశితాసులంగొనుచుఁ గంతములందెగఁగోయనెంచగా

నెరిగిసుషుప్తినుండి మిమునిర్వార తేవఁగఁజేసినాడ, బా.

మరవతిఁజంద్రసేన ! నను, మాలతినికొదయవీడియింతఁగా

నరయుటచేతనీవిటుల సంతవిప్రులనందవచ్చె; మై

మలువకుమింక ; వీడుజడిమంబు ; ఊమించెదనైనదయ్యెను

స్థీరతరసాఖ్యనంపదలఁ జేకుఱమీపురసీమఁజేరనం

దలుతరలంగనయ్యెడి ; మనంబునమఃఖములంద్యజించియీ.

శ్వరకృపఁజెందుడీ ! యతఁడెదక్కనజేసెడు నెల్లకార్యముల్||

[అందులు గన్నీళ్ళొడుడిచికొనుచుఁ బశ్చాత్తాప మృదయులగుచున్నారు]

చిత్ర—(తనలో) గీ|| తమముహరియించి రాత్రియంతయునుబాద

చాలసూర్యోదయంబు విభాసమాన

మైనరీతిని వీరి యజ్ఞానజడిమ

పడచిపెరుగొందు నూత్నమైయలరుబుద్ధి॥

(ప్రకాశముగా) సుముఖా ! నీవుబోయి సేనీయరణ్యదేశమునకు వచ్చినపుడు
ధరించిన వస్త్రాదికములఁ గొనితెచ్చు.

సుము—చిత్తము. [నిష్క్రమించి తిరిగి వస్త్రాదికములతోఁ బ్రవేశించుచున్నాఁడు]

సుము—(తనలో) గీ॥ సుమములానెడు తుమ్మెదగములఁబోలె

పాదపావళిపైవీచు పవనమట్టు

లడవిఁజరియించునట్టి సీంహంబుకరణి

నలరెదనునింక స్వేచ్ఛావిహారబుద్ధి॥

(ప్రకాశముగా) గురువరా ! ఇదె తెచ్చినాఁడను.

చిత్ర—గియ్య! ఇవినాకు ధరింపఁజేసి (రహస్యముగా) దుర్బుఖాదులఁడెమ్ము.

సుము—చిత్తము (అట్లుచేసి పోవుచున్నాఁడు.)

సుము—చంద్ర! నీన ! వీరు చిత్ర! కేతులనుటకు సంశయమేమి ?

వృష—ఏమియు సంశయములేదు

చంద్ర—నిజమే ? ఏమియు నందియనులేదు.

వృష—సోదరా ! నేనిదివరకు బుద్ధిహీనుఁడనై యొనర్చిన ఘోరకృత్యములకుఁబ్రవించి
మాయండఱి సంశయము దీరునట్లు మీనామహస్తమున ననామికాంగుష్ఠముల ను
భ్యసంఁడెడు పుట్టుమచ్చను మాకుఁజూపఁబ్రాధికంచెద.

చిత్ర—వృషకేతరా ! నీవశ్చాత్రాపమేచాలు. మీసంశయము దీరునట్లు నాపుట్టుమచ్చ
నిదిగో చూడుఁడు. (చూచి యాశ్చర్యపడుచున్నారు)

గీ॥ మాటగురుతును నడిచెడు సూటి, నాన । నంబునందలి జిహ్వాలు నన్యకంబు

చేయలేవయ్యె, నీవట్టె చేయఁగలిగి । దిట్టవైమేలుచేసితి పుట్టుమచ్చ ! ॥

చంద్ర—మహారాజా ! ఈసంశయములన్నియుఁదీరినను- మామాతప్వలన్నియుక్షమిం
ప నిదెయొక్క మొగ్గుగా మ్రొక్కుచున్నాఁడను.

చిత్ర—చంద్ర! నాగ్రీహచారవశమున మీకప్పుడట్టి దుర్బుద్ధి వాడమెనుగాని
మీరందఱు సహజసుగుణమూర్తులు.

చంద్ర—(చేతులందుకొని) ఈవిపద్ధశలోననంత సుకుమారుడగు నాకుమారు వసంతుడు గోలుపోయితిని.

చిత్ర—(దుఃఖమభినయించి) అయ్యో! ఎంతపనిజరిగెను- చిక్కులేని నాకుంగొంచెము పాపుగానుండు నాముద్దులకూతు మాలతియనుకన్య నానంపర్కమువీడి యన్యథాయయ్యె.

చంద్ర—(కన్నీళ్ళతో) అన్నా! మాలతీవసంతు లిరువురు వంగదేశ మహారాజరాజ్ఞులగుచరణుకొంటిని- ఏమి యీ కాలవైపరీత్యములు; మీరల్లుటల్లకక్కడనివసించుచుంటిరి?

చిత్ర—చంద్రసేనా! అట్లు మీచే రాజ్యపదభ్రష్టుడనై యూడడవిజేరి నామంత్రపాటవముచే నిక్కడి స్వల్పపితౄచగణమునకుఁ బ్రభువునై కాలము గడపుచుండ నేటికి మీరాక సడిగ్రహించి మాయాశృంగములఁ గల్పించి మిమ్ము నొప్పించి కడు కుజాలివడి యిటులరప్పించితి- ఇంక మనమండిరము గలిసి పరమాద్భుత రసావహమైన సంకొక చిత్రము గనఁబోదమురండు.

చంద్ర—చిత్రము- సుమంత్రీ! కూడరండు.

సుమం—ఇదె వచ్చుచున్నాను. (అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు)

ప్రదేశము. ii కేళికాభవనము.

(చతురంగము నాడుచున్న మాలతీవసంతులఁ జేరువ చిత్రకేతుఁడు

మొదలగువారు ప్రవేశించుచున్నారు.)

మాల—(కాయలు గలుపుచు) మనోహరా! ఆటలోనన్ను చూయచేయకుండు.

వసం—ప్రేయసీ! గీ! రంగజయలక్ష్మిబోలు సారంగనయన

రంగదురుహర్షవై చతురంగమాడు

నీకుబన్నంబు నేనెట్లు నేర్తుఁజేయ

నీయిలాతలమెల్ల నేనేలమన్న॥

మాల—(నవ్వుచు) ప్రాణేశ్వరా! మీరు పలకమీదఁ గాయమును సరిగ్గా దాల్చింపక వేళ్ళమీదఁదేర్చి దొల్లించుటలేల?

వసం—హరిహరీ! వట్టి యబద్ధము లేలయాడెదవు.

చంద్ర—(అశ్చర్యముతో) నావనంతకుమారుడడుగో! నాభాగ్యరాశియిదిగో!

తొలుకరి మెరుపుతో నొక తరుణీమణితో నెత్తమాడుచున్నాడు.

సుమం—(సంభ్రమముతో) అవును! మహారాజ! అవును. ఏమి యీచిత్రములు.

చంద్ర—(చేరువకు బోవుచు)

క॥ తనయొడని యెఱుగుచునుమా! నినితో నెత్తముగ్రలాడు జేర్చెఱుగుదునీ

తనిమనుగడ సత్యమో! తనయునినొకొక్కమారు ధరచదొలుగుటయో॥

వసం—(తలయెత్తి) ఓహూ! ఏమి నాభాగ్యము. నాపూర్వపుణ్యఫలమగు చంద్రదేవ
మహారాజు నాకు గన్తులవండుచుచేయుచున్నాడు. సుమంత్రి మంత్రిపుంగవుండ
దుగో! అదిగో తక్కుంగల పరిజనము. (అని తండ్రికిఁ మొక్కుచున్నాడు)

చంద్ర—(లేవనెత్తి కాగలించికొని)

గీ॥ తండ్రి! ధన్యుడనైతి నాతపముపండె! నాదునోములుఫలియించె నాకులంబు
వస్త్రైకైకైను సద్గుణావాస! యిటకు! బెట్లు చనుదెంచితివా వివరింపుమన్న!

చిత్ర—అచరిత్రయంతయు వాక్రుచ్చినచోఁ గాలాతీతమగును- తుండు పని చూచు
కొందము- మిత్రులారా! చూచితిరా! ఇదె హున్దులకూతు మాలతీయనకన్య.
మాలతీ! ఇటురా- పరమోపకారియగు సుమంత్రి నొకసారిఁ జూపుమంటివిగ
దా! ఆతని సందర్శించి యాతనికిఁ జుద్ద్రపే నాదులకును మ్రొక్కుము.

మాల—(సిగ్గుతోఁదనలో) ఇదియంతయు మాయాప్రపంచకముగా నున్నది.

(అట్లు చేయుచున్నది)

చంద్ర—మంగళదేవతఁబోలునో చాలామణీ! నీకు గళ్యాణమగుఁగాక.

సుమం—కన్యామణీ! నీకు మనోరథ సిద్ధియగుఁగాత!

చంద్ర—వనంతపేనా! ఇటురమ్మ- నిన్నీరెండుదినములు చూడమి నాకళ్ళు కాయ
లుగాదినవి. నాకు రెండుయగములవలె నున్నవి. నీవెంత దుఃఖించితివా.

వసం—నాపడినదుఃఖము పరమేశ్వరునికిఁ దెలియును- అయినదయ్యె- నాజనని నా
కొరకై త్వరపడుచుండును- మనసింటికిఁ బోవలెను.

చంద్ర—మంచిది. మహారాజా! మన కులవిరోధములడుగంటినట్లు మనమిరువుర
ము వియ్యములంద నాకు మనసయ్యెడి

చిత్ర—చంద్రపేనా! నాకుఁగల వేరుకోరికలేమి?

చంద్ర—అట్లయినచో మంగళదాయకమైన యీశ్వరమునందు గాంధర్వవిధిగాఁ జెం
డ్లిచేసి పిదప ననంతరాజాధిరాజుప్రదన్నతీవ్రైభవో పేతంబుగా మనరాజధాని
యందుఁ గొనసాగింతము.

చిత్ర—మంచిది వలయు సన్నాహంబుల నెరవేర్చజేయునును.

(అంత మలిసార్వ) వస్త్రములతోనున్న దుర్బుఖాకులతో
సుముఖుడగు ప్రవేశించుచున్నాడు)

చిత్ర—సుముఖా ! నీవు పోయి యాశ్రమ భూమిసంతదగు గల్యాణమహూచితము
గా నలంకరింపఁజేయుము.

సుము—పరమసంతోషము (నిష్క్రమించుచున్నాడు)

చిత్ర—చంద్రసేనా ! వీరలిర్వుర వెలుగుదురా ?

చంద్ర—(చూచుచు) మనభటులూ యేమి !

వీర—అపు నందియమేమి. వీరు విలంబుఁడుచు మైరేయుఁడును.

చంద్ర—ఓరిపశువులారా ! ఎక్కడనుంటిరా !

చిత్ర—చంద్రసేనా ! ఆమూడవవాఁడు నాకవిధేయుఁడగు శిష్యుఁడు. వానిపేరు
దుర్బుఖుఁడు. వీరు ముగ్గురు కలిసి నాప్రాణము తీయ యత్నించియుండ నేగ్రహిం
చి సుముఖునఁ బింపి దుర్గంధకూపమందు వైచి యిప్పడిటు తెప్పించితి.

చంద్ర—మంచిపనిచేసితిరి.

చిత్ర—దుర్బుఖా ! ఇకనీవువారిఁగొంపోయి శుభ్రోదేవులఁజేసియాశ్రమభూమిదగ్గర
నుంచుము. మీకు సంతోషము కలుగు గాక.

దుర్బు—చిత్రము (మైరేయవిలంబులతో నిష్క్రమించుచున్నాడు)
(సుముఖుఁడు ప్రవేశించుచున్నాడు.)

సుము—గురువారా ! వివాహశాల చిత్రచిత్రముగా నలంకరించి కన్నులపండువుగా
నొనర్చితిని. మన మనోరమాకళావతులు రంగవల్లులతో ముగ్గుల నిండించి తమ
నైపుణ్యముల నెరపిరి.

చిత్ర—మేలు. మాలతీవసంతుల నడిపించుకొని ముందునడుపుము. చంద్రసేనా !
ఇక మనయాశ్రమభూమికిఁ బోయి యటనుండి యీదినముననే మనపట్టణముల
సుఖముగాఁబ్రవేశింతుముగాక

చంద్ర—చిత్రము. (ఆందలు నిష్క్రమించుచున్నారు)

రంగము iii చిత్రకేతుని యాశ్రమమునొద్ద వివాహశాల.

చంద్ర—(ఆశ్చర్యముతో) ఆహా ! ఏమి యీవివాహశాల !

చం॥ చిగురులఁ దోరణంబులు రచించిరి ; శేదగిలేకుపందిరి

సోగసుగఁగట్టిరుల్ల సితసూన విసిర్కితకందుకాళి ప్రే

లఁగఁ బచరించిరెల్లయెడలన్నవచంద్రశిలావితరులిం

పుగ నొడగూర్చి చలిరి ప్రపూతసుగంధ హిమాంబపూరముల్॥

సుమి—ఓహూ ! ఈశృంగారవివాహశాల న్యగళ భవనమువలెనున్నది.

చంద్ర—(వేదికమీదనున్న మాలతీ వసంతులఁగాంచి)

మ॥ పరమాభీష్టదమై వధూవరతనూభాభాసితంబై శుభా
కరమై యిష్టజనానుషంగవిలసత్కల్యాణమై కిన్నరీ
తరుణీ గానసమానగానలసితోత్సాహంబునై పేరలం
కరణంబొచు వివాహవేదిక నచగ్రహిరాజితైర్దిణ్ణం॥

వీర—మహాసుధాపుండ్రైన యీచిత్రకేతుని చిత్రములనంతములు.

గీ॥ నృప్తిని హసించు ప్రతిసృష్టిచేయఁగలుగు । చిత్రకేతునిచిత్రములైష్వర్యగలమె ?
విందజాలికుచేతి మాయలనుబోలు । చోద్యములఁజూపుచున్నాఁడు చూపఱకుమ॥

చంద్ర—(మనోరమా కళావతులఁజూచి) గాంధర్వస్త్రీలఁబోలు నీవతులెవ్వరో !

ఉ॥ పిణ్డలిగిర్చినట్లువయివేళ్ళమరణ ధవళారవిందకు

భ్రాననసేమపైనభినయంబులు గ్రాలఁగ వడ్డమన్వరా

మానసుభాసురక్తిని మయూరములాయ్యనఁజేరియాడసి

మానినులుండు శారదలమాడ్కి వచింపుము వీర లెవ్వరో॥

చిత్ర—చంద్రసేనా ! వీరలిరువురేవనసంజాతలగు బోయకన్నెలు, చిన్నపాటనుండి
మామాలతికిఁ దోడుజేసి మనోరమాకళావతులని నేరుపెట్టి నంగీత సాహిత్యకళా
ప్రవీణలగా నొనరించి నాగరికగుణంబులవడఁజేసితి.

చంద్ర—ఓహూ ! వీరిరూపములు గుణములు విద్యావైభవములు నాదరణీయములు.

చిత్ర—ఇంక కాలవిలంబనమేల ? మాలతీవసంతులారా ! మీరత్తు ఖచితాంగులీయక

మాలనొందోరుల తూర్చికొని యాపుష్పరాసులఁదలఁచ్రాలుగాఁజేసి కొనుఁడు

(మాలతీవసంతులట్లుచేయుచున్నారు.)

చంద్ర—మైత్రీయా ! నీవు వేదికకడకుఁబోయి చక్కనిసామగానము చేయుము.

మైత్రీ—రాజోత్తమా ! సంభావనలేని యీవృధాప్రయోజనములతోఁ బనిలేదు.

చిత్ర—బ్రాహ్మణోత్తమా ! వేటమిషచేత భగవంతుఁడు గిన్నీపనికై యిటుకుఁడెచ్చి
నాఁడు పురపరీవేశమైన వెనుకనీవు నత్కరింపఁబడుచువుగాక.

మైత్రీ—చిత్రము (అట్లుచేయుచున్నాఁడు)

చిత్ర—మాలతీవసంతులారా ! మీర్ధ్వరిక లేచి వేరువేరుగా వీరలకు నమస్కరింపుఁడు

చంద్ర—(మొక్కుచున్న దంపతుల స్పృశించి)

గీ॥ పుత్రప్రాప్తాభివృద్ధిగాఢాలతిమిన్న । వరునిఁగూడి సుఖించిసంపదలఁబొడలు

నన్నపూర్ణకు సుద్దియై యన్నదాన । గరిమగాంచును మాలతీ కన్య, మాన్య॥

సుమం—(వందనములఁగొని)

గీ॥ అరటిపిల్లల తరమట్టులన్ను ! నీదు । వంశమెల్లను జిరవృద్ధివరలుఁగాత
ధనశనకవస్తువాహనోత్కరముతోడఁ । బెద్దకాలంబు సుఖతజీవించుఁగాత॥

చిత్ర—చంద్రసేనా ! ఇప్పుడు జాముప్రొద్దొక్కవది. ఇంకఐదవము ప్రయాణసహా
హమమీదనుండగోరెదను

చంద్ర—సుహారాజా ! మాకందఱకు నదియేగదా కోరిక.

చిత్ర—(కన్నీళ్లతో) చంద్రసేనా ! ఎన్నికష్టములకైన నోర్చి చిన్ననాటనుండి గో
ముగాఁబెంచిన మామాలలిని నేటినుండి మీయధీనము చేయుచున్నాను. మీయింట
నేవిధమైన కొరతలేకున్నను విత్తప్రేమగలవాఁడనగుటచే నాకొకవిధమైనజాలి
యు బెంగయుఁ గలుగుచున్నది.

చంద్ర—భావగారూ ! మీకట్టిభయమువలదు; దంపతులిరువురు కొన్నిదినములు మాయిం
టఁగొన్నిదినముల మీకడనుండుచుందురు.

చిత్ర—(కన్నీళ్లతో) మాలతీ ! ఇటురా ! నేటినుండి నీవరుసఁగూడి చిరకీర్తిఁగలుగఁ
బ్రవర్తింపుము నేనుగౌరవ్యతవైననీకు బోధింపవలయుననిలేదుగాని యదిమాత్ర
మువినము.

చంద్ర॥ ఉదయమునందులేచి సమయోచితకృత్యములెల్లఁదీర్చి పెం
పొదవఁగనత్తమామలకు సూర్జితభక్తినిఁమొక్కినిత్యభో
గకుండగుభర్తకంజవిడఁగావలెనమ్మరొ నేవకాళిపై
నదయపుగమ్మ నద్వికచసారసపత్రి విశాలలోచనా !

చంద్ర॥ కలిగినదాననంచుచుదిగర్వము జెందకుమాకుమారి ! చు
ట్టు నిరుపేదలైనవికటంబుననుండకవారితోఁగఁచుకొ
గలిసేమెలంగవచ్చు; యుపకారమతికొజరియింపవచ్చుయీ
కలుములశాశ్వతంబులగు గౌరవమేకలకాలముండెడికొ. ఇదికడుశ్రద్ధగావినము

చంద్ర॥ పరియెప్పుడైననిన్నపితభాషల నాడిననోర్చియాతనికొ
బ్రతివచనంబులాడక యుపాయమతికొగరింపవచ్చుదై
వతమనినమ్మునువ్వు నరివారలలోనురుకీర్తితేజము
న్నతిఁగనుచువ్వు నీవలననాకుయశంబుఘటింపుచువ్వురో !

మాల—వినయవిధేయనై తమయ్యిష్టప్రకారము ప్రవర్తింతునుగాక.

చిత్ర—వసంతా ! ఉ॥ నేరములున్ననోర్చినతినికొ పితబోధలనత్యధంబునకొ
జేరిదిగర్వసౌఖ్యములఁజెందుమి రాజ్యభరంబుదాల్చినీ
వైరిగణంబుదుర్చియనివారిత కీర్తివహించిమించియీ
ధారుణి నేలిసర్వకుల ధర్మములకొగనిపెట్టుమెంతయొకొ.

వసంత—భావదీయాజ్ఞాబద్ధుడనై సంచరించెదను

తల్లి—నమముఖా! ఇంక నీవు మమ్ము వీడి నేవచ్చుతోడిచారింపుము.

ము—చిత్తము ఇదె నేసెలపుగొనుచున్నాడను.

తల్లి—మంచిది దున్నుఖా! నీయపరాధముల త్నమించి నీవనము నీయధీనము చేయుచున్నాడను. ఇటునుండి బుద్ధిగలిగి వర్తింపుము

కన్న—చిత్తము

తల్లి—మాలతీ! ఈమనోరమాకళావతులనీచెలికత్తెలగా గ్రహించి కూడగొనిపొమ్ము

ము—మంచిది పరమాభీష్టము.

చిత్రి—చంద్రసేనా! ఇంక మీకుఁగావలయునదియేమి?

చంద్ర—మహారాజా! ఇంక నేమికావలెను.

మ॥ విజయోత్సాహమునంజెలంగితిని మీవియ్యంబునుంబొందితి

బ్రజలంజేరితి నాకుమారుఁగని; సంపన్నాగ్యయోగాన్నిత

రజనీకాంతముభీలలామస్తుచ్చమైరాఁగంటినింకేల? నా

కుజగన్ధ్యంతకళావిశారద! పక్షిగోర్కుల్ ప్రసాదింపఁగన్॥అయినను

ఉ॥ మంగళమయ్యెడున్ బ్రజకమందరతిక్థరనేలుగాతను

తుంగయశంబునన్నరపతుల్; శుభమందెడు గాతగోడ్విజుల్;

రంగదళంగసౌఖ్యముల రంజిలుతన్ గవిసార్వభౌములు

ప్పొంగుచు సర్వసస్యముల భూనతివెంచుత జీవకోటులన్.

చిత్రి—అట్లైయగుగాక ఇంక నామంత్రేసిద్ధులవిడుచుచున్నాను.

మనమందరమింకముందు వంగదేశమునకుఁబోదముగాక

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు)

గద్య. ఇది శ్రీమద్రామరమణీరమణచరణారవిందనిరంతరానూనధ్యానపారీణ బం

ధురాంధ్రకి వితాధురీణ పరస్పరానూనానరాగసూరమాంబావేంక

టామాత్యపూర్వతపఃఫలరూప శానకసగోత్రప్రదీప తురగా

న్వయూఁభోధిసుధానిధాన వేంకటాచలాధి

ధానప్రణీతంబయిన మాలతీవసంత

నామనాటకంబునందు సర్వం

బును పంచమాంకము

శుద్ధ పత్రిక .

పుట.	పద్య.	తత్ప.	బ.ప్ర.
1	3	నోరుం	నోరిం
"	18	మాంధ్ర)వధూటి	మాంధ్ర)భాషావధూటి
2	2	నాంధ్ర)వధూమణిని	నాంధ్ర)భాషావధూమణిని
"	4	మత్రికి	మంత్రికి
"	6	పట్టమున్నడసి	పట్టమున్నడసి
3	18	కేళి	కేళి
5	1	వసంతుఁడు	వసంతుఁడు మైత్రేయుఁడు
7	6	హాలాహాలము	హాలాశేనము
8	7	వర్తులమునన్	వర్తులతమన్
9	25	జర్జరిత	జర్జరిత
14	20	జొర్పు	జొరు
15	6	ఉడుపపు నాకు	ఉడుపమవీపు
32	22	వెట్టి	వెట్టి
34	4	ఎందఱా	ఎందరా
"	21	అడరుచు	అడలుచు
38	8	లెవఱు	లెవరు
"	9	ఎవఱు	ఎవర
45	1	యెడయెడ	యెడనెడ
46	18	మూపుఁబయి	మూపుపయి
51	4	వాఁదోడు	వాదోడు
53	8	కావించెనో	కావించెనో యట్టుల
64	19	యుంటిని	యుంటిని ని
74	13	జక్కని	జిక్కని
76	15	దలి కలంబులు	దలికులంబులు .
79	18	న నామి కాంగుష్ఠముల	న నామి కాకనిష్ఠముల

